

”No silleen, on mulle varmaan tarjottu vähän erilainen elämä, mitä olisin saanu biologisten vanhempien kanssa.” Kokemuksia sijaisperheessä asumisesta nuorten näkökulmasta

Heidi Ripattila & Lotta Putkonen

2019 Laurea

Laurea ammattikorkeakoulu

”No silleen, on mulle varmaan tarjottu vähän erilainen elämä, mitä olisin saanu biologisten vanhempien kanssa.” Kokemuksia sijaisperheessä asumisesta nuorten näkökulmasta

Heidi Ripattila & Lotta Putkonen
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Marraskuu 2019

Heidi Ripattila, Lotta Putkonen

”No silleen, on mulle varmaan tarjottu vähän erilainen elämä, mitä olisin saanu biologisten vanhempien kanssa.” Kokemuksia sijaisperheessä asumisesta nuorten näkökulmasta

Vuosi

2019

Sivumäärä

78

Tässä opinnäytetyössä perehdyimme pitkäaikaisesti perhehoitoon sijoitettujen nuorten kokemuksiin sijaisperheessä asumisesta, heidän näkökulmastaan. Opinnäytetyössämme selvitimme nuorten sijaisperheeseen siirtymistä, tulovaiheen merkitystä, heidän läheisiä ihmissuhteitaan ja niiden luonnetta sekä arjen sujuvuutta. Opinnäytetyömme työelämän yhteistyökumppanina toimi 31.12.2018 asti Mustijoen perusturvan lastensuojelu ja 1.1.2019 lähtien Keski-Uudenmaan Sote-kuntayhtymä, Mustijoen perusturvan lastensuojelun yhdistyttyä Keski-Uudenmaan Sote-kuntayhtymään. Tutkielmamme tuloksilla pyrimme tuottamaan yhteistyökumppanillemme hyötyä. Pyrimme tuottamaan sellaisia tuloksia, joita sosiaalityöntekijä voi käyttää hyödykseen työskennellessään perhehoitoon sijoitettujen nuorten kanssa. Tuloksissamme nostimme esiin teemoja ja kehitettäviä asioita, joihin sosiaalityöntekijät voivat tulevaisuudessa vaikuttaa sekä kiinnittää enemmän huomioita ja näin parantaa sijoitettujen nuorten elämää perhehoidossa.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä esittelemme tietoa tutkielmamme ilmiön taustalla. Aluksi esittelemme nuoruutta elämänvaiheena sekä siihen liittyviä kehityksellisiä haasteita. Kuvaamme ja avaamme oman tutkielmamme kannalta oleellista, lastensuojelun peruskäsitteistöä kuten sijaishuolto ja perhehoito sekä yhteydenpidon tukeminen ja rajoittaminen. Perhehoidon tärkeänä tehtävänä nähdään lapsen kiintymyssuhteen korjaaminen sekä kiintymyksen ja kiinnittymisen synnyttäminen sijoitetussa lapsessa. Kiintymyssuhdeteoriat toimii siis tärkeänä viitekehyksenä tutkielmamme taustalla. Teoreettisessa viitekehyksessä esittelemme myös sijoituksen ja perhehoidon eri vaiheiden taustalla olevan teorian. Perehdyimme sekä käytimme hyödyksemme myös aiheesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma ja tiedonhankintamenetelmänämme käytimme puolistrukturoitua teemahaastattelua. Aineiston analyysiin käytimme teoriajohdannaista sisällönanalyysia. Tällä analyysimenetelmällä saimme nostettua esiin aineistostamme oleelliset ja tärkeät teemat, jotka auttoivat meitä vastaamaan tutkimuskysymyksiimme.

Johtopäätöksenä voimme todeta, että perhehoito oli toteutettu haastattelemiemme nuorten kohdalla pääsääntöisesti hyvin. Nuoren sijaisperheeseen tulovaihe, heidän läheiset ihmissuhteensa ja arki vaikuttivat koettuun tyytyväisyyteen. Tuloksissa esiin nousi tulovaiheen kehittämisen tarpeellisuus. Ihmissuhteiden kohdalla nuoren sijaisperhettä sekä sijaisperheen antamaa tukea nuoren biologisten sukulaisten yhteydenpitoon pidettiin suuressa arvossa. Arjen sujuvuuden kokemukseen vaikuttivat edellä mainittujen teemojen onnistuneisuus sekä uuden ympäristön positiivisuus ja yhteenkuuluvuuden tunne sijaisperheessä.

Asiasanat: lastensuojelu, nuorten kokemukset, perhehoito, sijaisperhe

Heidi Ripattila, Lotta Putkonen

**“I have been given quite a different life compared of living with my biological parents.”
Living in a foster family in an adolescent’s point of view**

Year 2019

Pages

78

In this thesis we studied the experiences of adolescents that had been placed in private care in a foster family (from their point of view). In our thesis we looked at the transition to the foster family of the adolescents, the significance of the arrival stage, their relations with others their character and also how daily life flowed.

The Social Welfare Service of Mustijoki was a partner until 31th of December 2018. On the 1st of January 2019 it ceased to exist anymore because it changed to Keski-Uusimaa Federation of Municipalities in Social and Health Care.

We tried to produce results that could be beneficial for our cooperation partner particularly results which a social worker could use for his/her benefit when working with young people that have been placed in private care. In our results we brought out themes and matters which a social worker is able to influence and develop in the future and through further observation and consideration could improve the life of adolescents placed in private care.

In the theoretical framework of the dissertation we looked at information on the background of our topic. First we present adolescent as stage of life and development challenges which are connected with that stage of life. We described and considered the basic concepts of child protection which is essential to the topic. Particularly on substitute care and private care and the supporting and restricting of communication.

Correction and development of the idea of devotion for the child as well as stability (as experienced by the child in care) are important tasks of private care. So the theory serves as an important frame of reference in the background of our treatment. In the theory we also considered different stages of investment connected with private care. We also looked at and used studies that had been made earlier.

Our dissertation is qualitative, and we used a semi-structured themed interview as our empirical method. We used theory derivative content analysis for the analysis of the material. We used this analysis method to bring out essential and important aspects which helped us to answer our research question from our material.

We can state as a result that private care has been as a rule well carried out for the young people interviewed by us. The arrival stage, their close personal relations and workday, the effect of the foster family on the adolescent provided satisfaction to them. The results showed the need for further development of the arrival stage. The personal and emotional care the foster family had given to the adolescents as well as their communication and support to the adolescents' biological relatives was greatly valued. The successfulness of the above mentioned aspects and the positivity of the new environment and the feeling of stability affected the foster families experiences and the daily life and how it flowed.

Keywords: child welfare, experiences of the adolescent, family care, foster family

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön konteksti	9
3	Nuoruus elämänvaiheena	10
3.1	Minäkuvan ja identiteetin monipuolistuminen nuoruudessa	11
3.2	Vanhemmista irrottautuminen.....	11
3.3	Nuoren ajattelun kehitys	13
4	Lastensuojelu	13
4.1	Sijaishuolto	15
4.2	Sijaishuoltopaikan tarkoituksenmukainen valinta	16
5	Lastensuojelun perhehoito	18
6	Lapsen siirtymävaihe sijaisperheeseen	20
6.1	Tutustumisvaihe sijaisperheeseen	21
6.2	Nuoren läheisten ihmissuhteiden merkitys	22
6.3	Uusi ympäristö	23
7	Läheiset ihmissuhteet	24
7.1	Biologinen vanhemmuus	24
7.2	Sijaisvanhemmuus	25
7.3	Kiintyminen ja kiinnittyminen	26
8	Yhteydenpito sijaishuollon aikana.....	27
8.1	Yhteydenpidon tukeminen.....	28
8.2	Yhteydenpidon rajoittaminen.....	29
9	Lapsen osallisuus lastensuojelussa	31
10	Tutkielmamme toteutus	32
10.1	Tutkimuskysymykset.....	33
10.2	Laadullinen tutkielma.....	34
10.3	Tutkimusaineiston hankintamenetelmä	34
10.4	Aineiston analyysi.....	37
11	Eettisyys ja luotettavuus.....	38
11.1	Eettiset kysymykset	39
11.2	Tutkimuksen luotettavuus	40
12	Tulokset	42
12.1	Sijoitus - suuri muutos nuoren elämässä	42
12.2	Nuoren tulovaihe sijaisperheeseen	44
12.3	Tuki sijoituksen alussa	46
12.4	Läheiset ihmissuhteet sijoituksen aikana	48
	12.4.1Nuoren suhde biologisiin sukulaisiin sijoituksen aikana	49

12.4.2	Ihmissuhteet sijaisperheessä	51
12.4.3	Suhde sosiaalityöntekijään sijoituksen aikana.....	52
12.4.4	Nuoren ihmissuhteiden tukeminen ja rajoittaminen	53
12.5	Arki sijaisperheessä	54
12.6	Voimavarat sijoitetun nuoren elämässä	55
12.7	Nykypäivä ja toiveet tulevaisuudesta	57
13	Johtopäätökset	58
13.1	Johtopäätöksien yhteenveto	66
13.2	Jatkotutkielma ehdotus.....	67
14	Pohdinta	68
	Lähteet.....	71
	Liitteet	75

1 Johdanto

Jokaisen lapsen oikeus on saada kasvunsa tueksi luotettavaa vanhemmuutta, turvallisen kodin ja jokaisella tulisi olla mahdollisuus kiinnittymiseen sekä kiintymiseen. Lapsen luonnollinen kasvuympäristö on perhe ja sijaisperheessä perheenjäsenenä eläminen tarjoaa siihen mahdollisuuden. Sijaisperheen merkitys tunnustetaan erityisesti kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta. Perhehoito ja siellä tapahtuva turvallinen arki on kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle parasta hoitoa, lisäksi kasvaminen perheessä opettaa lapselle elämän perusasioita, antaa mallin normaalista ja hyvästä perhe-elämästä. Perhehoidon vahvuutena nähdään myös luottamuksen syntyminen aikuisiin ja usein lapset saavat sijaisperheestään elinikäisiä, pysyviä ja jatkuvia ihmissuhteita myös sijoituksen päätyttyä. Sijaisperheessä syntyvät ihmissuhteet tukevat nuorta myös itsenäistymisen jälkeen. (Lastensuojelun perhehoidon vahvuudet 2019.)

Opinnäytetyöaihetta miettiessämme, kiinnostuksemme heräsi lasten sijaishuoltoa ja erityisesti perhehoitoa kohtaan. Halusimme opinnäytetyössämme tutkia aihetta sijoitettujen nuorten näkökulmasta. Työelämän yhteistyökumppanimme toimi alun perin Mustijoen perusturvan lastensuojelu, joka kuitenkin opinnäytetyömme teon aikana yhdistyi muiden Uudenmaan kuntien tavoin Keski-Uudenmaan Sote -kuntayhtymään ja näin ollen ei toimi enää omana yksikkönään. Opinnäytetyömme ja siihen kuuluvan tutkielmamme toimintaympäristönä toimii entisen Mustijoen perusturvan lastensuojelu ja tutkimuskohteenamme toimii heidän pitkäaikaiseen perhehoitoon sijoittamia lapsia ja nuoria. Opinnäytetyöstämme saadut tulokset tulevat siis käyttöön koko Keski-Uudenmaan Sote -kuntayhtymälle. Tullut muutos ei kuitenkaan vaikuttanut meidän opinnäytetyöhömmö tai sen tekoon.

Opinnäytetyössämme tutkimme pitkäaikaissijoitettujen nuorten kokemuksia sijaisperheessä ja sitä, mitkä tekijät vaikuttavat heidän arjen kokemuksiinsa siellä. Lisäksi tutkimme nuorten läheisiä ihmissuhteita ja siirtymävaihetta sijaisperheeseen. Opintojemme aikana ymmärryksemme sijoituksen onnistumisen tärkeydestä lapsen elämän rakentumisen kannalta on kasvanut, joten halusimme rajata tutkielmamme nimenomaan perhehoitoon sijoitettuihin lapsiin, jotta kyseisestä sijoituksen muodosta saataisiin myös lisää tutkimustuloksia ja näin myös perhehoidon oloihin voitaisiin mahdollisesti jatkossa vaikuttaa.

Opinnäytetyössämme etenemme niin, että aluksi esittelemme aiheeseen liittyvän teoreettisen viitekehyksen. Teoreettisessa viitekehyyksessä esittelemme aluksi nuoruutta elämänvaiheena sekä tähän liittyviä kehityksellisiä haasteita, tämän jälkeen siirrymme esittelemään lastensuojelun peruskäsitteistöä, kuten perhehoito ja sijaishuolto sekä yhteydenpidon rajoittaminen sekä tukeminen. Tuomme muun muassa esiin sijaisvanhemmuuteen sekä biologiseen vanhemmuuteen liittyvää teoriaa. Kiintymyssuhdeteoria toimii myös tärkeänä teoreettisena

viitekehyksenä tutkielmamme taustalla. Olemme perehtyneet opinnäytetyömme aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Tutkimukset, joita olemme omassa opinnäytetyössämme tutkineet ovat olleet samaan aihepiiriin liittyviä tutkimuksia, joita olemme päässeet hyödyntämään myös omassa opinnäytetyössämme. Palaamme näistä tutkimuksista saatuihin tuloksiin pitkin omaa opinnäytetyötämme. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen siirrymme tutkielman toteutukseen, siitä eettisiin kysymyksiin ja tutkielman luotettavuuteen. Tämän jälkeen esittelemme tutkielman tulokset ja johtopäätökset. Olemme tiivistäneet johtopäätökset vielä omaksi kappaleekseen, selkeyttääksemme lukijalle vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Lopuksi vielä esittelemme jatkotutkimusaihe ehdotuksen ja pohdimme opinnäytetyötämme ja sen tematiikkaa.

2 Opinnäytetyön konteksti

On tärkeää tutkia nuorten oloja perhehoidossa sekä saada lasten ja nuorten kokemuksia näkyviksi. Alkaessamme tekemään opinnäytetyötämme silloisen työelämän yhteistyökumppanimme Mustijoen perusturvan lastensuojelun kanssa, oli heidän toimestaan sijoitettuna 31 lasta tai nuorta, joista 21 on sijoitettuna sijaisperheisiin. Tutkielmamme tarkoituksena on tuoda esiin kokemuksia sijaisperheessä asumisesta, sinne tulosta ja nuorten läheisistä ihmissuhteista.

Suomessa on aiemmin tutkittu paljonkin laitoksiin sijoitettuja lapsia ja nuoria. Juuri perheisiin sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksia on tutkittu vähän, joten aihetta on tärkeää tutkia, jotta kyseisestä sijoituksen muodosta saataisiin myös lisää tutkimustuloksia ja näin myös perhesijoitusten oloihin voitaisiin mahdollisesti jatkossa vaikuttaa. Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena on tuoda sijaisperheissä asuvien lasten ja nuorten kokemuksia paremmin näkyviksi ja se, että tutkielmallamme pystyisimme tuottamaan ainakin epäsuoria positiivisia vaikutuksia sijaisperheisiin sijoitetuille lapsille ja nuorille lisäämällä uutta tietoa tutkimusaiheesta. Mielestämme on tärkeää, että pystymme tuottamaan opinnäytetyöllämme ja sen tuloksilla hyötyä työelämänyhteistyökumppanillemme Keski-Uudenmaan Sote -kuntayhtymälle. Tutkielmamme tuloksilla pyrimme nostamaan esiin teemoja nuorten oloista perhehoidossa sekä kehitettäviä asioita, joihin työelämän yhteistyökumppanimme voisi kiinnittää tulevaisuudessa enemmän huomiota ja näin kehittää nuorten sijaisperheeseen siirtymistä, nuorten ihmissuhteiden tukemista sekä perhehoidon arkea.

Opinnäytetyössämme olemme kiinnostuneita siitä, miten monet laissa säädetyt lasten oikeudet toteutuvat käytännössä. Uutisoinnissa on tullut esiin monia epäkohtia sijaisperheisiin sijoitettujen lasten ja nuorten oloista. Nykyään ammatillisessa keskustelussa ja sijaishuoltoa koskevissa tutkimuksissa on myös korostettu huostaan otettujen, sijoitettujen lasten ja heidän biologisten vanhempien suhteen tärkeyttä. Lisäksi tällä suhteella katsotaan olevan merkitystä nuoren sijoituksen onnistumisen sekä lapsen tai nuoren identiteetin rakentumisen kannalta. Tästä johtuen päädyimme opinnäytetyössämme tarkastelemaan syitä ja asioita mitkä tekijät vaikuttavat lasten ja nuorten kokemuksiin sijaisperheessä. Tästä ajatuksesta lähdimme myös kehittämään opinnäytetyömme tutkimuskysymystä. Tutkimuskysymykseksemme muotoutui:

Mitkä tekijät vaikuttavat lasten ja nuorten kokemuksiin sijaisperheessä?

Tätä kysymystä tarkentavat kysymykset:

Millaisena nuoret kokevat tulovaiheen sijaisperheeseen?

Millaisena nuoret kokevat arjen sujuvuuden sijaisperheessä?

Miten nuorten läheiset ihmissuhteet toteutuvat ja mikä on niiden luonne?

Opinnäytetyössämme tietoperustana käytämme lähdekirjallisuutta muun muassa liittyen yleisesti lastensuojeluun, perhehoitoon, pitkäaikaissijoituksiin ja huostaanottoihin. Kiintymyssuhdeteoria on myös vahvasti tutkielmamme taustalla. Kiintymyssuhdeteoriaa tarkastelemme eri näkökulmista.

Lapsen tärkein kasvuympäristö on aina koti ja perheen ihmissuhteet. Lapsella on oikeus kasvaa perheessä, oli se sitten biologinen tai sijaisperhe. Valitettavasti lapsen asuminen biologisen perheensä kanssa ei aina ole mahdollista. Usein moni huostaan otettu ja sijaishuoltoon päätynyt lapsi elää pitkiäkin aikoja laitoksessa. Sijaisperheeseen sijoitettu lapsi saa mahdollisuuden perhe-elämään. Pysyvyys ja uudet kiintymyssuhteet voivat parhaassa tapauksessa antaa mahdollisuuden perhe-elämään aikuisuuteen asti. (Sinkkonen 2015, 148-152.)

3 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruus voidaan nähdä siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen. Yleiset käsitykset nuoruudesta ovat kulttuurisidonnaisia. Länsimaisessa kulttuurissa korostetaan nuoruutta aikana, jolloin nuori pyrkii irrottautumaan vanhemmistaan, sekä heidän arvoistaan. Nuoruus voidaan jakaa varhaisnuoruuteen (ikävuodet 11-14), keskinuoruuteen (ikävuodet 15-18) ja myöhäisnuoruuteen (ikävuodet 19-25). (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 72.)

Nuoruus voidaan nähdä myös aikana, jolloin saadaan toinen mahdollisuus. Jos nuorella on esimerkiksi ollut aikaisemmin kehityksen kanssa vaikeuksia, nuoruus tuo mukaan mahdollisuuden kohdata samat ongelmat uudestaan ja saada ne hallintaan kehittyneempänä minänä. Nuoruusajan kehitystä voidaan kuvailla myös kolmen eri kriisiin ratkaisuksi: ihmissuhteiden kriisiin, identiteetin kriisiin ja ideologisen kriisin. Kriisit voivat edetä peräkkäin tai myös osittain samanaikaisesti. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 71-72.)

Varhaisessa nuoruudessa psykososiaalisella alueella suurimpina muutoksina nähdään kapinointi omia vanhempia ja muita auktoriteetteja kohtaan. Tässä elämänvaiheessa ystävyssuhteiden luominen on tärkeää. Keskinuoruudessa esillä ovat identiteettikysymykset ja pyrkimys oman minäkuvan selkiyttämiseen. Myöhäisnuoruudessa nuori on ideologisten teemojen äärellä sekä pohtii omaa asemaansa maailmassa. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 72.)

Nuoruusiässä nuoren tulisi saavuttaa erilaisia kehitystehtäviä eli haasteita. Tässä elämänvaiheessa lapsuuden aikana syntyneet käsitykset voivat muuttua ja rakentua erilaisten haasteiden edessä. Nuoruusiässä etsitään omaa paikkaa maailmassa sekä merkitystä elämälle. Nuori on samanlaisten minuuteen liittyvien prosessien äärellä, kuin lapsi ensimmäisten elinvuosien aikana. Käsitys itsestä voi muuttua siinä määrin, että nuorelle tarjoutuu mahdollisuus vapautua monista lapsuusajan ongelmista. Yksilöllisyyden ja erillisyyden löytämistä pidetään nuo-

ruuden kehityshaasteena. Osa kehitystehtävistä ovat yhteydessä yhteiskunnan normien toteuttamiseen, kuten kodista irtautumiseen, koulutuksen löytämiseen, parisuhteen rakentamiseen ja itsenäisen elämän aloittamiseen. Osa kehitystehtävistä taas liittyy nuoren omaan psyykkiseen kehittymiseen ja sisäiseen kypsymiseen. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 75-76.)

3.1 Minäkuvan ja identiteetin monipuolistuminen nuoruudessa

Nuoruusiässä nuoren minäkuva alkaa monipuolistumaan. Nuori alkaa hahmottamaan itsessään erilaisia ulottuvuuksia, hän kykenee ajattelemaan, millainen hän on fyysisesti, sosiaalisesti, emotionaalisesti ja kognitiivisesti. Tässä elämänvaiheessa minäkäsitys muuttuu myös aiasidonnaiseksi. Tämä auttaa nuorta ymmärtämään historian vaikutuksen tulevaisuuteen. Minäkäsityksen muovautuessa ihanneminä alkaa muokkautumaan uudelleen. Nuorelle syntyy käsitys siitä, mitä häneltä odotetaan ja minkälainen hän itse haluaisi olla. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 76.) Joitain minäkuvaa määrittäviä tekijöitä on muiden palaute esimerkiksi ulkonäöstä, ikäkavereiden hyväksyntä sekä koulumenestys. Myös sosiaalisten roolien merkitys nuoren minäkuvaa määrittelevänä tekijänä voimistuu. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkinen & Ruoppila 2015, 160.)

Erik H. Erikson on esitellyt psykososiaalisen kehitysteorian mukaan nuoruuden kehitystehtävänä identiteetin muodostumista. Minuuteen liittyvän jatkuvuuden tunteen syntyminen edellytyksenä voidaan nähdä eheytymistä kokonaisuudeksi, jäsentymistä aikaan sekä jäsentymistä ympäristöön. Nuoren tuntiessa itsensä samaksi ihmiseksi erilaisista rooleistaan huolimatta kutsutaan kokonaisuudeksi eheytymiseksi. Jäsentyminen aikaan tarkoittaa sitä, että nuori kokee ja ymmärtää menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumona. Ympäristön jäsentymisessä tärkeänä nähdään nuoren tärkeät ihmissuhteet, jotka tukevat historian, kulttuurin ja oman asuinympäristön tuntemista. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 76-77.)

Nuoruuden keskivaiheessa tapahtuu voimakasta identiteetin rakentumista. Tässä elämänvaiheessa nuorelle alkaa muodostua yksilöllinen, selkeä ja pysyvä minäkäsitys. Minäkäsitys kuten myös identiteetti rakennetaan suhteessa vanhempiin, ystäviin, intiimeihin suhteisiin, kouluun, ammatinvalintaan ja maailmankatsomukseen. Identiteetin löytäminen ei tapahdu aina helposti vaan nuori testailee eri identiteettien välillä, mikä taas näkyy epävarmuutena ja ailahtelevuutena. (Nurmiranta, Leppämäki, Horppu 2009, 78-79.) Nuoruusiässä jäsenetään myös omaa seksuaalista-identiteettiä sekä totutellaan murrosiän mukana tulleisiin fyysisiin muutoksiin (Johdanto nuoruusikään 2019).

3.2 Vanhemmista irrottautuminen

Nuoruusvuodet ja murrosikä ovat itsenäistymisen aikaa ja tällöin nuoren sosiaalinen ympäristö muuttuu nopeasti. Tällöin nuori alkaa pikkuhiljaa irtaantua perheestään ja kaverit alkavat ottaa suurempaa roolia nuoren elämässä. Nuoren elämään tulee osaksi kaksi eri sosiaalista ympäristöä - hänen perheensä ja kaveripiirinsä. (Nurmi ym. 2015, 148.)

Vaikka nuoren kehitysympäristö laajenee nuoruusvuosien aikana, perhe koetaan kuitenkin tärkeäksi osaksi nuoren elämää. Perheen merkitystä nuoren kehityksessä on kuvattu eri näkökulmista. Lapsen siirtyessä lapsuudesta nuoruuteen, vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus siirtyy vanhemman yksisuuntaisesta ohjeistuksesta nuoren kanssa keskusteluun, neuvotteluun ja yhteistyössä tehtyyn päätöksentekoon. On havaittu, että suurin osa nuorten ja vanhempien välillä tapahtuvista konflikteista johtuu jokapäiväisten toimien ja velvollisuuksien, kuten kotitöiden hoitamisesta. Nuoruusvuodet näyttävät myös nuoren ja vanhemman yhteisen keskinäisen ajan vähentymisenä. Kuitenkin tästä huolimatta nuoret yleisesti ottaen arvioivat vanhemmat lähemmäksi ihmisikseen heti lähempien ystävien jälkeen. (Nurmi ym. 163.) Siinä missä varhaislapsuudessa itsenäistyminen tapahtuu konkreettisella tasolla eli lapsi alkaa vaatia saada tehdä asioita itse ilman vanhemman apua, nuoruudessa taas itsenäistyminen tapahtuu henkisellä tasolla. Nuoren irtaantuminen ja itsenäistyminen vanhemmista voi olla haastava prosessi, kuitenkin kehityksen kannalta se on välttämätön. Nuoruusvuosien vanhemmista irtaantumisen tapahtuessa myös tunteet monesti kuohuvat. Vanhempia ja heidän sanomisiaan saatetaan pitää ärsyttävinä ja lapsesta saattaa tulla pahantuulinen tai jopa töykeä. Vanhemman tulisi kuitenkin muistaa, että varhaisnuori on vielä kypsymätön, kuten hänen kuuluukin olla ja kehityksessä ei voida kiirehtiä. Uhmaava käytös on normaalia ja menee ajan kuluessa ohi. (12-15 -vuotiaan persoonallisuuden kehitys 2019.)

Siirryttäessä lapsuudesta nuoruusvuosiin, kasvaa kavereiden merkitys huomattavasti ja nuoret alkavat viettää yhä enemmän aikaa saman ikäisten ystävien seurassa. Ikätoverit toimivat monesti mallina toisilleen. Koska nuoret ovat vielä oman käyttäytymismallinsa tutkimisvaiheessa ja heidän ajatuksensa eivät ole vakiintuneita, heidän ikätoverinsa voivat vaikuttaa nuoren käyttäytymiseen tai ratkaisuihin paljonkin - niin hyvässä kuin myös pahassa. Nuoret hakeutuvat yleensä itse tietynlaisiin ryhmiin, jossa nuoria yhdistävänä tekijänä voi toimia esimerkiksi harrastukset tai yhteiset mielenkiinnonkohteet. Nuorten muodostamat ryhmät muuttuvat ajan kuluessa. Nuorten kasvaessa ryhmän ylläpitäväksi tekijöiksi vaihtuu yhteisestä toiminnasta jaettuihin tulevaisuuden toiveisiin, salaisuuksiin tai mieltä painaviin asioihin. Luottamuksen merkitys ja ryhmän jäsenille suoma vapaus lisääntyy myös iän myötä. (Nurmi ym. 2015, 167-168.) Ystävyysuhteissa nuoret oppivat toisten huomioon ottamista. Riitoja ystävyysuhteissa tulee, mutta ne ovat myös hyviä haasteita opetella selvittämään erimielisyyksiä. Ystävyysuhteissa opetelleen tuntemaan toista, viihtymään yhdessä keksimällä mukavaa tekemistä ja myös luottamaan toiseen. Nuoruusiän ystävyysuhteissa opetellaan ihmissuhdetaitoja, jotka myöhemmin toimivat pohjana parisuhteille. (12-15 -vuotiaan kaverisuhteet 2019.)

3.3 Nuoren ajattelun kehitys

Nuoruusiässä tulevaisuuden ajattelutapa muuttuu. Monet kouluikäiset lapset pystyvät hahmotamaan ja tekemään suunnitelmia tulevaisuuteen erilaisten tapahtumien avulla. Kuitenkin varsinainen kiinnostus omaan tulevaisuuteen ja sen kannalta tärkeisiin ratkaisuihin lisääntyy lapsen tullessa murrosikään. Tämä on tärkeää sen kannalta, että nuoruusvuosina suunnittelu- ja päätöksentekotaidot lisääntyvät ja nuoren tulee tehdä päätöksiä muun muassa ihmissuhteisiin, koulutukseen ja ammatinvalintaan liittyen. Nuoruudessa kohdatut haasteet kuin myös mahdollisuudet kanavoivat eri tavoin nuoren omia päätöksiä, valintoja kuin myös toimintaa. Nuori kuitenkin pystyy jo ohjaamaan omaa elämäänsä ja sitä mihin suuntaan haluaa elämänsä ohjata, asettamalla itselleen erilaisia tavoitteita. (Nurmi ym. 2015, 147-150.)

Nuorilta kysyttäessä heidän elämäntavoitteistaan, monet nuoret mainitsevat usein tavoitteeseen muun muassa tulevan koulutuksen, tulevaisuuden ammatin, perheen sekä erilaisia ihmissuhteisiin liittyviä teemoja. Nuoret pitävät myös tärkeänä itsensä kehittämisen ja harrastuksiin liittyviä asioita asetetaan usein tavoitteeksi ja toiveeksi tulevaisuuteen. Monet tekijät kuten esimerkiksi opettajat, vanhemmat ja ikätoverit vaikuttavat siihen mitä nuoret toivovat tulevaisuudelta. (Nurmi ym. 2015, 152-153.)

4 Lastensuojelu

Lähtökohtaisesti lapsen huolenpito ja hoiva kuuluvat lapsen vanhemmille. Kuitenkin lapsen vanhempien ja muiden lapselle läheisten aikuisten lisäksi julkinen valta, kuten esimerkiksi neuvolat, päivähoido ja koulut osallistuvat lapsesta huolehtimiseen monin tavoin ja näin toteuttavat omalta osaltaan lapsesta huolehtimista. Osa lapsen julkista huolenpitoa on kunnallisen sosiaalitoimen vastuulla oleva lastensuojelu. Lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki, joka koskee kaikkia lapsia, mutta pääosin lastensuojelu voidaan määrittellä lapsen huolenpidon viimekätiseksi oikeudeksi, eikä sen toiminta kohdistu peruspalveluiden tavoin kaikkiin perheisiin ja lapsiin. Lastensuojelun kohteena ovat erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ja perheet. (Hakalehto 2016, 23.) Lastensuojelulain (417/2007) 1 luvun 1§:n mukaan lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen, turvalliseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun.

Lastensuojelun asiakkuus alkaa silloin, kun palvelutarpeenarvioinnin perusteella pystytään toteamaan, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät muuten turvaa lapsen kehitystä, terveyttä tai lapsi itse vaarantaa niitä omalla toiminnallaan. Lisäedellytyksenä lastensuojelun asiakkuudelle on se, että lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita ja toimia. Asiakkuus lastensuojelussa voi alkaa myös siksi, että lapsen kehityksen ja terveyden turvaamiseksi joudutaan tekemään kiireellisiä lastensuojelulain mukaisia toimenpiteitä tai, jos lapselle ja

hänen perheelleen järjestetään lastensuojelulain mukaisia toimia ennen palvelutarpeen arvioinnin tekoa. (Araneva 2018, 67.)

Lastensuojelun keskeisen periaatteen mukaisesti lastensuojelun tehtävänä on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja hänen perheensä ongelmia sekä pystyä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lähtökohtaisesti varhainen puuttuminen ja auttaminen on kuitenkin muiden viranomaisten kuin lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteuttavan viranomaisen tehtävä. Tämä siitä syystä, että silloin kun lapsi tulee lastensuojelun piiriin, tulee hän silloin jo hakemaan korjaavaa tukea, jolloin hänen ongelmiaan ei olla syystä tai toisesta pystytty havaitsemaan tai niihin ei ole puututtu riittävän ajoissa. Lastensuojelun pääasiallisena tehtävänä on lähinnä ehkäistä lastensuojelun asiakkuuteen tulleen perheen ongelmien kärjistymistä ja pitkittymistä suunnitelmallisella ja tavoitteellisella muutostyöskentelyllä. Lastensuojelutyö voidaan jakaa avohuollon tukitoimiin ja kodin ulkopuoliseen huoltoon. Avohuollon tukitoimet voivat olla koko perheen kuntoutusta ja tukemista. Lastensuojelun tukitoimia suunniteltaessa ja järjestettäessä tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tukitoimi todella vastaa lapsen ja hänen perheensä tuen tarvetta ja on riittävän tehokas poistamaan tai vähintään vähentämään lapsen haitallisten kasvuolosuhteiden, huolenpidon tai muun lapsen kehitystä uhkaavaa vaaraa. (Araneva 2018, 52-54.)

Silloin kun lapsen hyvinvointia ei voida turvata lievimmillä keinoilla, kuten esimerkiksi avohuollon tukitoimella, on julkisella vallalla tällöin velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuoltopaikka. Huostaanoton ja sijaishuollon edellytyksenä on, että avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Huostaanotto on lastensuojelussa viimeisin puuttumisen keino. Huostaanotto ja sijaishuoltopaikkaan sijoittaminen tarkoittaa yleensä lapsen erottamista hänen biologisista vanhemmistaan ja valvonnan ja muun huolenpidon siirtyvän kunnan sosiaalilautakunnalle. Huostaanottoa voi edellytysten täytyessä toteuttaa myös silloin, vaikka lapsi tai hänen vanhempansa vastustaisivat sitä. (Hakalehto 2016, 25-26.)

Nuoren näkökulmasta lastensuojelun tulee tukea ja synnyttää nuoressa kuulluksi tulemisen kokemusta haasteellisessa elämäntilanteessa. Lastensuojelutyön tulee ensisijaisesti olla kohtaamistyötä. Tärkeää on aito kohtaaminen, luottamus, aika ja usko sekä yhteiset ja yhdessä asetetut tavoitteet. Nuorille avun saannin kokemus syntyy juuri kuulluksi tulemisesta. Nuorta ei tule luokitella ainoastaan ”ongelman” vuoksi tai leimata ongelmanuoreksi, vaan on tärkeää ymmärtää, että hän on nuori, jolla on monta muutakin ulottuvuutta. (Nuori tarvitsee aitoa kohtaamista, aikaa ja luottamusta 2017.) Hyvään kohtaamiseen tarvitaan ammattitaitoa sekä myös kohtaamista tukevia rakenteita. Nuoren mielestä hyvän lastensuojelun sosiaalityöntekijän kriteerejä on taito nuoren kunnioittamiseen, välittämiseen ja todellisen kohtaamisen uskallukseen. (Inhimillistä ammatillisuutta 2019, 14.)

Lastensuojelun asiakkaina olevat nuoret ja vanhemmat arvostavat lastensuojelun työntekijöiden inhimillistä asennetta. Yksilöllisyys on tärkeä huomioitava seikka lastensuojelutyössä. Nuorille yksilöllisyyden ja tasavertaisuuden huomioiminen merkitsee esimerkiksi sitä, että heidän kokemuksensa huonosta kohtelusta otetaan vakavasti. (Inhimillistä ammatillisuutta 2019, 14.)

4.1 Sijaishuolto

Vanhempien tehtävänä on huolehtia, että lapsi saa kasvaessaan turvallisen kasvamisen ympäristön, jotta myös hänestä voi kasvaa tasapainoinen aikuinen. Lapsi tarvitsee ystävyyttä, hellyyttä, suhteita turvallisiin aikuisiin kuin myös muihin lapsiin. Vanhempien tehtävänä on perushoidollisten asioiden lisäksi toimia kuuntelijana ja juttuseurana sekä myös asettaa lapselle rajoja ja sääntöjä. Vanhemmuus koostuu siis monista eri asioista ja vanhempien tehtävänä on osallistua lapsen elämään monella eri elämän osa-alueella. Joskus kuitenkin on niin, että vanhemmat eivät tähän pysty ilman erityistä tukemista, opastusta tai neuvoja, jolloin tarvitaan apua esimerkiksi oman kunnan sosiaalitoimelta. Tämä apu ja tuki ei kuitenkaan aina riitä siihen, että vanhemmat pystyisivät tarjoamaan kaiken lapsen tarvitseman, jolloin lapselle voidaan joutua hankkimaan sijaishuoltopaikka. (Hentonen, Puranen 2019.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lapsen oman kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa voidaan järjestää lyhyt- tai pitkäaikaissijoituksena. Lyhytaikaissijoituksella tarkoitetaan muutaman viikon tai kuukauden kestävästä sijoitusjaksoa, kunnes kodin ongelmat on saatu ratkaistua tai muut järjestelyt, kuten lapsen pidempiaikainen sijoituspaikka on hoidettu valmiiksi. Pitkäaikaissijoituksella tarkoitetaan lapsen sijaishuollon kestoa vähintään vuoden verran - jopa siihen asti, että lapsi on tarpeeksi vanha muuttamaan omilleen. (Lastensuojelun perhehoidon eri muodot 2019.)

Lapsi voidaan sijoittaa lastensuojelulaitokseen, ammatilliseen perhekotiin, vastaanottokotiin, perhehoitoon tai muuhun lapsen tarpeisiin vastaavaan hoitopaikkaan, joka katsotaan olevan lapsen edun mukaista (Saastamoinen 2010, 103). Perhehoidolla tarkoitetaan sijaisperheissä ja heidän kodeissaan tapahtuvaa perheenomaista lapsen sijaishuoltoa, joissa lapsen kasvattajina toimii sijaisperheen vanhemmat. Laitoshoidolla tarkoitetaan laitoksessa järjestettävää sijaishuoltoa, jossa työskentelee palkkatyötä tekevät ammatillisesti pätevät työntekijät, joiden tehtävänä on toimia lasten arjen mahdollistajina. Laitoshoidon ja perhehoidon lisäksi on olemassa myös ammatillisia perhekoteja, jotka eivät toimi laitoksen tavanomaisessa merkityksessä, mutta eivät myöskään ole sijaisperhehoimintaa. Ammatilliset perhekodit ovat osa laitosta, mutta ne toimivat yksityisten kotien tiloissa. Ammatillisissa perhekodeissa työskentelevät tehtävään koulutetut ammattilaiset. (Puonti, Saarnio & Hujala 2005, 202-206.)

Lastensuojelulain (417/2007) 10 luvun 50§:n lähtökohtana on se, että lapsen sijaishuolto tulee järjestää ensisijaisesti muuna kuin laitoshuoltona. Sijaishuollon järjestäminen laitoshuoltona

toteutetaan silloin, jos sijaishuollon järjestäminen muulla tavoin ei ole mahdollista. Hyväksyttävänä perusteluna laitoshuollolle ei pidetä sitä, ettei perhehoitopaikkoja olisi käytettävissä. Säännöksessä tällä tarkoitetaan sitä, että laitoshuoltoa tulee käyttää vain silloin, kun laitoksessa pystytään järjestämään juuri sellaista hoitoa, kun lapsi tarvitsee ja lapsen edun saavuttamiseksi perhehoito ei ole siihen riittävää. (Aer 2012, 106.)

Lastensuojelussa tulee aina ensisijaisesti käyttää avohuollon tukitoimenpiteitä, jos lapsen etu ei muuta vaadi. Kuitenkin avohuollon tukitoimien riittävyttä ja sopivuutta arvioidaan sen mukaan, ettei toimenpiteillä saa aiheuttaa vahinkoa lapselle tai hänen kehitykselleen. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien ensisijaisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkia tukitoimia tulisi kokeilla ennen muihin toimenpiteisiin ryhtymistä. (Araneva 2018, 61.)

Lapselle voidaan järjestää sijaishuolto myös avohuollon tukitoimena. Lapsi voidaan sijoittaa yksin avohuollon tukitoimena esimerkiksi lapsen huolenpidosta vastaavan henkilön sairauden, lapsen kuntoutuksen tai lapsen tuen tarpeen arvioinnin vuoksi, mutta avohuollon sijoitus tulisi kuitenkin tapahtua ensisijaisesti siten, että lapsi sijoitetaan yhdessä vanhempiensa tai muun hänen hoidostaan vastaavan henkilön kanssa. Koko perheen sijoitus voi tapahtua joko perheetai laitoshoitona. (Sijoitus avohuollon tukitoimena 2019.) Koska lastensuojelu ei voi itsessään instituutiona vastata lapsen pääasiallisesta huollosta ja hoidosta, tehtävä voidaan siksi antaa yksityiselle taholle kuten esimerkiksi perhehoitajalle, edellyttäen edelleen, ettei muun muassa lapsen perus- ja ihmisoikeudet ja oikeusturva vaarannu. (Araneva 2018, 128.)

Järjestetäänpä sijaishuolto sitten huostaanottona tai avohuollon sijoituksena, sijaishuollossa kasvaminen jättää kuitenkin jälkensä jokaiseen sen kokeneeseen ihmiseen. Toisille sijoitus on näyttäytynyt pelastuksena ja mahdollisuutena tavoitella jotain mihin ei välttämättä olisi pystytynyt, jos olisi jäänyt asumaan oman syntymäperheensä kanssa. Parhaimmassa tapauksessa lapsi kokee kuuluvansa kahteen eri perheeseen ottaessaan sijaisperheen omakseen. Toisille sijaisperheessä asuminen on jättänyt trauman ja heikentänyt myös tasa-arvoisen kohtelun kokemusta. Sijaishuollon tarkoituksena on tarjota jokapäiväisen huolenpidon lisäksi myös korjaava kokemus turvallisten ihmissuhteiden luomisesta. Sijaishuollossa nähdään tärkeänä luottamuksellisen suhteen rakentuminen ja estää uusi hylkäämisen kokemus. Nuoruusiällä koettu positiivinen ja kannustava ympäristö vaikuttaa myöhemmin myös valinnoissa mitä nuori aikuisuudessaan tekee. Kannustavalla ilmapiirillä ja positiivisia tulevaisuuden suunnitelmia tukevalla asenteella katsotaan olevan vaikutusta myös siihen, miten lapsi asettuu myöhemmin elämässään yhteiskuntaan. (Savisalo 2018, 41-41.)

4.2 Sijaishuoltopaikan tarkoituksenmukainen valinta

Lastensuojelulakia säädettäessä katsottiin sijaishuollon isoimmaksi muodostuneiden ongelmien liittyvän lapsille sopivien sijaishuoltopaikkojen puutteeseen ja siihen, että pystyttäisi-

siinkö tarvittavan hoidon laatu takaamaan. Tämän takia lastensuojelulakiin (417/2007) lisättiin uusi sijaishuoltoapaikan valintaa koskeva säännös, 10 luku 50§, jonka tarkoituksena on kiinnittää erityistä huomiota lapsen tarpeisiin ja näin estää lapsen sijaishuoltoapaikan määräytyminen vain vapaan paikan perusteella.

Sijaishuoltoapaikan valinnassa tulee ottaa huomioon sen tarkoituksenmukaisuus ja valinnan tulee aina perustua lapsen etuun. Sijaishuoltoapaikkaa valittaessa tulee aina huomioida sijoituksen taustalla olevat tekijät ja ongelmat sekä miettiä, miten niihin pystytään parhaiten vastaamaan. Sijoituspaikkaa mietittäessä tulee huomioida mitkä ovat sijaishuollon taustalla olevat ja sijaishuollon tarpeeseen liittyvät lapsen psyykkiset, fyysiset, emotionaaliset sekä sosiaalisen tuen tarpeet. Sijaishuoltoapaikan tulisi aina vastata niihin ongelmiin sekä hoidon, että huolenpidon tarpeisiin, jotka ovat olleet myös sijaishuoltoon siirtymisen perusteina. Sijoituspaikan pysyvyys on myös tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Lapsen tarpeisiin vastaavan sijoituspaikan löytyminen synnyttää lapsen elämään jatkuvuutta ja pysyvyyttä, kun taas toistuvat sijoitukset eri paikkoihin voivat luoda lapselle turvattomuutta ja juurettomuutta. (Saastamoinen 2010, 102-103.)

Pitkäaikaisen sijoituksen pysyvyydellä on aiempien tutkimusten mukaan vaikutuksia moniin lapsen kannalta myönteisiin asioihin. Pitkäaikainen sijoitus vähentää lapsen kokemaa stressiä, sekä heillä on vähemmän käytöksen, mielenterveyden ja koulunkäynnin ongelmia, kuin taas niillä nuorilla, joiden sijaishuolto katkeaa useaan kertaan. Monissa tutkimuksissa on myös todettu, että sijaishuoltoapaikan vaihdokset lisäävät tunne-elämän ongelmia, sopeutumis- ja itesäätelyn ongelmia sekä vaikeuttavat lapsen paluuta biologisen perheen luokse. (Valkonen, Janhunen 2016, 15.)

Sijaishuoltoapaikkaa valittaessa tulee asiaa aina miettiä lapsikohtaisesti. Sijaishuollon muodon valinnassa tulee ottaa huomioon, onko lapselle jo kehittynyt merkittävä kiintymyssuhde vai tarvitseeko lapsi sijaishuollolta korjaavaa ja pysyvää ihmissuhdetta. Tähän tarpeeseen voidaan vastata parhaiten perhehoidolla, jossa lapsen kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat ihmiset asuvat lapsen kanssa samassa kodissa ja näin onnistunut sijoitus ja suhde sijaisvanhempiin voivat tarjota lapselle korjaavan ihmissuhteen. (Saastamoinen 2010, 103.)

Usein, jos pienen lapsen huostaanoton syihin liittyy vanhempien päihteiden käyttö, on lapsi kasvanut epävakaassa, turvattomassa kasvuympäristössä ja kokenut huolenpidon laiminlyöntejä. Tällöin perhehoito voi tarjota lapselle perusturvallisuutta eheyttäviä ja läheisiä ihmissuhteita ja arjen korjaavia huolenpitokokemuksia. Toisaalta pahoin traumatisoitunut lapsi voi vaatia erityistä ammatillista osaamista, joka voidaan taata paremmin laitoshoidossa tai ammatillisessa perhehoidossa. Laitoshoito tai ammatillinen perhehoito voi olla myös parempi vaihtoehto, jos lapsella on jo läheinen kiintymyssuhde vanhempaansa. Käytännössä varsinkin

vauva- taapero ja leikki-ikäiset lapset sijoitetaan ikänsä puolesta lähes poikkeuksetta perhehoitoon. Näin toimitaan myös lähes säännönmukaisesti esi- ja alakouluikäisten lasten kohdalla. On kuitenkin muistettava, että kaavamaiset kuten esimerkiksi juuri lapsen ikään perustuvat sijoitusmuodot eivät välttämättä kuitenkaan toteuta lapsen etua, jolloin se voi johtaa pahimmillaan jopa lapsen uudelleen sijoitukseen. Lapsen iän lisäksi tulee siis ottaa huomioon laaja-alaisesti myös muut lapsen edun määrittelyn kannalta keskeiset asiat sekä edellä mainitun mukaisesti huostaanoton syyt ja lapsen tarpeet. (Araneva 2018, 140.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) luvussa 10, 50-54§ säännösten mukaan jo lapsen sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että lapselle jo tärkeiksi muodostuneet ihmissuhteet ja niiden jatkuminen yhteydenpidon kautta voidaan toteuttaa koko lapsen sijaishuollossa olemisen ajan (Saastamoinen 2018, 284). Lastensuojelulain (417/2007) 10 luvun pykälien 50 ja 54 mukaan lapsen sijaishuoltopaikkaan valitessa on huomio kiinnitettävä sijaishuoltopaikan etäisyyteen lapsen biologisista vanhemmista, sisaruksista ja muista läheisistä niin, että yhteydenpito heihin voidaan turvata ja lapselle tärkeiksi muodostuneita ihmissuhteita voidaan ylläpitää koko sijaishuollon ajan.

5 Lastensuojelun perhehoito

Lastensuojelun perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen ympärivuorokautista huolenpidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella. Perhehoitoa järjestetään yksityiskodeissa. Perhehoidon tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon, läheisten ihmissuhteiden rakentamiseen ja perusturvallisuuden ja sosiaalisen kehityksen edistämiseen. (Saastamoinen 2010, 7-8.)

Lastensuojelun perhehoidosta tuli ensisijainen sijaishuollon muoto vuonna 2012. Perhesijoitusten pysyvyyden tärkeyttä on korostettu viime vuosina. Olisi tärkeää, että sijoitetut lapset kykenisivät muodostamaan hoitajiensa kanssa kiintymys- ja vuorovaikutussuhteita. Pitkäaikaisen sijoituksen pysyvyydellä on aiempien tutkimusten mukaan vaikutuksia moniin lapsen kannalta myönteisiin asioihin. (Valkonen, Janhunen 2016, 15.)

Vuonna 2015 perhehoitoa alettiin säätää lailla. Perhehoitolain tarkoituksena on turvata hoidettavalle perheenomainen sekä sijoitetun tarpeiden mukainen perhehoito. Tavoitteena on antaa perhehoidossa elävälle henkilölle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää perusturvallisuutta ja sosiaalisia suhteita. Perhehoidosta säädetään perhehoitolain (263/2015) 3 pykälässä. Kunta tai kuntayhtymä tekee toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa tai sopimuksen perhehoidon järjestämisestä yksityisen perhehoidon tuottajan kanssa.

Lapselle perhesijoituksessa annettavan hoidon on aina oltava lapsen tai nuoren edun mukaista ja vastattava lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeisiin ja tarjottava lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin näkökulmasta enemmän, kuin mitä lapsi on biologisessa perheessään saanut. Lapsen tarpeet muodostuvat tavanomaisista kehitystason ja iän muodostamista tarpeista, mahdollisista erityistarpeista sekä lapsen yksilöllisiin ominaisuuksiin liittyvistä tarpeista. Perhehoitossa sijaishuoltona annettavan hoidon ja kasvatuksen on vastattava lapsen fyysisiin, psyykkisiin, emotionaalisiin ja sosiaalisiin tuen tarpeisiin. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee arvioidessaan perhesijoituksen mahdollisuutta arvioida juuri näitä edellä mainittuja seikkoja. Sosiaalityöntekijän tulee myös kiinnittää huomiota perhehoitajien valmiuksiin tukea ja edistää lapsen yhteydenpito-oikeutta niin kuin lastensuojelulaissa on säädetty. Sijoitettaessa tulee ottaa huomioon perhehoitajan uskonnollinen vakaumus ja mahdollisuus tarjota lapselle neutraali kasvuympäristö uskonnon suhteen. (Araneva 2018, 146.)

Perhehoidon vahvuutena nähdään lapsen tai nuoren mahdollisuus tavalliseen perhe-elämään sekä sen mukana tulevat läheiset ihmissuhteet. Perhehoitoon niin kuin kaikkiin sijoitusmuotoihin liittyvät myös omat riskitekijänsä. Riskitekijöinä nähdään sijaisvanhempien väsyminen tai perheen muuttuva tilanne, perheen muutto ja kavereiden menetys sekä koulun vaihto. Ennen lapsen sijoitusta olemassa olleet suhteet ovat tärkeitä lapselle, niiden katkeaminen tai etäisyys aiemmin tärkeisiin lähiaikuisiin näyttäytyvät myös riskitekijöinä. Lapsen tai nuoren biologisen verkoston esimerkiksi vanhempien mitätöinti tai arvostelu sekä lojaliteettiristiriidat ovat vahingollisia. Sijaisperheessä tapahtuva kaltoinkohtelu, niin henkinen, fyysinen tai seksuaalinen ovat vakavia riskitekijöitä. (Laurila 2019, 6.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) 6 luvun 32§ koskee lapsen läheisverkoston kartoittamista. Lain kohdassa on määritelty se, että ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle tulee selvittää lapsen vanhemman, jonka luona hän ei pääasiallisesti asu, muun sukulaisen tai muiden lapselle läheisten ihmisten mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Selvittäminen voidaan kuitenkin jättää tekemättä asian kiireellisyyden tai jos sitä ei muun perustellun syyn vuoksi ole tarpeen tehdä.

Sijoituspaikka voi olla lapsen sijoittaminen huostaan otettuna esimerkiksi sukulaisperheeseen. Sijaishuollon järjestäminen sukulaisperheeseen ei poikkea lastensuojelun perhehoidosta muuten kuin perhehoitajan ja sijoitetun lapsen jo olemassa olevan välisen yhteyden ja suhteen kannalta. (Araneva 2018, 134.)

Lainsäätäjällä on lastensuojelulain (417/2007) säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä todennut Ruotsissa tehtyihin tutkimuksiin vedoten, että sukulaisperhesijoitukset yleensä turvaavat lapsen ihmissuhteiden jatkuvuuden ja pysyvyyden lapsen tuntiensa olevansa omiensa parissa eli sukulaiset huolehtisivat hänestä. Toisaalta samassa tutkimuksessa on osoitettu, että lapsen sijoittaminen esimerkiksi isovanhemmille voi vaikeuttaa yhteydenpidon rajaamista

lapsen ja vanhempien välillä. Lainsäätäjä onkin painottanut, että sukulaissijoitusta mietittäessä on tilannetta selvitettävä todella monipuolisesti. (Araneva 2018, 93.)

Sijoitukseen valmistautumisen katsotaan olevan tärkeää sijoituksen onnistumisen kannalta. Lapsen sijoituspaikan löytyessä sukulaisperheestä, sukulaisperheillä ei useinkaan ole ollut tilaisuutta riittävään ennakkovalmennukseen tai omien valmiuksien arvioimiseen tai välttämättä edes aikaa pohtia perusteellisesti todellista halua hoitaa lasta. Sukulaisperheille voi tulla yllätyksenä sijoituksen haasteellisuus, lapsen hoidon vaativuus, mutta samalla lastensuojeluviranomaisten vahva asema sijoitetun lapsen elämässä. (Janhunen 2007, 18.)

6 Lapsen siirtymävaihe sijaisperheeseen

Lapsen tulovaihe on merkityksellistä aikaa koko sijoituksen onnistumisen kannalta. Suomalaista tutkimustietoa aiheesta on melko vähän, mutta näiden siirtymävaiheiden merkitys kuitenkin tunnustetaan. Siirtymävaiheet voidaan luokitella haavoittuviksi alueiksi lastensuojelussa. Siirtymävaiheessa niin kuin ylipäätään lastensuojelun eri kentillä tulee varmistua siitä, että lapsen hyvinvointi ja arki turvataan, sekä lapsella tulee olla tunnekokemus siitä, että hänestä huolehditaan ja hän on turvassa. Lisäksi on tärkeää, että lapselle välittyy tunne siitä, että myös hänen perhettään autetaan. (Känkänen 2013, 264.)

Tiedetään, että sijoitusprosessi tulisi aina suunnitella huolellisesti huomioiden riskit ja suojaavat tekijät sijoitusta valmisteltaessa. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista. Puutteellinen suunnittelu johtaa usein haasteisiin, kuten lapsen vaikeuksiin perheessä ja näin sijoituksen katkeamiseen ja uuden sijoituspaikan etsimiseen. Jatkuvasti vaihtuvat sijoituspaikat tuottavat erilaisia ongelmia, kiintymisen ja kiinnittymisen ongelmia lapsesta huolehtiviin aikuisiin. Sijoituspaikan vaihtuessa eri laitosten ja kotien välillä lapselle ei synny pysyvyyden ja kuulumisen tunnetta. Sijoitetun lapsen on vaikea kiinnittyä, kun ei tunne kuuluvansa mihinkään. Tämä taas aiheuttaa osaltaan pitkäkantoisiakin ongelmia. (Känkänen 2013, 266.)

Sijoitusprosessi on aina yksilöllinen prosessi, joka vaihtelee lapsen edun mukaisesti. Sijoituksen aloitus ja lapsen tulo uuteen sijaisperheeseen nähdään usein työläänä ja aikaa vievänä prosessina, jossa tulee huomioida yhteiskuntamme lainsäädäntö, lapsen etu sekä biologisten vanhempien tunteet. Biologisten vanhempien yhteistyö sijoituksen suhteen sekä kunnan käytännöt vaikuttavat myös sijoitusprosessin etenemiseen. Sijoitukseen liittyviä muuttuvia tekijöitä on paljon, mutta hyvin valmisteltu ja harkittu perhesijoitus eri siirtymävaiheineen on lapsen etu. (Joensuu & Sutinen 2016, 94.) Lapsen kehitystaso, etninen tausta, kielitaito, kulttuuritekijät, sekä erityistarpeet ja terveyshistoria vaikuttavat myös aina sijoitusprosessiin (Känkänen 2013, 268).

Siirtymävaiheessa tiivistyvät lapsen aiemmat kokemukset, prosessit, niin kuin luopuminen ja taas uudelleen aloittaminen. Perhesijoitus tarkoittaa lapselle suuria muutoksia ja kokemukset siitä voivat merkitä lastensuojelun piirissä oleville lapsille hyvin erilaisia asioita. Ne suhteet ja olot, jossa lapsi on elänyt ennen sijoitusta, sen aikana ja myös jälkeen vaikuttavat pitkään lapsen omiin kokemuksiin hänen arvostaan ja hyvinvoinnistaan. Näillä teemoilla on myös vaikutusta koko sijoituksen onnistumiseen. (Känkänen 2013, 264-265.)

Sijoitusvaiheessa on tärkeää, että lapsi ymmärtää mitä tapahtuu ja miksi mitään tapahtuu. Lapselle tulee selittää ikätason mukaisesti sijoituksen käytännön asioista sekä hänen kanssaan tulee keskustella syistä, mitkä ovat johtaneet tämän hetkiseen tilanteeseen eli sijoitukseen. Lapsella tulee olla mahdollisuus käsitellä sijoitukseen liittyviä tunteita, sekä lasta tulee rohkaista kertomaan omia ajatuksiaan ja tunteitaan tilanteeseen liittyen. Lapselta tulee varmistaa, että tunteiden ja kokemusten käsittely ei vahingoita lasta vaan auttaa lasta eteenpäin. Nuoren kuunteleminen on tärkeää, se tuottaa nuorelle tunnetta, että hän on tärkeä ja hänestä välitetään. (Känkänen 2013, 167.) Aiempien tutkimusten valossa voidaan todeta, että sijoituksen syyt eivät useinkaan ole sijoitetulle lapsille selviä, jolloin lapset tekevät omia tulintoja ja alkavat helposti syyttämään itseään huostaanotosta (Laakso, Enroos 2016).

Jos huostaanoton syyt ovat jääneet nuorelle epäselviksi, voi nuoren mielikuva itsestään rakentua toisten kertomuksien tai kirjoitettujen asiakirjojen varaan. Nuorelle voi aiheutua hämmennystä, jos hänen biologisilla vanhemmillaan ja viranomaisilla on eriävät näkemykset siitä, miksi huostaanottoon on päädytty. Tällöin nuori voi miettiä tulisiko hänen vaalia suhdetta biologisiin vanhempiinsa vai pitäisikö hänen rakentaa suhdetta sijaisvanhempiin tai viranomaisiin. Nämä kaikki asiat voivat vaikuttaa siihen, että nuori tuntee, ettei hänellä itsellään ole hallintaa tai tunnetta siitä, että voi itse vaikuttaa tilanteisiin tai asioihinsa, eikä näin koe osallisuutta omaan elämäänsä. (Sijoitus ja huostaanotto 2019.)

Sijoitetun lapsen sijaisperheeseen sopeutumiseen vaikuttavat lapsen ikä, elämän kokemukset ja hänen persoonallisuutensa. On havaittu, että sijoitettu lapsi kokee useimmissa tapauksissa biologisen perheensä ensisijaiseksi perheekseen vielä senkin jälkeen, kun lapsi on asunut sijaisperheen luona kahden vuoden ajan. Tämänkin jälkeen lapsi pitää biologisia vanhempiaan tunnealueen valinnoissa ensimmäisellä sijalla, mutta sijaisvanhempaansa huolien kuuntelijana. (Laurila 2019, 11.) Sijaisperheeseen siirtymävaiheessa merkityksellisinä teemoina nähdään tutustuminen, aika, suhteet ja paikka (Känkänen 2013, 264-265).

6.1 Tutustumisvaihe sijaisperheeseen

Tutustumisvaiheen kesto vaihtelee yksilöllisesti lapsen iästä ja tarpeiden mukaisesti, yleensä muutamasta kuukaudesta puoleen vuoteen. Tutustumisvaiheen aikana olisi tarkoitus luoda pohjaa yhteistyölle ja onnistuneelle sijoitukselle lapsen ja sijaisperheen tutustumisen kautta. Tässä vaiheessa lapsi vierailee sijaisperheessä, aluksi päivisin ja myöhemmin yön yli ja sitten

viikonloppuisin. Tutustumisvaiheen aikana osapuolet valmistautuvat muutokseen, sijaisperhe valmistautuu lapsen muuttoon ja uuden perheenjäsenen vastaanottamiseen, kun taas lapsi valmistautuu muuttamaan uuteen perheeseen. Tutustumisvaihetta seuraa ja valvoo lapsen sen hetkinen sijoituspaikka sekä sijoittava sosiaalityöntekijä. (Janhunen 2007, 19-20.)

Tutustumiskäyntejä ennen varsinaista muuttoa pidetäänkin yleisesti hyvänä käytäntönä. Tutustumisvaihe herättää lapsessa ja sijoitukseen liittyvissä osapuolissa paljon erilaisia tunteita ja ajatuksia. Jokainen reagoi vaiheeseen tavallaan. Tavoitteena on aina, että lapsi voisi muuttaa uuteen sijaisperheeseensä turvallisilla mielin. Aiemmin tehtyjen tutkimusten tulosten perustella on tullut ilmi, että tutustumiskäynnit ovat säilyneet merkityksellisinä ja vahvoina asioina lasten ja nuorten mielessä. (Laakso, Enroos 2016, 510.)

Aika näyttäytyy tärkeänä tekijänä sijaispaikkaan siirryttäessä. Lapset tarvitsevat aikaa uuteen elämäntilanteeseen sopeutumiseen. Ihanteellista olisi, että sijoitusprosessi tapahtuisi suunnitelmallisesti ja sijoitus tapahtuisi pienin askelin ajan kanssa. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista kriisitilanteiden ja sijoituksen kiireellisyyden vuoksi. Laakson ja Enroosin tekemän tutkimuksen mukaan (2016, 511) kiireellisissä tilanteissa, kun nuori on saanut tiedon uuteen sijaispaikkaan siirtymisestä vain hetkeä ennen, on tilanne näyttäytynyt lapselle kaoottisena ja traumaattisena kokemuksena. Nämä nuoret ovat kokeneet sijaisperheeseen siirtymisen erityisen raskaana. Lastensuojelun näkökulmasta kiireellinen tulo sijaishuoltoon voi näyttää tehokkaalta lastensuojelun toimeksi, mutta nuoren näkökulmasta taas hänen tunne- ja kokemusmaailmansa ohittamiselta.

6.2 Nuoren läheisten ihmissuhteiden merkitys

Kun lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon, tulee hänelle välittyä tunne siitä, ettei hänen vanhempansa ole hylänneet häntä ja vanhemmille taas tunne, ettei heidän vanhemmuutensa pääty lapsen sijaishuoltoon siirtymisen jälkeen. Lapsella tulee olla tieto, että hänellä on oikeus pitää yhteyttä vanhempiin, mutta myös lupa kiintyä sijaishuoltoajan aikuisiin. Lapsen omilla vanhemmilla on suuri rooli siinä, miten lapsi kiinnittyy ja sopeutuu uuteen sijaishuoltoon. Kun vanhemmat hyväksyvät tilanteen ja tukevat lasta uuteen ympäristöön sopeutumisessa, myös lapsen on helpompi hyväksyä sijaishuollossa asuminen ja esimerkiksi kiintyä sijaisperheen vanhempiin. Lapsen ei kuulu valita sijaisperheen tai biologisten vanhempien väliltä tai pelätä, että biologiset vanhemmat loukkaantuvat, jos lapsi alkaa pitämään sijaisvanhemmistaan. Parhaassa tapauksessa lapsi voi saada kahdet rakastavat vanhemmat. (Saastamoinen 2010, 139-140.)

Tärkeänä nähdään myös se, että sijaisvanhemmat hyväksyvät lapsen biologiset vanhemmat ja tulevat heidän kanssaan toimeen sekä pyrkivät hyvään yhteistyöhön ja näin edistävät sijoituksen onnistumista. Sijaisvanhempien tärkeä tehtävä onkin siis hyväksyä biologiset vanhemmat osana lasta, vaikka heidän tekemisiään onkin välillä vaikea hyväksyä. Lapselle tulee välittyä

tunne siitä, että hänen omia biologisia vanhempiaan ja perhettään arvostetaan. (Valkonen 2008, 115-128.)

Laakson ja Enroosin tutkimuksessa (2013, 513) tulee ilmi, että lapsen ja sijaishuoltoapaikan aikuisten välistä suhdetta tulee alkaa rakentaa jo hyvissä ajoin ennen lapsen varsinaista muuttoa perheeseen. Suhdetta lapseen rakennetaan erilaisin keinoin, Laakson ja Enroosin tutkimuksen aineisto tuo esiin sen, ettei pelkkä keskustelu ja puhe riitä rakentamaan suhdetta. Sijaishuoltoapaikan muut lapset tai esimerkiksi lemmikit voivat auttaa ensikontaktissa ja suhteen luomisessa. Konkreettiset teot lapsen hyväksi näyttäytyvät myös tärkeinä tekijöinä, esimerkiksi lapsen lempiruuan laittaminen ja häntä varten hankitut esineet tuovat lapselle kokemuksen, että hänestä välitetään. Tavallinen arki ja rutiinit ovat yhteydessä suhteiden luomiseen, tutustuminen tapahtuu juuri aivan tavallisen arjen keskellä. Sijoitettu lapsi tulee uuteen tilanteeseen, uusien ihmisten keskelle. Usein sijaisperheessä voi olla myös muita sijoitettuja lapsia tai sijaisvanhempien biologisia lapsia, tutkimuksen mukaan olisi tärkeää, että juuri sijoitetulle lapselle syntyisi tunne mukaan pääsemisestä. Lapsen tullessa uuteen sijoituspaikkaan uusia suhteita rakennetaan, mutta myös rajataan tarvittaessa. Usein lapset kaipaavat biologista perhettään ja läheisiään ja voivat kokea helpottavana asiana yhteydenpidon ja keskustelun heidän kanssaan.

6.3 Uusi ympäristö

Uuteen paikkaan saapuessa yksi keskeinen asia on muutos fyysisessä asuinympäristössä. Kati Hämäläisen (2012, 100-101) tutkimuksessa lapset kertoivat asuinympäristöjen välisistä fyysisistä eroista. Uuteen paikkaan muuttaessa he saattoivat hämmästellä erilaista kotirakennusta, pihaa sekä muuta ympäristöä. Uuden ympäristön erotessa merkittävästi aiemmista, kulttuurishokki saattaa aiheuttaa lapselle vierauden tunteen. Tutustuminen pikkuhiljaa uuteen ympäristöön ennen varsinaista muuttoa, katsotaan vähentävän tämän tunteen syntymistä.

Hämäläisen (2012, 98-99) tekemän tutkimuksen mukaan esiin nousi sijoitettujen nuorten oman huoneen merkitys ja tärkeys sijaiskodissa. Haastateltavat kertoivat pitävänsä tärkeänä oman huoneen mahdollistamaa rauhaa ja yksityisyyttä. Oma huone tuo mukanaan lapselle jotain omaa ja mahdollisesti myös jotain entiseen sidoksissa olevaa. Uuteen sijaiskotiin muuttaessa paikka voi tuntua vieraalta ja täysin erilaiselta, kuin mihin lapsi on aiemmin tottunut. Oma huone tarjoaa kokemuksen omasta, tutusta ja turvallisesta. Haastateltaville merkityksellisenä asiana mieleen oli jäänyt muuttopäivästä tavaroiden pakkaaminen. Itselle tärkeiden tavaroiden mukaan ottaminen uuteen sijaispaikkaan edusti yhteyttä entiseen elämään ennen sijoitusta ja huostaanottoa.

Sukulaisten luo sijoitetut lapset pääsevät usein vierailemaan tiiviimmin sukulaissijaiskodissaan ennen varsinaista sijoitusta. Tässä tilanteessa paikka on lapselle jo entuudestaan tuttu, joka taas osaltaan helpottaa sopeutumista uuteen ympäristöön ja tilanteeseen. Sukulaissijoituksen

eduksi nähdään myös se, että sijaisvanhemmat ovat lapselle jo entuudestaan tuttuja, mikä helpottaa siirtymistä sijaisperheeseen. Sukulaisille sijoitetut lapset kokevat myös vähemmän erilaisuuden tunteita. Sukulaissijaiskodin ja vieraskodin välillä tuttuuden tunne näyttäytyy keskeisenä erona. Lasten saadessa asua sukulaistensa kanssa, ketkä tuntevat lapsen perhehistorian, voivat he auttaa lasta järjestämään menneisyyttään, joka taas tuottaa lapselle jatkuvuutta. Haasteena kuitenkin nähdään ristiriitaisuus, sukulaissijaisperheessä yhdistyvät menneisyyden läheisyys, tuttuuden, mutta samalla vierauden samanaikaisuus. (Hämäläinen 2012, 105-108.)

7 Läheiset ihmissuhteet

Nuoren menneisyys ja syntymäperheessä koetut asiat vaikuttavat nuoren mukana aikuisuuteen. On tärkeää, että nuori pääsee sijaishuoltoapaikassaan käsittelemään omia kokemuksiaan ja mahdollisia traumoja. Mikäli näin ei tapahdu, voivat ne vaikuttaa tulevaisuudessa vaikeutena tarttua elämän mahdollisuuksiin. Aikuisten ja nuoren läheisten halu ymmärtää nuoren mahdollisia käytösongelmia ja niiden taustalla olevia tekijöitä ja sen osoittaminen rakentavat nuorelle välitetyksi tulemisen tunnetta ja kokemusta. Usein sijoitetun lapsen kohdalla ajatellaan, ettei lapsi ole saanut syntymäperheessään osakseen rakkautta ja huolenpitoa. Kuitenkin myös huostaan otetut nuoret ovat voineet saada rakkautta ja turvaa syntymäperheessään. Näiden hyvien, lämpimien muistojen vaaliminen ja tarkasteleminen vahvistavat positiivista käsitystä omasta identiteetistä ja perhesuhteista. Näiden positiivisten, elämää vahvistavien muistojen vaaliminen voi myös auttaa myöhemmin biologisten vanhempien ja nuoren välistä suhdetta sekä tunnetta siitä, että biologinen läheisverkosto on elämää tukeva voimavara. (Saviso 2018, 37-38.)

Nykypäivänä tiedostetaan varsin hyvin lapsen läheisten ihmissuhteiden merkitys ja niiden vaalimisen suuri tärkeys sijaishuoltopaikan valinnassa. Kotiinpaluun ajatus, jos se vain on mahdollista, kulkee sijoituksen rinnalla, joten etäisyys biologisiin vanhempiin on merkittävä tekijä sijoituspaikan valinnassa. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista. Niin kuin tiedetään vanhempien vastustus huostaanottoon tai sijaishuoltopaikkaan on huono lähtökohta sijoitukselle. Silti välillä on tilanteita, joissa lapsen edun näkökulmasta täytyy valita sijaishuoltopaikka, joita biologiset vanhemmat eivät hyväksy. (Pitkänen, Hoikkala, Pollari & Martiskainen 2016, 47.)

7.1 Biologinen vanhemmuus

Sijoitetun lapsen biologiset vanhemmat voivat tuntea mustasukkaisuutta ja alemmuudentunnetta lapsen jaetusta vanhemmuudesta. Usein vanhempien voi olla vaikeaa kohdata lapsensa kiintymisen toisiin aikuisiin. Kun biologiset vanhemmat joutuvat luopumaan lapsestaan, voi

vanhemman olla vaikeaa pitää yhteyttä lapsen oman kriisitilanteen ja syyllisyyden sekä häpeän vuoksi. (Saastamoinen 2010, 140.) Monille vanhemmille saattaa syntyä tunne, etteivät he pysty vanhemmuuteen ja lapsen on parempi ilman heitä. Tämä on suuri väärinkäsitys, koska oma äiti ja isä ovat lapselle aina korvaamattoman tärkeitä. Usein kaikesta huolimatta lapsen suhde biologisiin vanhempiin on vahva. (Työskentely vanhempien ja läheisten kanssa 2019.)

Biologisten vanhempien ja lapsen tapaamista tuetaan monin keinoin, myös rahallisesti. Biologisilta vanhemmilta odotetaan sitoutumista tapaamisiin, lapsen mahdollisiin kotilomiin ja harjoitteluihin. Suhteen säilyminen biologisiin vanhempiin sijoituksesta huolimatta nähdään merkityksellisenä lapsen ja nuoren kehityksen kannalta. Lapsen identiteetin kannalta on tärkeää olla osana sitä mistä hän tulee ja mitä hän on, tällä katsotaan olevan merkitystä loppuelämälle. (Pitkänen ym. 2016, 46-47.)

7.2 Sijaisvanhemmuus

Sijaisvanhempina toimiminen nähdään haastavana, mutta myös palkitsevana. Sijaisvanhemmat tekevät haastavaa työtä, mutta samalla pääsevät iloitsemaan lapsen kehityksestä ja kiintymisestä. Sijaisvanhemmat ovat usein motivoituneita ja haastavuudesta ja riskeistä huolimatta tarjoavat hoivaa ja kasvatusta kodissaan. Joskus sijaisvanhemmiksi päädytään sukulaisuuden tai tuttavuuden kautta. Yleensä sijaisperheet ovat hyvin valmennettuja ja heillä on tietoa siitä, mitä lapsen sijoitus perheeseen voi tuoda tullessaan, kuitenkin todellisuus on yllättänyt monet sijaisvanhemmat. Sijaisvanhemmat ovat tietoisia siitä, että sijoitus voi päättyä lapsen paluuseen biologisten vanhempien luo, niin kuin laki määrää. Tämä voi herättää sijaisvanhemmissa monenlaisia tuntemuksia. Voisi sanoa, että sijaisperheen täytyy olla valmistautunut antamaan lapsi pois, mutta samalla odotetaan vahvaa kiintymystä ja lapsen rakastamista, kuin omaansa. Tämä tilanne voi näyttäytyä vaikeana ja lapsen mahdollinen palaminen biologisten vanhempien luokse voi synnyttää voimakasta surua sijaisperheessä. (Laurila 2019, 7.)

Perhehoito nähdään ensisijaisena kasvuympäristönä lapsen sijoitusta mietittäessä. Sijaisvanhemmat tarjoavat lapselle mahdollisuuden läheisiin, pitkäkestoiisiin ihmissuhteisiin sekä mahdollisuuden kiintyä heihin ja mahdollisiin sisaruksiin. Sijaisperhe tarjoaa vuorovaikutuksen parhaassa tapauksessa vielä hoitosuhteen päättymisen jälkeenkin. Kahden vanhemman sijaisperhe mallintaa myös lapselle parisuhdetta ja sen vuorovaikutusta. Sijaisvanhempien omat ratkaisemattomat ongelmat, kuten parisuhdeongelmat taas näyttäytyvät riskitekijänä sijoituksen korjaavuuden ja onnistumisen kannalta. (Laurila 2019, 5-6.)

Sijaisperheen onnistuessa vastaamaan lapsen tarpeisiin ja luomaan sekä toteuttamaan rajojen ja rakkauden periaatetta, korjaava merkitys lapsen elämässä voi olla hyvinkin ratkaiseva. Tavallinen, turvallinen perhe-elämä tuottaa lapselle yleisesti korjaavia kokemuksia, silloin kun

sijaisvanhemmillä on taito ja pyrkimys ottaa kaikessa huomioon lapsen yksilölliset, kasvatukselliset tarpeet. Sijaisvanhempien tulisi mahdollistaa lapsille säännöllinen rytmi, selkeät rajat sekä oikeudenmukainen ja johdonmukainen kohtelu. Lapsi tarvitsee elämäänsä kannustusta, lämpöä ja ohjausta. Korjaavuuden kannalta on tärkeää, että lapsi saa mahdollisuuden rakentaa itsestään myönteisen tarinan sekä syntymäperheestään ja suvustaan ymmärtävän tarinan. Sijaisvanhemmilta tulee löytyä kykyä lapsen biologisen perheen ja suvun kanssa tehtävään yhteistyöhön, jos asia on mahdollinen ja ajankohtainen lapsen edun näkökulmasta. (Laurila 2019, 6.)

7.3 Kiintyminen ja kiinnittyminen

Sijoitetun lapsen kyky turvallisen kiintymyksen rakentumiseen on usein vaurioitunut lapsen menneisyyden ja historian takia (Laurila 2019, 15). Kiintymyssuhdemallit voidaan karkeammillaan jakaa neljään eri tapaan, joihin kaikkiin liittyy erilainen käyttäytyminen. Välttelevästi, ristiriitaisesti, turvattomasti tai turvallisesti kiintynyt lapsi käyttäytyy eri tavoin. Varhainen kiintymyssuhde nähdään kaiken perustana ja sen vaikutukset oleellisina koko loppuelämän kannalta. Sijoitettavalla lapsella on ainoastaan harvoin turvallinen kiintymyssuhteen malli. (Joensuu, Sutinen 2016, 49.)

Lapsi, jonka kiintymyksen tarpeeseen ei ole vastattu riittävästi hänen elämänsä alussa kokee usein vaikeuksia myöhemmässä elämässään sitoutua ihmissuhteisiin. On tilanteita, joissa lapsi ei pysty rakentamaan kiintymyssuhdetta häntä myöhemmin hoivaavaan aikuiseen, vaan saattaa esimerkiksi kouluikäisenä pyrkiä rakentamaan epärealistisia suhteita kavereihinsa, joista hän hakee liiallista läheisyyttä. Murrosiässä ongelmia saattaa syntyä vaikeutena sitoutua ihmisiin, ympäristöihin ja päämääriin. Nämä asiat saattavat näkyä lyhytjänteisyytenä esimerkiksi parisuhteen tai koulun suhteen. Vauriot kiintymisen alueella synnyttävät usein ihmisessä yksinäisyyden tunteita, vaikka ympärillä olisikin paljon ihmisiä. (Laurila 2019, 18.)

Usein hoitosuhteen alussa sijaisvanhemmat kohtaavat kiintymyssuhteen ongelmia. Sijoitetut lapset ovat kokeneet tullessa aiemmin oman kiintymyksen kohteena olevan henkilön hylkäämäksi ja tämän kokemuksen synnyttämä trauma saa heidät ajattelemaan ja myös yrittämään löytää sijaisvanhemmista hylkääjiä. Sijaisvanhempien ollessa kärsivällisiä ja heidän ymmärtäessä tätä lapsessa syntynyttä hylkäämisen odotusta tilanne usein helpottuu. Lapsen ollessa varma siitä, ettei hän joudu sijaisperheen hylkäämäksi, on hän valmis kiinnittymään. Toinen yleinen haaste on porstua-ilmiöksi kutsuttu tilanne. Porstua-ilmiö on tilanne, jossa lapsi ei kykene kiinnittymään sijaisperheeseensä, koska sijoituksen pysyvyydestä ei ole varmuutta. Lapsi saattaa koko ajan pohtia ja toivoa tai pelätä paluuta biologisten vanhempien luo. Tämä saattaa kestää monia vuosia. (Laurila 2019, 17.)

Kiintymisen ja sen luominen ei aina ole kovinkaan yksinkertaista. Sijaisvanhemmat ovat monien tärkeiden kysymysten äärellä, miten luoda kiintymys nuoreen, joka vastustaa sitä. Kiintymisen vastustamisen syynä on usein lojaliteetti omia biologisia vanhempia kohtaan. Kiintymysteoriat kertovat lasten kohdalla paljon leikistä ja hoivasta, nuorten kohdalla samat teemat tulee muuttaa ikätasoisiksi. Nuorten kohdalla hoivaamisen välineitä voivat olla muun muassa ruoanlaitto, ravintolassa syöminen, pelit tai muu yhdessä tekeminen, jonka kautta luodaan kontaktia. On tärkeää löytää jokaisen kohdalla se keino, jolla lapsi tai nuori pystyy vastaanottamaan hoivaa ja kiintymystä sijaisvanhemmiltaan. (Joensuu, Sutinen 2016, 87.)

Perhehoidon suurin haaste nähdäänkin juuri lapsen hoivaamisessa, jonka perusturvallisuus on horjunut ja kiintymisen eri tarpeisiin ei ole vastattu ja mahdollisuus varhaiseen itsearvostukseen on tuhattu. Lastensuojelun piirissä olleet lapset ovat usein joutuneet vaihtamaan monien otteeseen sijaishuoltopaikkaa, välillä heidät on saatettu palauttaa biologisille vanhemmilleen. Lapset ja nuoret ovat siis joutuneet eroon useaan kertaan lähihoivaajastaan, jolloin mahdollisuus kiintyä sekä mahdollisuus turvallisen kiintymystyylin rakentumiseen tuhoutuu. (Laurila 2019, 18.)

Perhehoitoon sijoitetut lapset, jotka eivät ole kiinnittyneet turvallisesti ja kärsineet vanhempien puutteellisesta hoivasta elämänsä varhaisimpien vuosien aikana, saattoivat kuitenkin kiinnittyä myöhemmin sijaisvanhempiinsa. Korjaava kokemus voi muuttaa aiempaa kiintymystyyliä. Tämä edellyttää sijaisvanhemmilta kykyä kestää lapsen torjuva käyttäytyminen, kykyä asettaa lapselle turvallisia rajoja sekä erottaa myös omat psykologiset tarpeet lapsen tarpeista. (Laurila 2019, 14.) Positiiviset muutokset alkavat näkyä siinä vaiheessa, kun lapsi on saanut kokemuksen turvallisuudesta (Joensuu, Sutinen 2016,50).

8 Yhteydenpito sijaishuollon aikana

Lapselle on lastensuojelulain säännösten mukaan sijaishuollon aikana turvattava kaikki hänelle tärkeät ihmissuhteet. Sijaishuoltopaikka tulee järjestää siten, että sen etäisyys ei ole esteenä lapsen yhteydenpitoon läheistensä kanssa. Jos lapsen sisarukset ovat sijoitettuna eri paikkoihin, tulee varmistaa, kuinka sisarusten keskinäinen yhteydenpito voidaan turvata. Kuitenkin sijaishuoltopaikka tulee ensisijaisesti vastata lapsen tarpeita, jolloin jossain tilanteissa sijaispaikan valinta ja yhteydenpidon turvaaminen voi olla ristiriidassa. (Saastamoinen 2010, 135-136.)

Jokaisen sijoitetun lapsen kohdalla tulee pohtia, mikä on yhteydenpidon tarkoitus. Yhteydenpidolla voidaan tähdätä lapsen palaamiseen biologisten vanhempien luo tai se voi olla keino säilyttää lapsen oma identiteetti ja paikka perheverkostossa. Tarkoituksena voi olla myös lapsen ja biologisten vanhempien välien paraneminen tai varmistaminen tunteen syntymisestä,

etteivät biologiset vanhemmat ole hylänneet lasta. Lapsi voi rakastaa vanhempiaan, vaikka asuminen heidän luonaan ei olisikaan mahdollista. Yhteydenpidon keinojen tulee aina olla yhteydessä sille asetettuihin tavoitteisiin. (Valkonen 2008, 116.)

Yhteydenpito läheisiin ihmisiin ei aina ole vaivatonta ja mukana kulkee usein erilaisia haasteita. Osalle sijaishuollossa asuvista lapsista läheisten ihmisten kuten biologisten vanhempien tapaaminen nähdään arkea tukevana, hyvänä asiana, joka sujuu pääsääntöisesti hyvin. Osalle taas läheisten ihmisten tapaaminen saa aikaan ahdistusta ja stressiä. Lapsen läheiset saattavat olla fyysisesti tai psyykkisesti niin huonokuntoisia, ettei tapaamisia voida järjestää. Tällaisissa tilanteissa ei ole kyse yhteydenpidon rajoittamisesta, vaan siitä, että vanhemmat ovat kyvyttömiä tapaamaan lasta. Tapauskohteisesti lapsen suhteita vanhempaan tulee ylläpitää tai rajoittaa, aina lapsen edunmukaisesti. Joskus tilanne voi olla se, että lapsen biologiset vanhemmat ovat kuolleet ja läheisverkostoa ei löydy. Lapsen kohdalla, jonka biologiset vanhemmat ovat menehtyneet mietitään erilaisia vaihtoehtoja. Tällöin pyritään tukemaan yhteydenpitoa muihin sukulaisiin ja etsitään mahdollisia muita sukulaisia, hankitaan lapselle tukiperhettä tai tukihenkilöä. Jos lapselle löytyy edes yksi merkittävä henkilö yksityiselämästään, yhteydenpitoa tuetaan kaikin mahdollisin keinoin. (Pitkänen ym. 2016, 47-49.)

Tärkeää on kuunnella lapsen mielipide liittyen yhteydenpitoon. Usein sijoitettu lapsi joutuu passiiviseksi osapuoleksi. On tärkeää, että lapsen mielipide otetaan huomioon päätöksiä tehdessä. Lapsi saattaa olla osapuoli, joka ei halua yhteydenpitoa tai aloitteen tekemistä ja yhteydenpitoa ylläpitävää osapuoli. (Valkonen 2008, 116-117.)

8.1 Yhteydenpidon tukeminen

Sijaishuoltoon sijoitetulla lapsella on erityisenä perus- ja ihmisoikeutena turvattu yhteydenpito-oikeus hänen omiin biologisiin vanhempiinsa ja muihin hänelle läheiseksi muodostuneisiin ihmisiin koko sijaishuollon ajan. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsella on oikeus tavata ja pitää yhteyttä vanhempiinsa, sisaruksiinsa, isovanhempiinsa ja muihin hänelle tärkeisiin ihmisiin. Lapsen ja hänelle tärkeän läheisen yhteydenpito voi tapahtua sijaishuollon aikana, esimerkiksi vierailuin, puhelimitse tai sähköpostitse. (Saastamoinen 2010, 135-136.)

Se onko lapsi sijoitettuna laitoshuoltoon vai perhehoitoon ei saa vaikuttaa lapsen läheisten tapaamisiin tai muuhun yhteydenpitoon. Lapsen yhteydenpidon turvaamisesta säädetään myös suoraan lastensuojelulain (417/2007) 10 luvussa 54§, joka on lapsen yhteydenpidon käytännön toteuttamiseen velvoittava säännös. Säännöksessä on kyse tukemisen ja edistämisen velvollisuudesta, jonka tarkoituksena on pitää huoli lapsen yhteydenpito-oikeuden toteutumisesta ja mahdollistamisesta käytännössä. Käytännössä tämä tarkoittaa tuettujen ja valvottujen tapaamisten järjestämistä. Sosiaalityöntekijä voi tukea yhteydenpitoa tämän lisäksi myös muun muassa taloudellisesti eli matkakustannuksissa, majoituspalveluita järjestämällä tai tarjoamalla muuta käytännön apua. (Saastamoinen 2018, 293-294.)

Yhteydenpito-oikeus liittyy perustuslain (731/1999) 2 luvun 10§:ssä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuun yksityis- ja perhe-elämän sekä luottamuksellisen viestin suojaan. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla, joka käsittelee perhe-elämän suojaa, turvaa myös lapsen oikeuden pitää yhteyttä perheeseensä ja hänen perheensä oikeuden olla yhteydessä lapseen (Saastamoinen 2018, 283).

Lapsen oikeutta pitää sijaishuollon aikana yhteyttä läheisiinsä pidetään yhtenä tärkeimmistä lapsen sijaishuollon aikaisista oikeuksista (Saastamoinen 2018, 284). Huostaanotto on toimenpiteenä aina voimassa vain toistaiseksi, eikä sen tarkoituksena ole adoption tavoin siirtää lasta lopullisesti toiseen perheeseen, vaan sijoituksella haetaan perheen jälleen yhdistämisen mahdollisuutta ja lapsen palaamista oman biologisen perheensä luokse. Tästä syystä lapsen ja hänen biologisten vanhempiensa suhde on ensisijaisesti tuettava ihmissuhde, jota lastensuojelun viranomaisen tulee ylläpitää ja tarpeen vaatiessa pyrkiä parantamaan ja kehittämään aktiivisesti koko lapsen sijaishuollon ajan. (Araneva 2018, 268.)

8.2 Yhteydenpidon rajoittaminen

Kaikilla lapsilla on oikeus turvalliseen ja heidän tarpeitaan vastaavaan sijaishuoltoon, jotta tämä voitaisiin turvata, sijaishuollossa olevaan lapseen voidaan joissain tilanteissa kohdistaa lastensuojelulain (417/2007) 11 luvun mukaisia rajoituksia. Rajoitukset voivat perustua lapsen omaan etuun tai toisen henkilön suojaamiseksi. Lastensuojelulain 11 luvussa säädetään sekä lapsen yhteydenpidon rajoittamista kuin myös rajoitustoimenpiteitä.

Lastensuojelulain 11 luvun 62§: mukaan yhteydenpidon rajoittamisella tarkoitetaan:

- 1) rajoittamista lapsen oikeuteen tavata vanhempiaan tai muita hänelle tärkeiksi muodostuneita läheisiään
- 2) rajoittamista yhteydenpidossa läheisiinsä puhelimitse tai muita yhteydenpitolaitteita tai välineitä hyödyntäen
- 3) lukea ja pidättää lapsen itsensä lähettämiä tai hänelle lähetettyjä kirjeitä tai muita siihen rinnastettavia luottamuksellisia viestejä tai
- 4) sijaishuoltopaikka ottaa rajoituksen ajaksi haltuun lapsen hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät laitteet ja välineet tai vaihtoehtoisesti rajoittaa niiden käyttöä.

Edellä mainittujen lakiin perustuvien kriteerien lisäksi myös sijaishuoltopaikalla on mahdollisuus määritellä sijaishuoltopaikkakohtaisia säännöksiä, jotka koskevat lapsen yhteydenpitoa heidän läheisiinsä. Lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpidon tulee olla sellaista, ettei se vaikeuta lastensuojelulaitoksen tai sijaisperheen hoitotehtävää. Sijaishuoltopaikan säännöissä

voidaan määritellä esimerkiksi läheisten vierailuajat tai milloin lapsi voi käyttää tietokonetta tai puhelinta. (Saastamoinen 2010, 197- 202.)

Lastensuojelulain 11 luvun 62§ mukaan yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista, jos yhteydenpidosta ei ole voitu sopia asiakassuunnitelmassa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten kanssa asianomaisia tyydyttävällä tavalla tai jos ainakin yksi seuraavista kohdista täyttyy:

- 1) yhteydenpito vaarantaa lapsen sijaishuollon tarkoituksen mukaisen toteuttamisen ja rajoittaminen on välttämätöntä lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta
- 2) yhteydenpidosta on vaaraa lapsen terveydelle, kehitykselle tai hengelle
- 3) rajoittaminen on välttämätöntä kodin tai perhekodin vanhempien, perheen muiden lasten tai henkilöstön turvaamiseksi tai
- 4) 12 vuotta täyttänyt lapsi itse vastustaa yhteydenpitoa. Jälkimmäisenä mainittua ehtoa voidaan toteuttaa myös alle 12 vuotiaiden lasten kanssa, jos hän on tarpeeksi kehittynyt, että hänen mielipiteeseensä voidaan kiinnittää huomiota (Saastamoinen 2010, 192).

Yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä kestoaltaan pisimmillään korkeintaan vuoden pituinen virallinen päätös. Virallisessa päätöksessä tulee mainita rajoituksen syyt, henkilöt ketä se koskee, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja millaisessa laajuudessa rajoitusta tullaan toteuttamaan. Yhteydenpidon rajoittamisesta päätöksen tekee lastensuojelulain (417/2007) 3 luvun 13§:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija sen jälkeen, kun lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on asian valmistellut. Kuitenkin alle 30 vuorokautta kestävässä rajoitustoimenpiteissä rajoittamisesta voi päättää myös lastensuojelulaitoksen johtaja. Yhteydenpidon rajoitus on lopetettava heti, kun se ei enää lain näkökulmasta katsota olevan tarpeellinen. (Saastamoinen 2018, 282.)

Perhehoidossa rajoitustoimenpiteenä voidaan käyttää sosiaalityöntekijän tekemää yhteydenpidon rajoittamispäätöstä. Vuonna 2012 tehdyssä Vaalimisohjelmassa, jossa kartoitettiin nuorten viestejä lastensuojelussa toimiville työntekijöille, tuli ilmi, että nuoret toivoisivat rajoitustoimenpiteisiin selkeyttä. Heidän mielestään perhehoidossa käytettävien sääntöjen sekä seuraamusten reunaehdoja suhteessa rajoitustoimenpiteisiin tulisi selkeyttää. Kokemuksien perusteella voidaan todeta, että nuoret toivoivat myös, että rajoitustoimenpide olisi myös yhteydessä sen syyhyn. Rajoitustoimenpiteet, jotka koskivat esimerkiksi biologisten vanhempien tapaamista, koettiin raskaana. Nuoret kokivat kuitenkin säännöt ja rajoitukset usein hyödyllisinä ja tärkeinä. Nuoret kaipasivat lisää perusteluja sekä mahdollisuutta keskusteluun, jotta he voisivat hyväksyä rajoituksen ja näin myös sen noudattaminen koettaisiin helpompana. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012, 29.)

9 Lapsen osallisuus lastensuojelussa

Lapsilähtöisyydellä ja lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että työskentely perustuu lapsen tarpeisiin sekä sitä, että lapsi toimii omassa lastensuojeluasiassaan aktiivisena toimijana ja vaikuttaa omalta osaltaan siihen mitä tapahtuu. Lapsen kanssa työskentelevän ammattilaisen tehtävänä on tarjota lapselle näitä eri mahdollisuuksia osallistua kuin myös kannustaa ja opettaa lasta tuomaan hänen omia näkemyksiään esille. (Tanskanen, Timonen-Kallio 2010, 6-7.)

Lapsen osallisuus on lastensuojelun yksi keskeisimmistä periaatteista, joten lapselle tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin. Lastensuojelulain 4 luku on nimeltään lapsen osallisuus. Lapsen osallisuudesta ja oikeudesta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin on säädetty myös perustuslain (1999/731) luvun 2 6§:n 3 momentissa, sosiaalihuollon asiakaslain (2000/812) luvun 2 10§ ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklassa, jonka mukaan lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä ja lapsella on oikeus vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Lapsi on asianomainen omassa lastensuojeluasiassaan iästään riippumatta. Lapsen oma mielipide on selvitettävä, hänen mielipiteensä on otettava aina huomioon ja häntä tulee informoida häntä koskevissa toimenpiteissä. Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, että lapsi voi myös itse olla mukana toteuttamassa, arvioimassa ja kehittämässä työtä, jolla turvataan hänen etuaan. Tässä tulee kuitenkin huomioida, että aina lapsi ei välttämättä osaa arvioida omaa tilannettaan ja sitä mikä on hänelle parasta tai ei välitä siitä. (Saastamoinen 2010, 65-66.) Lapsella on myös oikeus olla osallistumatta. Lapsen niin halutessaan hän voi kieltäytyä kertomasta omaa mielipidettään tai olla osallistumatta kuulemistilanteeseen ilman, että hänelle seuraa myöhemmin siitä jotain kielteistä. (Hyvärinen, Pösö 2018, 76.)

Merkittävin virallinen lastensuojelutyön suunnitteluväline ja lakisääteinen asiakirja on lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tehtävä asiakassuunnitelma ja sitä voidaan pitää lapsen osallisuuden takaajana. Asiakassuunnitelmaa laatiessa lapsella on oikeus toimia osallisena ja on myös työntekijöiden velvoite osallistaa lapsia heidän oman elämänsä suunnitteluun. Työntekijöillä on suuri rooli lapsen osallisuuden tukemisessa ja lapsen osallisuuden vahvistamisen ja lapsilähtöisyyden tulee näkyä myös työntekijän työmenetelmissä. Työntekijöiden tehtävänä on myös antaa lapselle palautetta lapsen mukana olon merkityksestä. Näin työntekijä vahvistaa lapsen kokemusta osallisuudesta. (Tanskanen, Timonen-Kallio 2010, 12-14.)

Lapsen kuuleminen ja lapsen mielipiteen selvittäminen tulee erottaa toisistaan. Siinä missä lapsen mielipiteen selvittämisellä tarkoitetaan kaikkea mahdollista vapaamuotoista lapsen mielipiteiden huomioimista, tarkoitetaan lapsen kuulemisella lapsen toiveiden selvittämistä virallisesti. Lastensuojelulain (417/2007) 1 luvussa 5§:ssä lähtökohtana on, että kaikkien lap-

sien mielipide tulee selvittää ja ensisijaisesti mielipiteen selvittämistä ohjaa lapsen ikä ja kehitystaso. Kuitenkin lapsen virallinen kuuleminen koskee vain yli 12-vuotiaita lapsia (Hyvärinen, Pösö 2018, 79). Molemmissa tapauksissa lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua hänen ymmärtämällään kielellä. Pääsääntöisesti tämä varmistetaan muun muassa käyttämällä tulkkia ja kääntämällä kaikki kirjalliset dokumentit lapsen ymmärtämälle kielelle. Lapsella on hänen mielipiteensä esittämisen lisäksi oikeus saada ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti tietoa häntä koskevissa lastensuojeluasioissa. Lapsen mielipide ja kuuleminen tulee kuitenkin selvittää niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheisten välisille suhteille. Mielipiteen ja kuulemisen yhteydessä ei lapselle saa antaa sellaisia tietoja, jotka voivat vaarantaa hänen kehitystään tai ovat muuten vastoin lapsen muuta tärkeää etua. (Saastamoinen 2010, 66-67.)

10 Tutkielmamme toteutus

Aloitimme opinnäytetyömme teon syksyllä 2018, jolloin ensimmäinen askelemme oli miettiä mihin aiheeseen haluaisimme opinnäytetyömme mahdollisesti suunnata ja mitä voisimme tietystä aihealueesta tutkia. Alusta saakka meille oli selvää, että haluamme tehdä opinnäytetyömme lastensuojeluun, koska meillä molemmilla olisi mielenkiintoa työskennellä lastensuojelun parissa tulevaisuudessa. Meille heräsi mielenkiinto sijaishuoltoa kohtaan. Mielenkiintomme kohdentui omassa opinnäytetyössämme pitkäaikaisesti perhehoitoon sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksiin sijaisperheessä asumisesta. Valitsimme tutkittaviksi teemoiksi kokemukset sijaisperheisiin tulosta, arjen sujuvuuden sijaisperheessä sekä läheisten ihmissuhteiden toteutumisen ja niiden luonteen. Näiden teemojen pohjalta lähdimme työskentelemään tulevien haastatteluiden kysymyksiä. Tässä vaiheessa perehdyimme laajasti aiheeseen liittyvään teoriaan ja kirjallisuuteen sekä aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin, jonka jälkeen lähdimme kokoamaan opinnäytetyömme teoreettista viitekehystä.

Marraskuussa 2018 olimme yhteydessä Mustijoen perusturvan lastensuojeluun selvittääksemme olisiko heillä kiinnostusta toimia yhteistyökumppaneinamme ja olisiko heiltä mahdollista saada tutkimustamme varten tarvitsemamme otanta. Mustijoen perusturvan lastensuojelussa ei ole aikaisemmin tutkittu heidän perhehoitoonsa sijoitettuja nuoria ja heidän kokemuksiin, joten he kokivat tutkielmamme olevan hyödyllinen ja tarpeellinen kehittämisen näkökulmasta. Lastensuojelun lähdettyä mukaan, teimme vielä virallisen tutkimuslupahakemuksen. Virallisen tutkimusluvan saimme joulukuussa 2018, jonka jälkeen aloimme työskentelemään varsinaista tutkimussuunnitelmaamme.

Tutkimusluvan saatuaamme olimme yhteydessä Mustijoen perusturvan lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin mahdollisista haastateltavista. Sosiaalityöntekijät etsivät meille omasta asia-

kaspiiristään potentiaalisia haastateltavia ja kyselivät heiltä alustavasti, olisiko heillä mahdollisesti kiinnostusta osallistua opinnäytetyöhömmme. Sosiaalityöntekijät antoivat meille 6-18 vuotiaiden mahdollisten haastateltavien lasten ja nuorten tai heidän perheidensä yhteystiedot, jonka jälkeen pääsimme itse olemaan heihin yhteydessä ja sopimaan haastatteluajankoh-
tia heidän kanssaan.

Tammikuussa 2019 olimme yhteydessä puhelimitse mahdollisiin haastateltaviin, jonka aikana kerroimme opinnäytetyöstämme ja valituista teemoista, jonka ympärille haastattelu rakentu-
tuisi. Lisäksi kerroimme, että haastattelu tul-taisiin äänittämään, jotta haastatteluiden litte-
rinti olisi jälkeenpäin mahdollista. Kerroimme myös sen, että haastattelut tehtäisiin niin, ettei haastateltavia voitaisi tunnistaa haastattelun perusteella ja myös litterointien jälkeen äänitykset tul-taisiin hävittämään. Teimme haastateltaville perheille vielä tiedotteen, jossa kerroimme vielä kerran jo aiemmin puhelimesta kertomamme infon. Haastattelut toteutimme helmi - maaliskuussa 2019, jonka jälkeen olemme työstäneet opinnäytetyötämme sen lopulli-
seen versioon.

10.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimusprosessi lähtee aina liikkeelle jostain aiheesta, jota halutaan tutkia ja sen kohteena toimii yleensä jokin tutkijaa kiinnostava ilmiö, joka voi olla täysin uusi ja selittämätön ja se halutaan oppia ymmärtämään. Ilmiöön liittyy usein ongelma, johon haetaan ratkaisua tai jos varsinaista ongelmaa ei ole, ilmiö voidaan muotoilla ongelman muotoon. Nämä tutkimusongel-
mat muutetaan tutkimuskysymyksiksi, jonka avulla pyritään saamaan vastaus tutkittavaan il-
miöön. (Kananen 2014, 27.) Tutkimuskysymyksen tulee olla selkeä ja mahdollisimman tarkka. Tutkimuskysymys sisältää tiedon mitä tutkimuksessa tehdään ja miten ja mistä näkökulmasta sitä katsotaan. Tutkimuskysymystä voidaan tarvittaessa myös tarkentaa lisäkysymyksillä, joi-
den tarkoituksena on vielä täsmentää tutkimuskysymystä ja kertoa tutkimusaiheen rajauk-
sesta. (Tutkimuskysymyksen muodostaminen 2017.)

Meidän opinnäytetyössämme tutkimuskysymyksenämme toimii:

Mitkä tekijät vaikuttavat lasten ja nuorten kokemuksiin sijaisperheessä? Tarkensimme omaa tutkimuskysymystämme tarkentavilla kysymyksillä, jotka olivat:

Millaisena nuoret kokevat tulovaiheen sijaisperheeseen?

Millaisena nuoret kokevat arjen sujuvuuden sijaisperheessä?

Miten nuorten läheiset ihmissuhteet toteutuvat ja mikä on niiden luonne?

Tutkimusta varten kerättävän aineiston tulee olla linjassa tutkimuskysymyksen kanssa, koska kerätyn aineiston tarkoituksena on vastata tutkimuskysymykseen. Tutkimukseen tarvittava aineisto valitaan kysymykseen sopivalla tavalla tai joskus jopa kysymys muotoillaan jo valmiiksi saadun aineiston pohjalta. Joissain tapauksissa tutkimuskysymystä voidaan jopa muuttaa kesken tutkimusprosessin, jotta tutkimusaineisto ja tulokset toimitivat loogisesti tutkimuksen kannalta. (Tutkimuskysymyksen muodostaminen 2017.)

10.2 Laadullinen tutkielma

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkielma. Useinkaan laadullisen tutkielman toteuttamiselle ei löydy ainoastaan yhtä oikeaa tapaa. Harva tutkimus etenee selvärajaisesti. Eri vaiheet loimituvat ja usein prosessi sisältää harha-askelia, ongelmia ja umpikujia. (Vilkka 2009, 43.) Laadullinen tutkielma voi tarkoittaa mitä tahansa tutkimusta, jolla pyritään synnyttämään uutta tietoa, ilman tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään sanoja ja lauseita, lukujen sijaan. Tärkeää on ymmärtää ilmiötä syvästi ja tavoitteena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja näin tuloksin antaminen. (Kananen 2014, 18.)

Laadullisessa tutkimuksessa tärkeää on taito kuunnella ja tulkita aineistoa. Yksi tapa on jakaa tutkimusprosessi viiteen vaiheeseen. Näitä tasoja ovat ideataso, sitoutuminen, toteuttaminen, kirjoittaminen ja tiedottaminen. Tutkimus lähtee liikkeelle aihevalinnasta. Tutkimuksen perusta on täsmällisesti määritetyssä tutkimusongelmassa ja siitä johdetuissa tutkimuskysymyksissä sekä sitä kautta tavoitteen hahmottamisessa. Ideatasolla tutustutaan teoreettiseen viitekehukseen, perehdytään aiheeseen liittyviin käsitteisiin ja kirjallisuuteen. Tässä vaiheessa myös perehdytään mahdollisiin aiempiin tutkimuksiin. (Vilkka 2009, 43.) Lisäksi mietitään miten tutkimusongelmaan olisi viisainta hakea ratkaisua. Tutkimustehtävät voivat kuitenkin muotoutua vielä myöhemmin tutkimuksen kuluessa. On hyvä perehtyä tutkimusotteen metodologiaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 173-175.) Laadullisella tutkimuksella saatua tulosta ei voida yleistää, se pätee ainoastaan tutkimuskohteen osalta. Laadullisella tutkielmalla voidaan synnyttää uusi tapa nähdä tutkittavaa ilmiötä. (Kananen 2014, 19.)

10.3 Tutkimusaineiston hankintamenetelmä

Opinnäytetyömme kohdejoukkona toimi Mustijoen perusturvan lastensuojelun perhehoidossa olevat lapset ja nuoret. Opinnäytetyössämme oli yhteensä seitsemän pitkäaikaissijoitettua lasta tai nuorta. Otanta jakautui niin, että haastateltavista neljä oli tyttöjä ja kolme poikaa. Seitsemästä sijoitetusta kaksi tyttöä ja yksi poika oli sijoitettuna sukulaissijoituksiin.

Tutkielmassamme käytämme laadullisen tutkimuksen yleistä tiedonkeruumenetelmää, puolistrukturoitua teemahaastattelua. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa kysymysten

muoto on kaikille sama, mutta haastattelija voi vaihdella kysymysten järjestystä, haastattelussa ei ole annettu vastausvaihtoehtoja vaan haastateltavat vastaavat omin sanoin. Kysymykset ovat siis määritelty etukäteen, mutta haastattelija voi vaihdella eri sanamuotojen välillä. Haastattelun jokin näkökohta on suunniteltu, mutta se ei ole täysin lopullinen ja kaikille sama. Teemahaastattelun etuna toimii se, että se vapauttaa haastattelijan tutkijan näkökulmasta ja antaa tilaa tutkittavien äänen kuulumiselle. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että haastattelujen aihepiirit ja niiden teema-alueet ovat kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47-48.)

Teemahaastattelussa on siis kyse teemoista ja haastatteluista. Aihetta, josta keskustelua käydään, voidaan kutsua teemaksi. Keskustelun avulla pyritään saamaan ilmiö haltuun ja lisäämään ymmärrystä haastateltavan avulla. Keskustelu etenee aina haastateltavan ehdoilla ja hän saa vapaasti kertoa kokemuksiaan ja ajatuksiaan tutkittavasta ilmiöstä. Tutkija tekee välillä tarkentavia kysymyksiä ja pitää samalla keskustelun teemassa. (Kananen 2014, 76.)

Tutkimamme haastatteluissa jaoinme haastattelun kolmeen eri pääteemaan. Teemat olivat lapsen tulovaihe sijaisperheeseen, kokemukset arjen sujuvuudesta sijaisperheessä sekä sijoitetun lapsen läheisten ihmissuhteiden toteutuminen ja niiden luonne. Jokainen teema sisälsi 12 kysymystä ja haastattelun loppuun esitimme vielä lisäkysymyksen liittyen lapsen toiveisiin tulevaisuuden näkökulmasta. Haastatteluissa käytimme avoimia- sekä jatkokysymyksiä. (liite 1)

Avoimien kysymysten katsotaan tukevan lapsien omaa kerrontaa ja aiempien tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että avoimet kysymykset johtavat pitempiin, totuudenmukaisempiin, yksityiskohtaisempiin ja tarkempiin kertomuksiin kuin muut kysymystyypit. Avoimien kysymysten käytöllä minimoidaan myös riskiä, että haastattelija vaikuttaisi lapsen kertomukseen. (Hoikkala, Holopainen, Hyvärinen ym. 2018, 49.)

Haastattelun alussa kerroimme haastateltaville haastattelun pääteemat ja lähdimme siten etenemään teema kerrallaan. Kerroimme myös, että haastattelu käydään täysin heidän ehdoillaan, eikä kysymyksiin ole pakko vastata, jos tuntuu siltä. Haastatteluissa annoimme haastateltaville aikaa miettiä ja vastata rauhassa kysymyksiin. Tarvittaessa esitimme jatkokysymyksiä, tarkentaaksemme saatuja vastauksia. Jatkokysymykset vaihtelivat haastateltavien mukaan, joka teki haastattelusta hieman erilaisen jokaisen kohdalla. Jatkokysymyksillä varmuimme siitä, että olimme tulkinneet haastateltavan kertoman oikein. Haastateltavamme olivat iältään ja kehitystasoltaan eri ikäisiä ja tasoisia, joten joidenkin kysymysten kohdalla tarkensimme haastateltavalle myös kysymystä tai selitimme sen yksikertaisemmin, haastateltavan näin pyytäessä. Keskustelu haastateltavan kanssa saattoi johdattaa keskustelua hieman eri suuntiin, mutta pitäydymme kuitenkin näissä kolmessa aiemmin kerrotussa pääteemassa.

Lastensuojelussa haastattelu on yksi paljon käytetty tiedonhankinta menetelmä. Haastattelua voidaan käyttää tiedon saamiseksi ja jakamiseksi sekä lapsen osallistamiseksi ja sitä kautta muutoksen mahdollistamiseksi. Lasten haastatteluja koskevan tutkimustiedon perusteella voidaan todeta, että lapset kykenevät kertomaan kokemuksistaan, käsityksistään ja ajatuksistaan sekä myös kertomaan tapahtuneista asioista, mutta haastateltavan tulee olla tietoinen, että lapset ovat myös alttiita johdattelulle ja painostukselle. (Hoikkala ym. 2018, 16.)

On siis tärkeää ymmärtää, että haastattelijan käyttäytymisellä on merkitystä saatavan tiedon luotettavuuteen. Haastattelumenetelmiä tulee muokata juuri lapselle sopivaksi niin, että on huomioitu lapsen kielellinen kehitystaso ja muistitoimintojen erityisyys. Yleisenä lähtökohdana on, että haastateltava puhuu vähemmän ja kuuntelee läsnäolevasti ja kärsivällisesti, antaa lapselle aikaa. Haastateltavan tulee osoittaa olevansa aidosti kiinnostunut lapsesta ja hänen kokemuksistaan. On myös tärkeää ymmärtää hiljaisuutta. (Hoikkala ym. 2018, 48-49.)

Haastattelutilanteet pyrimme järjestämään niin, että paikalla olimme me haastattelijat, sekä haastateltava. Sijaisperheen vanhemmat eivät olleet mukana haastattelutilanteessa. Tämä siksi, että pyrimme siihen, että haastateltava saa kertoa kokemuksistaan, ilman, että hän muuttaisi vastauksiaan sijaisvanhemman mieliksi. Yhden haastateltavan kohdalla, sijaisäiti halusi jäädä olohuoneeseen haastattelun ajaksi. Sijaisäiti ja haastateltava lapsi eivät kuitenkaan ollut näköyhteydessä haastattelun aikana.

Tilannetta, jossa lapsi muuttaa omia vastauksiaan tai mielipiteitään vanhemman mieliksi, voidaan sanoa johdattelun seuraukseksi. Yleisesti pienet lapset ovat alttiimpia muuttamaan vastauksiaan aikuisten odotusten mukaisiksi, mutta myös teini-ikäiset voivat joissain tilanteissa olla alttiita johdattelulle. (Hoikkala ym. 2008, 32.)

Haastattelutilanteesta pyrimme tekemään mahdollisimman rennon ja turvallisen. Keskustelimme ja tutustuimme hieman ennen varsinaisen haastattelun alkua, näin pystyimme hieman vähentämään haastateltavan mahdollista jännittyneisyyttä tilanteessa. Haastattelutilanteessa toimimme niin, että toinen tutkielman tekijöistä otti vastuun haastattelusta ja toinen esitti tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä.

Haastatteluissa haasteeksi osoittautui muutamassa kohtaa se, että jotkut asettamamme kysymykset eivät toimineet kaikissa haastattelutilanteissa. Näitä olivat tilanteet, joissa lapsi tai nuori oli sijoitettuna lähisukulaiselle tai vaihtoehtoisesti hän oli ollut sijaisperheessä jo vauvaikeudesta lähtien. Nämä osoittautuivat haasteellisiksi kohdissa, joissa kysyimme sijaisperheeseen tulo- / tai tutustumisvaiheesta. Olimme muuten ottaneet huomioon esimerkiksi kysymysteknikan, eli pyrimme haastattelemaan ilman johdattelua ja kysymykset olivat muotoiltu niin, ettei niihin toiminut vastausvaihtoehtoina vain kyllä tai ei. Nuorimmaisten haastatelta-

vien kohdalla olimme varautuneet muokkaamaan alkuperäiset kysymyksemme vielä helpommin ymmärrettäviksi, jotta pystyisimme varmentamaan sen, että he varmasti ymmärsivät kysymykset.

10.4 Aineiston analyysi

Nauhoitimme haastattelut, jonka jälkeen litteroimme ne. Litterointi eli yhteismitallistaminen tarkoittaa sitä, että aineistot muutetaan tekstimuotoon. Teemahaastattelulla saatu aineisto kirjoitetaan tekstimuotoiseksi mahdollisimman sanatarkasti. Tämä helpottaa aineiston läpikäyntiä. (Kananen 2014, 101-102.)

Suoritimme saadulle aineistolle sanatarkan litteroinnin. Kuuntelimme äänitteitä ja kirjasimme ylös kaiken mitä haastateltavamme sanoivat. Sanatarkassa litteroinnissa jokainen äänähdyskin on kirjattu ylös (Kananen 2014, 102). Litteroinnin jälkeen tiivistimme tekstin koodaamalla. Pelkistimme aineistomme, ennen analyysin tekoa. Tiivistimme tekstimme koodaamalla, jolloin selkeytimme ja tiivistimme aineistomme. Tämä helpotti aineistomme läpikäyntiä.

Yksi pelkistämisen keino on koodaus. Aineistosta tulee nostaa esiin oleellinen, koska suuret aineistot voivat kätkeä sisälleen salaisuuden. Koodaamalla tutkija pyrkii löytämään aineistosta eri ulottuvuuksia ja kerroksia. Koodaus edellyttää teoreettisia ennako-oletuksia, jotta koodaus tukee tutkittavaa asiaa. Koodauksessa aineisto pyritään samaan ymmärrettävään ja käsiteltävään muotoon. Koodaus ei ole vielä analyysi vaan välivaihe. (Kananen 2014, 104.)

Luimme läpi litteroinnilla saadut tekstit useaan otteeseen, jotta saimme selkeän kuvan litteroidun aineiston sisällöstä. Tämän jälkeen aloimme tarkastelemaan saatuamme tekstimassaa tutkimusongelman ja tutkimuskysymystemme valossa. Tarkastelimme saatua aineistoa ja etsimme sieltä niitä kokonaisuuksia, jotka liittyivät tutkittavaan ilmiöön. Rakensimme tässä kohtaa esiin nousseita pääryhmiä. Nimesimme jokaisen ryhmän, sisällön mukaan eli annoimme sille koodin. Karsimme tässä kohtaa myös pois ns. ylimääräisen ja turhan tiedon. Tätä vaihetta kutsutaan koodausvaiheeksi. Koodi kuvaa tietyn teeman asiasisällön. Koodauksen jälkeisessä analyysissä tavoitteena on löytää aineistosta rakenteita, säännönmukaisuuksia, malleja ja teemoja. (Kananen 2014, 100-104.)

Valitsimme sisällön analyysi menetelmäksi teoriajohdannaisen analyysin. Teoriajohdannainen analyysi asettuu teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen välimaastoon. Teoriajohdannaisessa analyysissä analyysi ei perustu suoraan teoriaan, mutta on kuitenkin kytköksissä siihen. Tässä analyysimenetelmässä etsitään aineiston löydöksille tueksi teorialla perusteltuja selityksiä ja vahvistusta. Aineiston tarkastelua ohjaa usein tutkijan omat ennakkokäsitykset sekä aiempi perehtyneisyys tutkimusaiheen kirjallisuuteen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Luokittelimme aineistomme omiksi ryhmikseen ja nimesimme jokaisen ryhmän. Johdimme tässä kohtaa pääteemoista yksityiskohtaisempia alateemoja. Pääteemoina käytimme: nuoren taustat ja koetut tunteet, tulovaihe sijaisperheeseen, ihmissuhteet ja niiden luonne sekä koettu arki. Käytimme luokittelussa apuna haastattelun kysymyksiä. Keräsimme jokaisen haastateltavan kohdalta vastauksen tiettyyn kysymykseen ja ryhmittelimme aineistoista nousseita teemoja omiksi ryhmikseen. Esimerkkinä voimme mainita pääteemana olleen tulovaihe sijaisperheeseen, sen alle syntyneitä ryhmiä olivat: tuki sijoituksen alussa, tutustuminen sijaisperheeseen, ensivaikutelma uudesta ympäristöstä, sijaisperheeseen saapuminen sekä kehitettävää tulovaiheessa. Muita eri pääteemojen alle syntyneitä ryhmiä tässä vaiheessa oli muun muassa: sijoituksen kesto, sijoituksen syyt, ajatukset ja tunteet sijoituksesta, tunne sijaisperheeseen kuulumisesta, asioita, joita tullut elämään sijoituksen myötä ja kehitettävää sijaisperheessä asumisessa. Tätä vaihetta kutsutaan luokitteluvaiheeksi. Luokitteluvaiheessa tulee pitää mielessä koko ajan tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset. Tutkimusongelma toimii filterinä luokittelussa ja luokkien yhdistelyssä. (Kananen 2014, 100.)

Olimme perehtyneet laajasti opinnäytetyömme aiheeseen liittyvään teoriaan. Olimme perehtyneet teoriaan jo ennen haastatteluja ja haastattelukysymykset oli rakennettu ilmiöön liittyvän teorian kautta. Analyysivaiheessa meillä oli selkeä kuva siitä, mitä lähdemme hakemaan aineistostamme. Tiedetty teoria ohjasi meitä siis analyysin teossa, mutta nostimme esille myös uudet, ennalta odottamattomat tulokset. Analysoimme aineistoa myös etsien sieltä yhtäläisyyksiä ja erilaisuutta haastateltavien kertoman välillä. Mietimme, mikä oli tyypillistä aineistossa. Lisäksi vertasimme tätä aineistoa ja tuloksia teoriaan ja aiempiin tutkimuksiin, miettien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia tässäkin vaiheessa.

Aineiston analyysin jälkeen siirryimme tulosten kirjaamiseen. Tässä vaiheessa teimme vielä viimeiset rajaukset sen suhteen, mitkä teemat ovat oleellisia tutkimusongelmamme ja tutkimuskysymystemme näkökulmasta.

11 Eettisyys ja luotettavuus

On tärkeää pohtia tutkielman eettistä oikeutusta, sitä miksi juuri oman tutkielman ilmiön tutkiminen on perusteltua. Tutkielman eettisyyden pohtiminen on suuressa arvossa varsinkin silloin, kun tutkielman aihe on herkkä ja tutkittava aihe voi synnyttää tutkittavassa joukossa myös haittaa. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkittavalle annetaan ennen tutkimusta kaikki oleellinen tieto tutkimuksesta, sen etenemisestä sekä on varmistuttava siitä, että tutkittava on ymmärtänyt saadun tiedon. Tutkimusprosessista tulisi tehdä mahdollisimman selkeä ja läpinäkyvä, jotta eettisten kysymysten arvioiminen olisi mahdollista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2019.)

Tässä kappaleessa esittelemme eettisiä kysymyksiä ja sitä, miten olemme ne huomioineet omassa tutkielmassamme. Lisäksi esittelemme tutkielman luotettavuuden näkökulmaa ja arvioimme sen onnistuneisuutta omassa opinnäytetyössämme.

11.1 Eettiset kysymykset

Opinnäytetyötämme tehdessä otimme huomioon eettisyyden tutkielman joka vaiheessa, tuloksien vaikutuksiin saakka. Noudatamme hyviä tutkimuksellisia menettelytapoja; olemme rehellisiä, noudatamme yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkielman tulosten arvioinnissa. Sovellamme tutkielman kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Otamme aiemmin tehdyt tutkimukset huomioon asianmukaisella tavalla. Tutkielma on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti. Nämä seikat varmistavat tutkimuksen validiteettia.

Olemme ottaneet huomioon tutkielmassamme hyöty- haittaperiaatteen. Lähtökohtanamme tutkielmassamme on hyötyperiaate yhdistettynä vahingon välttämisen periaatteeseen. Tärkeää on, että hyödyt tutkittaville ovat aina suuremmat kuin haitat. Tutkiellamme pyrimme tuottamaan uutta tieteellistä tietoa ja näin yleistä hyötyä tutkittaville. On tärkeää huomioida tutkielmassa yksityisyyden suojaan liittyvät riskit huolellisella suunnittelulla. Sitoudumme vaitiolovelvollisuuteen emmekä luovuta mitään tutkittavien tietoja ulkopuolisille. Haastateltavien nimiä ei kirjata ylös, eikä heitä pysty tunnistamaan tutkimustuloksista. (Kuula 2011, 55-56.) Hävitämme haastatteluista saadut nauhoitteet litteroinnin jälkeen sekä hävitämme kaikki mahdolliset muistiinpanot ja muut asiakirjat asiaan kuuluvalla tavalla.

Haastateltavien tunnistettavuuden estäminen on yksi tärkeimmistä tutkimuseettisistä normeista. Usein nimettömyyttä ja tunnistamattomuutta pidetäänkin itsestään selvinä lähtökohdina tutkielmaan osallistuville. Tärkeänä lähtökohdiana on suojata tutkittavia mahdollisilta negatiivisilta seurauksilta, joita heidän tunnistamisensa tutkimusjulkaisussa voisi synnyttää. Lupaus tunnistamattomuudesta lisää myös tutkittavien rehellisyyttä ja tutkittavien osallistumista. (Kuula 2011, 201.)

On tärkeää huomioida haastatteluissa mahdolliset henkiset haitat ja epämukavuudet, eikä tule kohdistaa haastattelukysymyksiä tutkittavien traumoihin tai muihin arkaluontoisiin asioihin. On tärkeää tiedostaa kuitenkin se, että haastattelu voi saada tutkittavat muistamaan asioita, jotka he ovat halunneet unohtaa. Kun asiasta kyseleminen näyttää muodostuvan tutkittavalle kiusalliseksi tai voimakkaita tunteita herättäväksi ja jos kyse on yllättäen esille nousseesta teemasta, tulee aiheen käsittely lopettaa. (Kuula 2011, 56.) Pyrimme siihen, että seurauksena kuitenkin on se, että haastateltavilla on osallistumisen seurauksena entistä varmempia ja tyytyväisempi olo.

Kunnioitamme tutkielmaan osallistuvien itsemääräämisoikeutta sekä ihmisarvoa. Turvaamme siis tutkittavien ihmismääräämisoikeuden, vahingoittumattomuuden sekä yksityisyyden ja tietosuojaan. Kunnioitamme ihmisen kunnioittamista ilmentäviä arvoja. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja tutkielmaan osallistumisen voi päättää missä vaiheessa tahansa, jos tutkielmaan osallistuja näin haluaa. Olimme laatineet suostumuslomakkeet nuorille. Tiedotimme myös tutkimuksesta tutkimustiedotteella (liite 2), jonka avulla osallistujat saavat tietoa tutkimuksesta, sen perustiedoista, toteuttajista sekä kerättävien tietojen käyttötarkoituksesta. Tutkimustiedotteesta tulee myös ilmi, mitä tutkimukseen osallistuminen käytännössä tarkoittaa. Tutkimustiedotteella halusimme varmistua siitä, että jokainen tutkielmaan osallistuja ymmärtää mihin osallistuu ja mihin käyttötarkoitukseen tiedot menevät. Ennen haastattelua varmistimme vielä suullisesti haastateltavan kehitystason mukaisesti, että hän on ymmärtänyt nämä asiat ja on tietoinen oikeuksistaan keskeyttää tutkielmaan osallistuminen missä vaiheessa tahansa.

Tutkielmamme aineiston keruu tapahtui teemahaastattelulla, jossa olimme vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Otimme huomioon vuorovaikutukseen liittyvät seikat esimerkiksi kunnioittamisen tilanteessa. Otimme huomioon myös esimerkiksi tutkittavan sukupuolen, iän ja kulttuurisen taustan. Tutkielmaan osallistuvilla ihmisillä on täysi oikeus määrittää itse se, mitä he haluavat kertoa. Muistimme vuorovaikutustilanteessa, että emme edusta tilanteessa vain itseämme vaan laajemmin omaa oppiainettamme. (Kuula 2011, 63.)

Tutkimustulosten julkaisuvaiheessa on tärkeää huomioida, ettei tulokset vaikuta vahingollisesti tutkittavien elämään. Otamme huomioon kirjoitustyyliissämme sen, ettemme asenteellista ja kirjoitutyylimme pysyy positiivisena. Haastatteluvaiheessa kohtaamme mahdollisia voimakkaita mielipiteitä neutraalisti. Haastattelu tulee kuitenkin olla vastavuoroista ja ymmärtämiseen pyrkivää. (Kuula 2011, 154.) Mielestämme ystävällisyys ja empatia ovat tiedonkeruussa tarpeen, sortumatta kuitenkaan liialliseen empatiaan.

11.2 Tutkimuksen luotettavuus

Jokaisen opinnäytetyön ja siitä saatujen tuloksien kohdalla on syytä arvioida tutkielman luotettavuutta, jolloin tehdään niin sanottu luotettavuustarkastelu. Tutkielman luotettavuutta arvioidaan validiuden ja reliaaabeliuden kautta. Reliaabeliudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tai mittauksen kohdalla reliaaabelius tarkoittaa sen kykyä antaa ei sattumanvaraisia tuloksia eli jos kaksi eri tutkijaa tutkivat samaa kohdetta eri tutkimuskerroilla, he saavat saman lopputuloksen. Tämä tekee tutkimuksesta reliaaabelin. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 226.)

Toinen tapa arvioida tutkimuksen luotettavuutta on validius. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata juuri sitä asiaa, mitä alun perinkin on ollut tarkoitus mitata eli tutkija on tutkimuksessaan tutkinut ja käsitellyt niitä asioita mitä on pitänyt. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 226-227.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että tutkija kertoo mahdollisimman tarkasti, miten tutkimuksen eri vaiheet on tutkimuksessa toteutettu. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että tutkija pystyy kertomaan mihin perustuen hän esittää tulkintojaan ja mihin hän päätelmänsä perustaa. Tässä kohtaa tutkija voi vielä rikastuttaa tutkimusselvitustään lisäämällä väleihin suoria otteita käydyistä haastatteluista. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 227-228.) Omassa opinnäytetyössämme pyrimme kertomaan mahdollisimman tarkasti vaihe vaiheelta tutkielman toteutusta. Kerromme mikä on tutkimuksen tarkoitus, mitä kautta olemme tutkimuksen tiedonantajat hankkineet, miten aineisto on kerätty, miten kerätty aineisto on analysoitu, mitä tuloksia olemme haastatteluilla saaneet, miksi olemme tehneet käytyjen haastatteluiden perusteella ne johtopäätökset mitä teimme.

Aineistonkeruumenetelmän ollessa teemahaastattelu, nousee sen mukana mahdollisia tulkintaeroja. Voidaan sanoa, että tulkintoja olevan yhtä monta kuin tulkitsijoitakin. Samasta aineistosta voidaan tehdä erilaisia tulkintoja vaihtamalla kulmaa, josta aineistoa tarkastellaan. Lisäksi aineiston teemoittelussa ja koodaamisessa voi olla tulkinnanvaraa, mutta tulkinnan oikeanmukaisuudesta voi varmistua sillä, että myös toinen tutkija tekee saman johtopäätöksen toisen kirjoittajan kanssa. Kahden tutkijan sama lopputulos lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen 2014, 153.) Lisäsimme pitkin haastatteluiden läpikäyntiä otteita haastatteluista, jotta myös lukija pysyisi itse tulkitsemaan, olemmeko tehneet teksteistä oikeat päätelmät. Olemme tyytyväisiä siihen, miten omassa opinnäytetyössämme saimme eri teemojen ja niihin lukeutuvien kysymysten avulla vastattua tutkimuskysymyksiimme, joten validius on toteutunut työssämme. Meidän tutkielmamme kohdalla on kuitenkin hyvä muistaa, että otanta tutkimukseemme on todella pieni, jolloin myös tuloksemme voidaan lukea sattumanvaraisiksi eikä tutkielmamme tuloksia voida yleistää.

Jorma Kananen (2017, 173) on kirjoittanut siitä, kuinka varsinkin ihmisten käyttäytymistä, ajattelua ja toimintaa tarkastellessa, tutkimustilanteiden vakioiminen on lähestulkoon mahdotonta, koska ihmisten toiminta ei koskaan ole kaavamaisista. Tästä syystä myös meidänkin tutkielmassamme reliaabelius on vaikeasti saavutettavissa. Haastattelutulosten luotettavuuteen voi vaikuttaa se, jos haastateltava on ymmärtänyt kysymyksen väärin, hän vastaa epämääräisesti, keskeyttää kysymyksen ennen loppua, hän unohtautuu pitkiin monologeihin tai pyytää haastattelijaa selventämään kysymystä. (Hirsjärvi, Hurme 2011, 126-127). Meidän opinnäytetyössämme haastattelemamme ihmiset koostuivat eri ikäisistä nuorista, jolloin myös heidän kehitystasonsa oli eri tasoilla. Seitsemästä nuoresta yksi oli selvästi muita nuorempi ja hänen kohdallaan törmäsimme ajoittain siihen, ettei hän osannut vastata täysin siihen mitä

haimme takaa, jolloin pyrimme tarkentamaan kysymyksiä hänelle. Kysymysten tarkentamisessa haasteeksi kuitenkin nousi se, ettemme voineet antaa käytännön esimerkkejä, jotteimme lähtisi johdattelemaan haastattelua suuntaan tai toiseen.

12 Tulokset

Keräsimme opinnäytetyömme tulokset haastatteleamalla seitsemää nuorta, jotka olivat pitkäaikaissijoitettuna perhehoitoon. Haastateltavamme olivat olleet sijoitettuna eri pituisia jaksoja, toiset olivat kiertäneet useiden eri sijoituspaikkojen välillä ennen tämän hetkistä sijaisperhettä. Osa sijoitetuista nuorista olivat viettäneet nykyisessä sijaisperheessä jo useita vuosia. Yksi haastateltavistamme oli ollut sijoitettuna samaan perheeseen syntymästään saakka. Haastateltaviemme joukossa oli sukulaissijoituksin- että vierassijoituksin sijoitettuja.

Esittelemme tässä luvussa opinnäytetyömme keskeisimmät tulokset. Aluksi esittelemme tuloksia nuorten sijoitusten taustalla olevista tekijöistä, sekä ajatuksista ja tunteista, joita esiintyy sijoituksen alkuvaiheessa. Tämän jälkeen käsittelemme nuoren tulovaiheesta sijaisperheeseen nousseista tuloksia, jonka jälkeen siirrymme saatuun tukeen sijoituksen alussa. Tämän jälkeen siirrymme seuraavaan teemaan: Läheiset ihmissuhteet sijoituksen aikana, joka pitää sisällään nuoren suhteet biologisiin vanhempiin sekä ihmissuhteet sijaisperheessä. Lisäksi esittelemme tässä kappaleessa esiin nousseita tuloksia sosiaalityöntekijän ja nuoren välisestä suhteesta. Kappaleessa kerromme myös, miten nuoret ovat kokeneet ihmissuhteiden tukemisen ja rajoittamisen, sekä sen miten ihmissuhteiden tukemista ja rajoittamista on käytännössä toteutettu.

Tulosluvun loppupuolella esittelemme tuloksia nuorten koetusta arjesta, arkeen vaikuttavista tekijöistä ja sekä sen voimavaroista. Lopuksi tuomme julki asioita, joita nuoret kokevat saaneensa elämäänsä sijoituksen kautta sekä heidän toiveitaan tulevaisuuteen.

12.1 Sijoitus - suuri muutos nuoren elämässä

Sijoituksen taustalla olleet syyt olivat hyvin samankaltaisia kaikkien haastateltaviemme välillä. Sijoitusten syyt johtuivat lasten vanhempien moninaisista ongelmista. Haastateltavat kertoivat vanhempien olleen kykenemättömiä huolehtimaan heistä. Vanhemmilla oli omassa elämässään ongelmia, jotka heijastuivat lasten elämään. Haastatteluissa esiin nousi vanhempien ongelmien olleen päihteidenkäyttöä, terveydellisiä ongelmia, perheessä esiintynyttä henkistä- sekä fyysistä väkivaltaa. Haastatteluissa esiin nousi se, että sijoituksen syyt saattoivat kuitenkin näyttäytyä nuorille hieman epäselvinä. Yksi nuorista kertoi kysyvänsä ajoittain sijoituksensa syitä, mutta on kokenut saavansa vastaukseksi hieman hänelle epäselviä vastauksia. Hän kertoi hänelle kerrottujen syiden liittyvän äidin jaksamiseen ja siihen, että heidän elämäntilanteensa oli ollut rankempi ja vaikeampi, hänen ollessa lapsi. Hän kokee, että

äidillä oli haasteita pärjätä hänen kanssaan ja nuori nosti tässä vaiheessa esille oman luokalle jäämisensä.

”Ööö.. sen et mun vanhemmat on ehkä ollu kykenemättömiä pitää huolta niinku sillai mitä ois ehkä ollu tarpeen. Ja äiti on sairas ja isä alkoholisti nii sitte ne on varmaan ollu ne pääsyyt siinä.”

”No ne on vähän mulle epäselviä ollu että totaa.. Mä en oikein osaa sanoo silleen mut ne on ollu niinku.. Se on vähän epäselvää, mä oon yrittäny kysyy mutta yleensä mulle on tullu se, et äiti ei oo vaan jaksanu ja on ollu vähän vähän rankempaa silloin ku mä oon ollu lapsi. Nii sen takia ku äiti ei pärjänny mun kaa ja ku mä oon jääny kerran luokalle ni tota tota se meni kans vähän silleen, et mitä tekee ja tälleen.. Sit se lähti siitä sit käyntiin, et niinku muuten en tiedä sen enempää syistä muuta ku, et tota on ainaki sanottu moneen otteeseen.”

”Öö, no mun äidillä oli vähän oman elämän ongelmia ni sitte se ei pystyny huolehtii ni sitte oli parempi vaihtoehto tälleen. Sen verran mä tiedän.”

Haastateltavat kertoivat ajatuksistaan sijoituksen alkuvaiheesta. Sijoitus näyttäytyi heille epäselvänä, vaikeana ja pelottavanakin asiana. Haastatteluissa nousi esiin, että sijoitus tuntui pelottavalta epätietoisuuden takia. Osalla oli epävarmuutta esimerkiksi siitä, tulisivatko he näkemään enää vanhempiaan, mihin hän joutuu ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Sijoitus toi mukanaan suuria muutoksia sen hetkiseen elämään, esimerkiksi paikkakunnan ja koulun vaihtoa, jonka nuoret kokivat rankaksi. Yksi haastateltavista kertoi juuri ennen sijoitusta vaihtaneen koulua, sopeutuneen tilanteeseen ja päässeensä kiinni uuteen erilaiseen elämään, jonka jälkeen vastassa oli taas uusi, suuri muutos elämässä - sijoitus. Hän koki tämän stressaavana, mutta samaan aikaan hän tunsu helpotusta siitä, että hänen ei tarvitsisi enää olla vastuussa aikuisten asioista, vaan saisi elää normaalia lapsen elämää. Yksi nuorista kertoi ikävöineensä sijoituksen alkuvaiheessa vanhempiaan niin, ettei pystynyt olemaan heihin yhteydessä. Heti syntymänsä jälkeen sijoitettu nuori toteaa nyt jälkikäteen, ymmärtävänsä vanhempiensa päätöksen luopua hänestä, kun he eivät itse olleet kykeneväisiä huolehtimaan lapsesta. Nuoret kuitenkin kokivat sijoituksen pääsääntöisesti positiivisena asiana, alun järkytyksen jälkeen.

”Mm.. emmä tiiä vähän ehkä pelottaa et mä en näe äitii hetkeen ja taas tällasta et mihin mä joudun ja tämmöstä. Sit se vähän toi semmosia ajatuksia et mitä tapahtuu et emmä haluu lähtee mihinkää tälleen. Olisin halunnu kotona olla mutta. Sit ku ekan kerran meni ni kyl se sit alko tasottuu ja ihan tuntu mukavalta ja ookoolta.”

”Nooh se, noo en oikeestaan mitää ku se oli niin erikoinen asia jotenki, että nyt vaan mä lähen.. ei muuta. Mut se oli aika kova paikka, mä en pystyny edes silloin siel ryhmäkodissa puhuu mun vanhempien kans puhelimesta, kun suretti niin paljon.”

”Nii.. Ei oikein silleen mitään. Kyl mä ihan hyvin sen ymmärsin silleen et niinku et ei ite pystyny ni sit piti sit vastuu siirtää muualle. Ja silleen on se aika yksikertaista, jos ei vaan ite kykene.”

12.2 Nuoren tulovaihe sijaisperheeseen

Haastatteluissa esiin nousi se, että siirtyminen sijaisperheisiin tapahtui usein hyvin nopeasti ja yllättäen. Ainoastaan yksi kertoi tutustumisen sijaisperheeseen olleen asteittaista. Tutustuminen alkoi päiväkäynneillä, sen jälkeen yön yli -ja viikonloppuvierailuilla. Nuorella oli tässä vaiheessa myös mahdollisuus tutustua muihin perheisiin, näin halutessaan. Tämän asian nuori koki hyvänä asiana, koska näin hänellä oli mahdollisuus vaikuttaa päätökseen muutosta perheeseen ja hänen mielipiteellään oli merkitystä. Osa kertoi käyneensä vierailemassa kerran sijaisperheessä ennen varsinaista muuttoa, osa taas kertoi muuton tapahtuneen yllättäen. Yksi nuorista kertoi tullessa nykyiseen sijaisperheeseensä suoraan synnytyslaitokselta. Yksi haastateltava taas kertoi nykyisen sijaisperheensä toimineen hänelle tukiperheenä vuosien ajan jo ennen sijoitusta. Hän koki tämän sijoitusta helpottavana tekijänä, koska perhe ja koti, mihin hän muutti, olivat jo entuudestaan tuttuja.

”Nooh oikeestaan ja tänne oli toisaalta jo tuttua tulla koska tää on tai siis mä oon ollu tääl samas perheessä niiku tukiperheenä jo aikasemminki. Nii se autto tosi paljo.”

”Tutustuminen meni silleen et mä tulin eka niinku semmoseen palaveriin tänne vähä niinku päiväkäynnille ja ää sitte vähä eteenpäin jokunen viikko ni sit mä tulin tänne yöks ja sit niinku mulla ois ollu siin muitakin et mihin mä olisin voinu mennä mut mä halusin niinku heti tähän koska tää tuntu hyvältä ja mukavalta ni mä olin tääl eka päiväkäynnillä ja sit yötä ja sit mä päädyin tänne ja sit mä oon ollu tääl.”

”Joo mä tulin ihan suoraan tänne.”

Osa haastateltavistamme oli sijoitettuina sukulaissijoituksin. Sukulaisten luo sijoitetut nuoret kokivat sijoituksen tapahtuneen heidän täysin sitä ymmärtämättään, koska he olivat viettäneet sijoituspaikassaan paljon aikaa jo ennen virallista sijoitusta. Yksi nuorista kertoo, että hän hahmotti todellisen tilanteen vasta vuosien jälkeen sijoituksen alettua, kun keskusteltiin sijoitukseen liittyvistä juridisista asioista. Varsinaista tutustumisjaksoa ei ollut, koska perhe,

johon hän muutti, oli jo entuudestaan tuttu. Myös perhehoitaja oli heille tuttu ja sijoitettu nuori koki jo aiemmin kuuluvansa osaksi tätä perhettä. Nuori kertoi, ettei varsinaisesti ollut koskaan ajatellut tai kokenut olevansa sijoitettu, vaan asuminen sijaisperheessä tuntuu hyvin luonnolliselta. Toinen sukulaissijoituksin sijoitettu nuori kertoo, että vaikka hän oli koko ikänsä viettänyt paljon aikaa nykyisen sijaisperheensä luona, tuli tieto sijoituksesta yllättäen ja hän kuvailee kaiken tapahtuneen nopeasti. Hän kertoi, ettei asiaa ollut aluksi helppo hyväksyä, mutta myöhemmin hän on ymmärtänyt ratkaisun olleen oikea. Kolmas sukulaissijoituksin sijoitettu nuori kertoi olleensa lastensuojelun palaverissa, jossa käsiteltiin hänen asioitaan. Hän muistaa mummonsa tuoneen siinä tilanteessa ilmi, että lapsen olisi parempi asua hänen kanssaan. Parin viikon kuluttua lapsi asui uudessa sijaisperheessään.

”..Lopulta mä ootin sitä, et milloin mä pääsen muuttaa sielt pois, että se oli semmonen helpotus kuitenkin.”

”Kyl se yhtäkkiä tuli mutta muuten koko nuoruuden käyny lähes päivittäin täällä, että ei se silleen ollu mikään ongelma. Mut yhtäkkiä se tuli silleen naaman eteen mut tota toinen juttu. Silloin mä en tykänny siitä mut jälkeinpäin, ku ajattelee ni se on paljon parempi vaihtoehto.”

Haastatteluissa nuoret kertoivat ensivaikutelman perheestä ja uudesta ympäristöstä olleen hyvä jännityksestä huolimatta. Alkuun nuoren mielessä saattoi pyöriä ajatuksia siitä, miten uuteen ympäristöön tulisi sopeutumaan. Monien haastateltavien nuorten sijaiskodit sijaitsivat hieman kauempana kaupungista ja nuoret kertoivat uuden ympäristön eronneen siitä, mihin he olivat tottuneet ja missä he olivat ennen asuneet. Yksi nuorista kertoo, asuneensa aiemmin sijaiskodeissa ja lastenkodeissa, joissa hän oli joutunut jakamaan huoneensa muiden nuorten kanssa, eikä omaa tilaa juuri ollut. Hänelle oma huone uudessa sijaiskodissa näyttäytyi erityisen tärkeänä ja positiivisena asiana. Nuoret pitivät hyvänä asiana sijaiskodin lemmikkejä ja tilavaa ympäristöä. Muutosta näytti helpottavan myös se, jos sijaiskoti sijaitsi lähellä heidän aiempaa asuin paikkaa. Yksi nuorista kertoi paikkakunnan vaihdoksen olleen hyvä asia. Hän oli kiinnostunut tietämään, millaista on asua uudella paikkakunnalla. Yksi haastateltava kuvailee sijaisperheen kodin tuntuneen heti enemmän omalta kodilta, kuin aiempi paikka, jossa hän oli asunut. Hän kertoo tämän johtuneen uuden kodin synnyttämästä turvallisuuden tunteesta. Kaikkien nuorten kohdalla oma huone ja tila nähtiin todella tärkeänä.

”Mmm kivalta koska mä sain oman huoneen.”

”Nooh jännitti aika paljo. Et miten tänne nyt sit sopeutuu.”

”..Sitte tää on pienelle pojalle aika hyvä paikka asua kumminki, tääl on paljon tilaa.”

”..Tuntu enemmän kodilta tulla tänne. Ja sitte jotenki emmä tiedä tuntuu vaa jotenki tosi turvalliselta ehkä siin vaiheessa ei mul varmaan tuu mieleen mitään muuta siit.”

Nuoret kertoivat päivästä, jolloin saapuivat sijaisperheeseen. Monet haastateltavista kertoi, ettei heillä ole minkäänlaista muistikuvaa sijaisperheeseen saapumisesta. Syyksi tähän monet pohtivat tilanteen vaikeuden ja sekavuuden. Yksi nuori kertoi tunteneensa, että kaikki kaatui samaa aikaa päälle. Ensimmäisiä asioita mitä nuoret tekivät yhdessä sijaisperheensä kanssa, oli monilla nuorilla huoneen sisustaminen, joka koettiin mieluisana ja mieleenpainuvana. Toinen asia, joka nuorten mieliin oli jäänyt, oli erityisesti yhdessä syöminen. Yksi haastateltavista kertoi muistavansa, kuinka sijaisäiti oli ensimmäisenä aamuna tehnyt perheelle lettuja. Nuori koki tämän asian merkitykselliseksi, koska siinä välittyi tunne siitä, että hänet huomioidaan ja ”lettukestit” olivat järjestetty häntä varten. Samalla mukava yhdessäolo helpotti ikävää ja lisäsi tunnetta uuteen sijaisperheeseen kuulumisesta. Nuori arvosti sijaisperheenäidin yritystä parantaa hänen oloaan.

”Mä tulin näitten sosiaalityöntekijöiden kanssa ja mua jännitti aika paljon. Mä tulin aika myöhään ni me sitte syötii ja laitettii mulle peti ja sit me juteltii et milloin mennää ikeaa ja ostetaan kaikki huonekalut.”

”En muista mitään. Ei mitään muistikuvia oikeesti siit itse tilanteesta. Varmaan muitten mun sisarusten ja äitin ja mummon kanssa tultiin. Mut mä en muista niinku sitä hetkeä ollenkaan.”

”En muista yhtään mitään. Niin niin pihalla ollu kaikista asioista ettei voi muistaa ja muutenki kaikki kaatuu samaa aikaa. Sekavat olot siitä.”

”Me taidettiin niinku käydä syömässä ja pyörittiin nois sisustuskaupoissa et sais huonetta kuntoon ja tämmöstä sit ku tuun tai muutan pysyvästi. Semmosta alkupäivä siin kotona ja yö meni ohi ja sit seuraavana päivänä käytiin syömäs jossain kiinalaisessa varmaan ja sitte muuten pyörittiin kaupoilla ja etitettiin juttuja huoneeseen ja tällasta.”

12.3 Tuki sijoituksen alussa

Haastatteluissa esiin nousi nuorten erilaisia kokemuksia tuesta, sen määrästä ja tyylistä. Kokemus saadusta tuesta oli jokaisen nuoren kohdalla yksilöllinen. Osa koki saaneensa tukea lastensuojelusta, esimerkiksi sosiaalityöntekijöiltä. Haastateltavien mieleen oli jäänyt puhelut sosiaalityöntekijöiden kanssa ja heiltä saatu keskusteluapu. Nuoret kokivat merkityksellisenä

asiana sen, että heidän voinnistaan ja kuulumisistaan oltiin kiinnostuneita. Yksi kertoi lastensuojelun olleen osana hänen arkeaan koko hänen elämänsä ajan, joten hän ei osannut hahmottaa erikseen sitä tukea, jota hän on sijoituksen alussa tai sen kautta saanut.

”Noo siellä ryhmäkodin henkilökunta totta kai autto mua ja kaikki niiku sosiaalityöntekijät ja sun muut. Me juteltii kaikkii mukavia ja ne tykkäs rauhotella mua jos mul oli joku huono tilanne.”

”No siis siihen aikaan meil oli paljon erilaisia tai siis koko mun lapsuuden ajan aina pyöriny kaikkii kodinhoitajii ja tämmösii et mä en niinku oikeesti osaa hahmottaa et millasta se oli just silloin ku.. en muista yhtään. Mut se on ollu ihan semmonen tuttu juttu et on ollu semmosia ulkopuolisia auttajia.”

”Ainaki ne sosiaalityöntekijät soitti ja kyseli, että miten mulla menee ja..”

”..Sitte on just tarjottu sitä et voi mennä niinku jonneki juttelee silleen niinku sosiaalityöntekijät on ollu silleen et jos haluaa ni on mahdollisuus.”

Osa haastateltavista taas kertoi tuen tulleen omasta lähipiiristä ja heillä oli tunne siitä, että apua oli saatavilla, jos he sitä tarvitsivat. Siitä huolimatta, että nuori joutuu sijoituksen myötä eroon vanhemmistaan, yksi nuorista kertoo juuri äidin olleen yksi tärkeimmistä tuenantajista. Nuori koki, että äiti on ihminen, joka ymmärtää häntä. Haastatteluissa nousi esille myös se, että esimerkiksi keskusteluapua ja tukea oli tarjottu, mutta asian vaikeuden vuoksi, asian läpikäyminen koettiin vielä liian haastavaksi. Tärkeää on tietoa siitä, että tukea ja apua on saatavilla, mutta samalla nuorelle tulee antaa tilaa ja aikaa käsitellä asioita omassa rytmässään.

”No silleen, ihan semmosta et jos mä oon tarvinnu apuu tai tukee jossain ni sit mä oon saanu sitä silleen, ihan sen verran mitä mä oon tarvinnu. Sit on tarjottu sitä muutenki silleen, ei oo ollu semmonen yksinäinen ja avuton olo.”

”Siis öö, mä olin siihen aikaan sellanen ihminen et mä en välttämättä tykänny keskustella niist asioista et sit mä käsittelin ne ihan omalla tavallani tai sit en ehkä käsitelly. Mä oon käsitelly ne vähän myöhemmin, koska tota nii ni se elämäntilanne oli sen verran hektinen et mä olisin varmaan romahtanu, jos mä olisin alkanu keskustelemaan yhtään mistään asioista. Nii ni mä en kaivannu siin tilantees. Et kylhän mul tarjottii paljon kaikennäköstä niinku et kaikki halus jutella aina ja kysellä..”

Tulovaiheessa nuoret toivoisivat lastensuojelun työntekijöiltä aktiivista yhteydenpitoa, he pitivät tärkeänä sitä, että heidän kuulumisistaan ollaan kiinnostuneita sekä siitä, miten he ko-

kevat uuden sijaisperheen. Nuoret kertovat, että olisi tärkeää tutustua yhdessä uuteen ympäristöön ja saada nuorelle tunne siitä, että sijoitus on positiivinen ja hyvä ratkaisu. Yksi haastateltavista kertoi, että toivoisi työntekijältä leppoisuutta ja kiltteyttä. Nuorin haastateltavamme toivoi työntekijältä huolenpitoa. Haastateltava toivoi alkuun kivoja asioita, kuten esimerkiksi uusia pehmoleluja, jotta sijaisperheeseen olisi kiva tulla. Tärkein tuki sijaisperheeseen tulovaiheessa on antaa nuorelle tunne siitä, että hän on tärkeä, hänen mielipiteitään arvostetaan, kuunnellaan ja ympärillä olevat ihmiset ovat häntä varten.

”Hmm.. No varmaan just silleen et sit ku se on just sijoitettu johonki perheeseen ni mä silleen aktiivisesti kyselin et milt se niinku tuntuu ja et onks se niinku hyvän tuntuinen perhe ja kaikkee tommosta. Tarjoisin sille tukea ja apua silleen miten parhaiten pystyy.”

”..Mut varmaan niinku yrittäisin saada sen just, jotenki saada sen lapsen tai nuoren tuntemaan et se on niinku hyvä ratkasu.”

12.4 Läheiset ihmissuhteet sijoituksen aikana

Teemassa, jossa käsitteimme nuoren ihmissuhteita, haastateltavilla oli vapaus määritellä oma perheensä. On tärkeää, että nuori tuntee kuuluvansa johonkin, vaikka hänet on sijoitettu pois biologisen perheensä luota, nuorella tulisi olla tunne siitä, että hän on osa jotain. Sijoituksen myötä kokemus omasta perheestä ja sen jäsenistä voi kasvaa tai muuttua täysin. Jokainen haastateltava koki nykyiset sijaisvanhempansa osaksi perhettään, sijoituksen kestosta riippumatta. Haastateltavista kukaan ei maininnut edellisten sijaispaikkojen sijaisvanhempia tai muita perheenjäseniä kuuluvan osaksi perhettään. Kiinnostava seikka nousi esiin, kun yksi haastateltavistamme oli asunut edellisessä sijaisperheessään yli kymmenen vuoden ajan, ja nykyisessä ainoastaan pari kuukautta. Silti hän koki perheekseen nykyisen sijaisperheen. Haastateltavista suurin osa kertoi perheeseensä kuuluvan sijaisvanhempien ja sijaissisarusten lisäksi myös omat biologiset vanhemmat ja sukulaiset. Kaksi haastateltavista ei maininnut biologisia perheenjäseniään ollenkaan, vaan he kokivat sijaisvanhemmat äidiksi ja isäksi. Sijaisperheen eläimet koettiin myös parissa haastattelussa osaksi perhettä.

”Mm, äiti, isä, mummo, sisko, tädit ja mitäs muuta. Papat. Sitte tota puol isä ja eläimet että.. Sit tää perhe mis mä täl hetkel oon, niinku lapset ja sit eläimet niinku sanoin jo ja sit nää sijaisperheen vanhemmat.”

”..Ja just kaikki mitä on noit sukulaisii ni ne nyt on sukulaisii mut niinku perheenjäsenenä noi sijaisvanhemmat ni ne on mun äiti ja isä ja sitte niil on niinku kolme biologista vanhempaa sisarusta ku mitä mä oon tai siis lasta. Ni sit ne on niinku mun isosisaruksia.”

Sijoitetuista nuorista valtaosa ei osannut kuvailla millaiset välit sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien välillä ovat. Suurin osa nuorista kuitenkin oli aistunut välien olevan hyvät ja kunnossa. Yksi haastateltavista kuitenkin kertoi aistineensa sijaisäitinsä ja biologisen äitinsä välillä kireyttä, jonka uskoi johtuvan tilanteista, jossa molemmilla osapuolilla on asioista eri näkemykset. Haastateltava nuori vaikutti miettineensä asiaa, muttei kokenut sen kuitenkaan vaikuttaneen häneen tai asian ajaneen häntä tilanteeseen, jossa hän joutuisi valitsemaan puolia sijaisäidin tai biologisen äidin välillä.

”No siis varmaan ihan hyvät mut mä en tiedä taas sit minkälaiset välit iskällä ja mummolla on. Et varmaan semmoset hyvin neutraalit.”

”Mm, muuten ihan hyvät paitsi tän sijaisperheen äidin roolissa olevan ja mun oikein äidin niin niil on vähän semmonen että en oikein osaa sanoa. Ei varmaan mikää riita sentäs mut vähä semmonen miten sen nyt sanois.. Vähän semmonen et joku on nyt pielessä tai jotain..”

Haastateltavista nuorista suurin osa ei kokenut, että heidän sijoituksensa olisi synnyttänyt heidän ystävissään tai muissa viranomaisissa erilaista kohtelua tai ihmetystä. He kokevat tulevansa kohdelluksi samalla tavoin, kuin ennen sijoitustakin. Nuoret kuitenkin kertoivat, että puhuvat sijoituksestaan ainoastaan lähimmille ystävilleen. Yksi nuorista kertoi ystäviensä osoittaneen kiinnostusta ja ihmetystä, mitä sijaishuolto paikassa asuminen tarkoittaa.

”Just noi läheisimmät mut jos on jotain semmosia koulussa vähän semmosia kaukasempia ni emmä oo niinku sanonu siit mitää ku ei se niinku tunnu semmoselta mikä ees tulee mieleen nii ni sitte..”

”Öö, monet ei oo tienny välttämättä sitä lainkaan. Mut jos mä oon jollekki selittäny ni sit ne on ollu vaan aijaa okei. Tai sillai et jos se on tullu jossain puheeks ni se on hirmu tavallista nykyään et on kaikennäköisiä erilaisia tilanteita ja sit ku mä oon semmonen et osaan esittää kaikki asiat silleen niinku niis ei ois mitään kummallista..”

12.4.1 Nuoren suhde biologisiin sukulaisiin sijoituksen aikana

Kaikki haastattelemamme nuoret olivat pitkäaikaissijoitettuja ja he olivat asuneet poissa biologisten vanhempiensa luota jo pitkään. Monen nuoren kohdalla yhteydenpito biologisiin vanhempiin oli vähäistä. Sijoitetut nuoret kokivat kuitenkin heidän ja biologisten vanhempien väliset suhteet hyväksi, paria haastateltavaa lukuun ottamatta. Yksi nuorista kuvailee suhdetta läheiseksi ja vanhempiaan rakkaiksi. Hän kokee, ettei sijoitus ole vaikuttanut heidän väleihinsä, vaikka nuori tapaa vanhempiaan hyvin harvoin. Yksi haastateltavista nuorista, kuka

on ollut sijoitettuna lähes koko elämänsä ajan, kuvailee suhdetta äitiinsä muodolliseksi, hänelle ei ole syntynyt emotionaalista suhdetta äitiinsä. Heidän suhteensa perustuu lastensuojelun järjestämiin pakollisiin kokouksiin. Yksi nuorista kertoi hänen ja biologisen äidin välisen suhteen olevan erittäin läheinen, hän kuvailee suhdetta kuitenkin enemmän kaverilliseksi, kuin äidilliseksi. Suhteen isään hän kokee vaikeaksi.

”Kyl me ollaan tosi läheisiä vieläkin, vaikka asun nytten täällä, et siihen se ei oo vaikuttanu. Omat vanhemmat on mulle kyllä tosi rakkaita.”

”No se oli semmosta et me nähtiin kerran vuodessa, ku oli semmonen vuosittainen palaveri ain silleen mun menoista ni emmä silleen pitäny sitä hirveen läheisenä. Nii ni. Sit se oli vaan semmosta niinku, et jos me nähtiin ni oli se semmosta niinku ihan mukavaa, ei niinku epämiellyttävää.”

Haastateltavat nuoret kertoivat biologisten vanhempiensa suhtautumisen heidän sijaishuollossa olemiseensa olevan hieman ristiriitainen. Osa nuorista koki, että toinen biologisista vanhemmista hyväksyy asian ja antaa näin nuoren kiinnittyä sijaispaikkaansa, mutta toisen vanhemman kohdalla he kokevat asian olevan vaikeampi. Yksi nuori kertoi tuntevansa, että äiti hyväksyy asian ja samalla tukee ja kannustaa häntä kiinnittymään ja tuntemaan sijaisperheen omakseen. Osa nuorista koki biologisten vanhempien suhtautumisen heidän sijaishuollossa asumiseensa olevan hyvin neutraali.

”Äitin puolelta se on ollu tosi luonnollinen asia mun mielestä, mut sit taas isän puolelta varsinki alkuaikoina ni mä en oo ihan varma, et mitä mieltä se on aina ollu asiasta. Sitte ainaki tullu semmonen olo et äiti on yrittäny saada mut tuntemaan, että tää et ois mun koti ja sillai ja isä ei oo ollu niin messis täs hommas samalla tavalla.”

Kaikilla haastateltavistamme nuorista oli jokin yhteys biologiseen sukuun. Osa tapasi toista vanhempaansa, osa molempia vanhemmista, osalle taas ainut yhteys biologiseen sukuunsa saattoi olla isovanhempi. Tapaamiset saattoivat olla hyvinkin epäsäännöllisiä, yksi nuorista kertoi tavanneensa vanhempaansa viimeksi vuosia sitten. Yhden nuoren biologinen äiti oli kuollut, isästä hänellä ei ollut tietoa, joten yhteys omaan sukuun perustui pari vuotta sitten löytyneeseen mummoon. Yksi nuorista kertoi tapaavansa biologisia sukulaisiaan välillä viikonloppuisin. Hän kertoo heidän viettävän aikaa yhdessä käymällä kaupoilla ja syömässä. Yksi nuorista kertoi, että hän on yhteydessä vanhempiinsa soittamalla heille syntymäpäivinään. Tämän nuori kertoi kokevansa mukavaksi. Pari haastateltavista kertoi viettävänsä juhlapyhä, esimerkiksi joulua yhdessä biologisten vanhempiensa kanssa.

”Noooh joulut mä oon yleensä täällä, mun toisella mummilla tai sitte mun serkulla, niinku mä olin viime joulun ja sitä edellisen joulun ja juhannuksen

mä oon yleensä öitillä tai siellä koska mä en tiedä.. juhannus on tylsää. Nii jaa halloween kotona.”

12.4.2 Ihmissuhteet sijaisperheessä

Haastateltavistamme kaikki kokivat sijaisperheessä elämisen hyvänä asiana. Ilmapiiri miellettiin pääsääntöisesti hyväksi. Hyvät välit sijaisperheen vanhempiin koettiin seikaksi, joka edistää viihtyvyyttä. Yksi nuorista kuvaili sijaisvanhempiansa tuovan turvallisuutta elämään, ja lisäävän nuoren kokemusta omasta tärkeydestä ja merkityksestä. Hän koki, että sijaisvanhempi pitää huolta ja näin voi turvallisesta odottaa uutta päivää. Tärkeäksi seikaksi nousi se, että nuoren omia mielipiteitä arvostetaan ja kuunnellaan sijaisperheessä. Myös ympäristön merkitys koettiin tärkeänä, tila ja rauha nousi merkitykselliseksi seikaksi. Sijaisperheen muut lapset koettiin myös iloa tuovana asiana. Yksi nuorista kuvailee saaneensa sijoituksen myötä normaalin perhe-elämän, jota ei kokenut saaneensa biologisen perheensä kanssa.

”Täydellisesti, ei parempaa paikkaa asua. Kaikkien kans tulee toimeen täällä. Ja tietenkä on aina välillä jotain riitoja, mutta emmä vaihtais mitään pois.”

”Täs on tota niin paljon tyhjää tai tämmöstä metsää ympärillä et ei tarvi mieltä tai kuunnella koko ajan jotain autojen ääniä. Muutenki muiden ihmisten surina. Voi elää rauhassa. Just se et on vapaat kädet aika pitkälti ja sitte omat mielipiteet otetaan huomioon.”

”..Et ku se on niin ollu mulle aina semmonen turvallinen ihminen ja se on saanu mut tuntee itteni kuitenkin niinku tärkeeks ja sillai että se on jotenki niin osannu aina pitää huolta..”

Sijoitetut nuoret kertoivat asioista, joita toivoisivat sijaisvanhemmilta. He kokivat tärkeäksi sen, että sijaisperhe viettäisi yhdessä mukavaa aikaa. Nuoret nostivat esille sen että, on tärkeää, että sijaisvanhemmat ymmärtävät sijoitetun lapsen ajatusmaailmaa ja huomioivat myös lapsen mahdollisen vaikean taustan ja ymmärtävät häntä. Sijaisvanhemmilta he odottivat tukea ja tunnetta, että he voivat puhua heille. Yhteenkuuluvuuden tunne koettiin tärkeäksi, jotta kukaan ei tunne olevansa perheessä ulkopuolinen. Yksi lapsista kertoi perushuolenpidon tärkeydestä.

”Jos se kävis kouluu nii kysyisin aina välillä, että kiusataaks sitä. Et onks sil nälkä ja haiseeks pahalta..”

”Mmm, must ois hirmu tärkeää ottaa huomioon sen lapsen ajatusmaailma voi olla hyvin herkkä, koska jos se on joutunu sijoitusperheeseen ni sen taustat voi olla hyvin vaikeat. Ni sit se vaatis ymmärrystä paljon enemmän mun mielestä.”

Monissa haastatteluissa tuli esiin, että pieniä erimielisyyksiä esiintyy ajoittain sijaissisarusten välillä, mutta sijoitetut nuoret kokivat kuitenkin pääosin heidän suhteensa sijaisperheeseen hyväksi. Haastateltavat kokivat vaikeuksista huolimatta kuuluvansa osaksi sijaisperhettä, osa piti sijaisperhettä omana perheenään. Yksi haastateltavista kertoi kokevansa hieman ulkopuolisuutta muiden perheeseen sijoitettujen keskuudessa. Yksi haastateltavista kertoi, että pitää etäisyyttä sijaisperheen muihin sijaislapsiin, kun taas sijaisvanhempien biologisten lapsien kanssa hänellä on hyvät välit.

”Noo kyl ne on ihan hyvät loppujen lopuks, välil mä saatan olla niille vihanen ja tällee ja joskus jopa ilman mitää syytä tai jostain aika pienestä.”

”Todella hyvät niinku, et ei voi muuta sanoo ku hyvät vaan et ei oo ollu mitää semmosii et ois menny välit poikki. Et kaikki on ihan ookoo, kaikil on ihan hyvät välit ainaki mun mielestä et menee ihan ookoosti.”

”No niihin biologisiin ni tosi hyvät et ei mitää ongelmaa. Sit noihin muihin sijoitettuihin ni mä nyt oon ottanu silleen vähä niinku omaa tilaa niistä silleen että.. Kyl mä tuun toimeen niiden kans ihan hyvin et ei oo mitää ongelmii mut silleen. Mä vähän otan omaa tilaa niistä, ku ne ei oikein oo mun kaltaisia ihmisiä.”

12.4.3 Suhde sosiaalityöntekijään sijoituksen aikana

Kaikki haastateltavamme nuoret kokivat suhteen omaan sosiaalityöntekijään hyväksi, toimivaksi ja luotettavaksi. Nuoret ovat voineet luottaa siihen, että heidän asioitaan hoidetaan ja ihminen, kuka niitä hoitaa on ammattitaitoinen. He kokivat tulevansa kuulluksi ja suhteen olevan tasa-arvoinen. Nuorille oli syntynyt tunne siitä, että heidän mielipiteitään kuullaan ja arvostetaan. Heillä oli tunne, että sosiaalityöntekijä kuuntelee, auttaa ja tukee nuoria. Haastatteluissa tuli ilmi, että käsitteenä sosiaalityöntekijä oli osalle vieras. Suhde sosiaalityöntekijään oli monesti etäinen ja monet tapasivat sosiaalityöntekijäänsä vain vuosittaisissa palavereissa. Nuoret kuitenkin kokivat, että he saivat yhteyden sosiaalityöntekijäänsä tarvitessaan apua.

”Ollu tosi semmonen luottavainen olo ollu aina et ne tietää varmasti et mitä tekee ja mikä on meille parasta.”

”Mä koen et mun mielipiteet ja niinku minut ylipäätään on otettu tosi hyvin huomioon et jos mä oon vaan uskaltanu avata suun.”

”Öö, no ihan semmonen tavallinen. Et me nähdään sit ku oon niit palavereja ja sit silleen et jos tulee jotain mietittävää ni kyl mul on semmonen olo et sille

voi soittaa. Silleen et jos on joku semmonen vaik itsenäistymisestä jotain kysymyksii ni kyl mul on semmonen et sit voi kysyy.”

12.4.4 Nuoren ihmissuhteiden tukeminen ja rajoittaminen

Haastateltavat kertoivat jo ennen sijoitusta syntyneistä läheisistä ihmissuhteista. Suurin osa nuorista kokivat, että sijaisäiti oli edesauttanut suhteiden pysymistä biologisiin vanhempiin sekä biologisiin isovanhempiin. He kokivat, että sijaisäiti on kannustanut heitä pitämään yhteyttä esimerkiksi puhelimitse tai sopimalla tapaamisia. Yhden haastateltavan nuoren kohdalla esiin nousi sijoituksen myötä tullut mahdollisuus tutustua hänen biologisiin sukulaisiinsa, joka näyttäytyi nuorelle tärkeänä asiana. Nuori on päässyt tapaamaan isäänsä ja hän kertoi olevansa toiveikas syventämään suhdetta biologiseen sukuunsa tulevaisuudessa. Sijaisvanhemmat tukivat suhteita myös konkreettisella avulla, esimerkiksi kyytien järjestämisellä. Nuoret kokivat tämän tuen hyväksi ja tärkeäksi.

”Niitten ylläpidossa mua on tuettu ja se on tosi hyvä, esimerkiks sanottu, että soita nyt vanhemmille välillä ja näin.”

”No sijaisäiti on ainaki järjestänyt tapaamisia isän kanssa aina ja pääsiäisenä mä nyt vissiin lähen sit sinne isälle.”

”No mul on niinku isovanhempi sieltä äidin puolelta et kyl siihen on silleen pidetty yhteyttä et siel käydään välillä kahvilla ja tolleen. Et sitä on tuettu sitä sellasta yhteydenpitoa.”

Suurimmalla osalla sijoitetuista nuorista on ollut käytössä joitakin rajoitustoimenpiteitä jossain kohtaa sijoitusta. Rajoitukset ovat kohdistuneet biologisten vanhempien tapaamiseen ja yhteydenpitoon. Haastatteluissa tuli myös esiin rajoitus, jossa vanhemman ja lapsen väliset tapaamiset olivat valvottuja. Rajoitus on voinut kohdentua sijoituksen alkuvaiheeseen, jolloin pyritään kiinnittymään uuteen perheeseen. Rajoitukset ovat tulleet lastensuojelun toimesta tai yhdessä tapauksessa aiempi sijaisvanhempi on rajoittanut nuoren yhteydenpidon mahdollisuuksia kieltämällä sijoitetun nuoren biologisia sukulaisia olemaan yhteydessä nuoreen. Samaisessa tilanteessa sijaisäiti oli myös rajoittanut nuoren kaverisuhteita perustelemalla asiaa sillä, että kavereilla on huonoja vaikutuksia nuoreen. Nämä rajoitukset eivät olleet tehty lastensuojelun toimesta, vaan olivat perheen omia sääntöjä ja rajoituksia. Sijaisperheen vaihdoksen myötä, nuori sai yhteyden biologisiin sukulaisiinsa, uuden sijaisäidin avulla. Tämä oli nuorelle merkittävä ja elämää parantava asia. Yhteydenpito vanhemman välillä voi myös päättyä biologisen vanhemman toimesta. Haastateltavamme kertoi, että hänen sijoituksensa alkuvaiheessa biologinen äiti oli yhteydessä häneen, mutta lopetti sen yllättäen, ilman, että yhteydenpitoa olisi rajoitettu. Yhteydenpito voi myös katketa tai olla vähäistä, nuoren näin itse halutessa.

”Kyl varmaan on jotain ollu silleen jos esim se ku mä on ihan pieni ni se biologinen äiti tuli käymään ni sit sitä vahdittiin sitä silleen et ku se oli mun kaa. Ja sitte ku mä kasvoin ni sit mä halusin vaan vähä silleen kerran vuodes ku oli se pakollinen. Silleen et mä en pitäny sitä niin tärkeänä sitä näkemistä.”

”Ei oo oikein mitenkään semmosta, mutta joskus silloin alussa oli niin, et mä pystyisin tänne kotiutu ni oli et kaks viikkoo et sit saa mennä ja sen jälkeen taas kaks sit saa mennä. Et sillälaila mut nyt ku mä oon ollu tässä jo sen neljä vuotta ni viime vuonna tai pari vuotta sitte mä aattelin et haluun olla vähän vapaammin ja kulkea milloin haluun et ei jaks enää semmosta säännöllistä.”

”Ehkä ollu just sillai et meil on ollu aina isän puolelta epämääräisiä tilanteita ni välil ollaan just pidetty vähän just etäisyyttä. Mut musta tuntuu et vaikka meil on mun mielestä joskus sanottu, ettei voi tavata isää tai jotain tällasta ni mä en oo odottanu erityisesti sen tapaamista tai silleen että ku se ei oo erityisemmin musta sillai tai varmasti on tykänny ja rakastanu mut ei kuitenkaa sillee et se ois välittyny mulle asti.”

12.5 Arki sijaisperheessä

Haastattelemamme nuoret kertovat elävänsä hyvin tyypillistä nuoren ihmisen elämää. Heidän arkensa koostuu koulunkäynnistä, kavereiden tapaamisesta, läksyistä sekä harrastuksista. Osa nuorista kertoi sijaisperheensä tukevan heitä harrastustoimintaan, kannustaen sekä tarjoamalla kyytejä harrastuksiin. Osa kertoi uuden harrastuksen löytyneen sijoituksen myötä. Kahden nuoren sijaiskodin yhteydessä oli hevosia, joista oli muodostunut nuorille tärkeä ja mieluinen harrastus. Nuoret kertoivat, että hevosista ja niiden hoitamisesta oli muodostunut myös perheen yhteinen ja mukava ajanviettotapa.

”No normaalia arkielämää. Emmä tiedä tää tuntuu normiperheeltä kyllä. Tää onki.”

Kaikki nuorista mainitsi perheen tärkeistä, yhteisistä arjen hetkistä yhdessä ruokailun. Yhteiset ruokailuhetket voivat olla nuorille uusi asia arjessa, jota heillä ei välttämättä aiemmin ole ollut. Ruokailu yhdessä koettiin merkityksellisenä, koska tämä saattoi viestiä nuorille siitä, että heistä välitetään. Lisäksi tämä hetki koettiin hetkenä, jolloin perhe on yhdessä ja on mahdollisuus kuulumisten vaihtoon. Yksi nuorista kuvaili myös koulukyydit tärkeiksi, kahdenkeskiseksi hetkiksi sijaisäidin kanssa. Nuoret kuvailivat arkeaan sijaisperheessä normaaliksi perhe-elämäksi. He kertoivat perheen jakavan kotityöt, siivoavan yhdessä ja viettävänsä aikaa muun muassa pelailemalla lautapelejä. Nuoret kertoivat, että he harrastavat myös yhdessä, esimerkiksi käyvät uimassa, laskettelemassa ja ulkoilemassa. Yksi nuorista kertoi, että

hänen ja sijaisäidin yhteinen mielenkiinnonkohde on teatteri. Useampi nuorista myös kertoi tekevänsä lomamatkoja yhdessä sijaisperheen kanssa.

”No tääl uudes paikassa ni tota mm yleensä niinku siivotaan välil yhdessä ja tehään niinku et meil on ollu keittiövuoroja ja tämmöstä. Siivoamista ja sit ihan yhdessä oloa. Pelataan joskus aliasta tai jotain tämmöstä. Sit ulkoillaan ku on metät ja sit meil on kolme hevosta tuolla noin.”

Nuoret kokivat rajat sijaisperheissä sopivina, mutta kuitenkin tarpeeksi tiukkoina. Haastattelussa kävi ilmi nuorten ymmärtävän, miksi rajoja asetetaan ja osassa haastattelussa nuoret jopa toivoivat rajoja lisää. Yksi haastateltavista kertoi toisinaan pohtineensa joidenkin tiettyjen asetettujen rajojen kohdalla niiden toimivuutta, mutta totesi kuitenkin, että rajoissa on myös neuvotteluvaraa ja ne luodaan yhdessä koko perheen kanssa. Selkeät rajat koetaan arkea helpottavana ja turvallisuuden tunnetta lisäävänä asiana.

”Mä saan mennä aikailla miten mä haluan, niinku et silleen.. Ihan niinku silleen luon silleen omat rajat ja silleen. Niinku et kyl mulle sit sanotaan jos mä oon liian myöhään ulkona et vois nyt jo tulla sielt kotiin ja nii sellasta aika vapaata.”

”Ihan ookoo, joskus ehkä menee jotkut silleen vähän yli et onks toi nyt järkevä et ei toi tuu toimii ja näin mutta muuten niinku yleensä mietitään yhdessä ja tälleen. Kyl kaikki nyt mitä tääl nyt niin sanotusti on ni on toiminu ihan ookoo.”

Kysyimme nuorilta sijaisperheen arjesta ja siitä, miten arjen sujuvuutta voisi vielä kehittää. Nuoret vaikuttivat olevan melko tyytyväisiä tilanteeseen, eikä kehitettäviä asioita juurikaan noussut. Suurin osa ei osannut nimetä mitään kehitettävää. Pari nuorta oli sitä mieltä, että arjen askareita esimerkiksi siivoamista voisi lisätä ja kotitöitä jakaa kaikkien lapsien välille niin, että kotityöt eivät olisi ainoastaan sijaisvanhempien vastuulla. Nuoret toivoivat siis lisää vastuuta ja heidän osallistamistaan. Oma rauha ja oma huone nousi esille monessa kohtaan, kun puhuttiin positiivisista asioista ja arjen sujuvuudesta, mutta rauhaa toivottiin kuitenkin myös vielä lisää.

12.6 Voimavarat sijoitetun nuoren elämässä

Haastateltavat kertoivat tärkeistä asioista elämässään. Biologista perhettä ja sijaisperhettä sekä ystäviä ja seurustelukumppaneita pidettiin suuressa arvossa, vaikka heitä ei usein näkisi. Nuoret kertoivat myös sijaisperheessä olevien lemmikkien tärkeydestä. Yksi nuorista kuvaili perheen koiraa terapiakoiraksi. Hän kertoi koiran rauhoittavan häntä ja lohduttavan, jos hän kokee pahaa mieltä tai yksinäisyyttä. Yksi haastateltavista kertoi, että pitää tärkeänä

sitä, että perusasiat ovat nyt kunnossa. Tässäkin kohtaa esiin nousee oman tilan ja huoneen merkitys. Oma huone edustaa nuorelle rauhaa ja hän on mahdollisesti voinut tuoda mukanaan itselle tärkeitä tavaroita, jotka muistuttavat entisestä elämästä. Se, että oman huoneen sai laittaa itsensä näköiseksi, merkitsi nuorille paljon.

”Noo koko tää perhe jaa kaverit. Vaikka en mä niitä hirveen usein nää, mut on ne silti tärkeitä.”

”No mun perhe ja mun äiti on mulle tosi tärkeitä. No mun ystävät. Ja sitten emmä tiedä, mulle kaikki on tosi tärkeitä tai silleen mulla on mun elämässä tällä hetkellä tosi paljon asioita, jotka on mulle tärkeitä. Oon aina kyl pitäny tosi tärkeitä sitä et mul on koti ja mul on ruokaa, että tääl on rauhallista, ettei tartte pelätä.”

”Mm, no eläimet ainaki mitä tääl on et ne on ainaki tullu tärkeiks ja sitte varmaa äiti, isä, mummo, sisko ja tädit yms. Kaikki ketkä tähän nyt kuuluu ni ne on aika tärkeit siin mieles. Tärkeimmät on varmaan kuitenkin äiti, isä, mummo, sisko ja sit tääl olevat.”

Nuoret kokivat, että he puhuivat kivoista asioista eniten kavereilleen ja perheelleen, niin biologiselle kuin myös sijaisperheelle. He kokivat, että kivoista asioista puhuminen tuntui luontevalta lähes kenelle vain, kun taas huolista kertominen koettiin vaikeammaksi ja huolien kuuntelija valikoitui tarkoin. Yleisin huolien kuuntelija oli sijaisäiti tai biologinen äiti. Yksi haastateltavista kertoi, että huolista on helppo kertoa terapeutille tai sosiaalitoimen työntekijälle. Moni nuorista myös kertoi, ettei huolista ole helppo puhua kenellekään ja pitää ne usein itsellään.

”Ööö en mä nyt oikee tiedä, lähinnä ittelleni. ”

”No äitille. Ja sitte tyttöystävälle ja parhaalle kaverille. Ne on ainoot kelle mä puhun mun ongelmista tai huolista.”

”Mm, no mä en osaa oikein puhuu silleen huolista paljoo kenellekkään et yleensä puhun vaan mukavista. Mut jos mä kertoisin huolia ni joko sijaisperheen äiti roolissa olevalle tai sitte ehkä omalle äidille.”

Yksi nuorista kertoo suureksi voimavaraksi sijaisperheessä asumisessa sen, että vaikka hän on joutunut pois vanhempiensa luota, hänen ei ole missään kohtaan tarvinnut erkaantua sisaruksestaan, vaan heidät on sijoitettu samaan sijaisperheeseen. Hän myös kokee suureksi voimavaraksi sen, että hänet on sijoitettu sukulaissijoituksin. Yksi sijoitetuista kertoi positiiviseksi asiaksi sen, että hän on ollut sijoitettuna samaan paikkaan pienestä saakka ja näin tuntee olevansa osa perhettä. Pari nuorta kuvaili olevansa onnekkaita siinä suhteessa, että he ovat

saaneet mukavat sijaisvanhemmat ja sijaissisarukset. Yksi kertoi, että on hyvä asia, että hänen sijaisvanhempansa ovat hyvin koulutettuja tehtävään sekä avoimia hyväksymään hänet sellaisenaan, kun hän on. Yksi haastateltavamme nosti esille kokemuksen yhteenkuuluvuudesta sijaisperheessä. Hän koki muiden perheeseen sijoitettujen nuorten olevan samassa tilanteessa hänen kanssaan ja hän koki saaneensa heistä ystäviä.

”Erityisesti hyvää on se et se sijaisperhe on just mummo. Ja mulle varsinkin tosi läheinen ihminen ollu aina. Ja toinen hyvä asia on se et me ollaan saatu olla kaikki yhdessä. Meidän ei oo tarvinnu niinku tai tavallaan me ollaan ehkä oltu erossa äitistä ja isästä mut meidän ei oo tarvinnu sisarusten kesken niinku erkaantuu missään vaiheessa.”

12.7 Nykypäivä ja toiveet tulevaisuudesta

Haastateltavat kokivat sijoituksen parantaneen heidän elämäänsä, he kokivat sijoituksen tuoneen pysyvyyttä, turvaa ja asioiden muuttuneen hyvään suuntaan. Yksi nuorista kuvaili sijoituksen tuoneen hänen elämäänsä tasapainoa ja asioiden tuntuvan nyt selkeämmiltä. Nuori kuvaili, että kaikki on nyt paremmin, kun on yksi turvallinen paikka, jossa elää ja kasvaa sekä samat, läheiset ihmiset ympärillä, epävarmuus huomisesta on helpottanut. Yksi nuorista kuvaili, että tuntuu hyvältä, kun on paikka, jota voi kutsua kodiksi.

”Semmosta tietynlaista pysyvyyttä. Et ei oo tarvinnu pelätä niinku et mitä seuraavana päivänä tapahtuu. Ja että voi niinku tuntee et ekaa kertaa elämässä varmaan täällä must alko tuntuu silt, toki ei heti ihan alussa, mut myöhemmin alko tuntuu siltä että tää on mun koti. Ni se toi semmosta niinku tasapainoa ehkä elämään.”

Keskustelimme nuorten kanssa tulevaisuudesta ja siihen liittyvistä haaveista. Nuorten toiveet liittyivät hyvään koulutukseen ja mieluisaan työpaikkaan. Osa kertoi toivovansa omaa lemmikkiä. Jokaisen nuoren kohdalla yksi toive liittyi ihmissuhteisiin. He toivoivat, että heillä on rakkaita ihmisiä ympärillä ja läheiset lähellä. Lisäksi esille nousi hyvä terveys, oma asunto ja, että elämässä olisi asioita, jotka auttavat jaksamaan ja tuntemaan itsensä tärkeäksi. Yksi toivoi menestyvänsä nykyisessä musiikkiharrastuksessa niin, että saisi siitä tulevaisuudessa ammatin. Nuorin haastateltavamme kertoi toivovan saavansa kolme lasta, niin kuin hänen äitinsä. Yksi nuorista tiivistää tulevaisuuden toiveensa toteamukseen siitä, että tärkein ja tavoiteltavin arvo on se, että hän olisi onnellinen.

”Mä toivon tulevaisuudelta, että mul ois edelleen elämässä semmosia asioita, jotka pitää mut pystyssä ja saa mut tuntemaan itteni tärkeeks. Ja sitte että musta tulis ihan hirmu hyvä pianisti. Ja että mulla ois edelleen mun rakkaat ihmiset mun ympärillä.”

13 Johtopäätökset

Lähdimme tutkielmallamme hakemaan vastauksia kysymyksiin:

Mitkä tekijät vaikuttavat lasten ja nuorten kokemuksiin sijaisperheessä?

Tätä tutkimuskysymystä tarkensimme kysymyksillä:

Millaisena nuoret kokevat tulovaiheen sijaisperheeseen

Millaisena nuoret kokevat arjen sujuvuuden sijaisperheessä?

Miten nuorten läheiset ihmissuhteet toteutuvat ja mikä on niiden luonne?

Saimme tutkielmallamme selvitettyä laajasti tietoa tähän aiheeseen liittyen, sekä vastaukset hakemiimme kysymyksiin.

Känkänen (2013, 264) on tutkimuksessaan todennut, lapsen tulovaiheen olevan merkityksellistä aikaa koko sijoituksen onnistumisen kannalta. Siirtymävaiheita kutsutaan haavoittuviksi alueiksi lastensuojelussa. Siirtymävaiheessa niin kuin ylipäätään lastensuojelun eri kentillä tulee varmistua siitä, että lapsen hyvinvointi ja arki turvataan, sekä lapsella tulee olla tunnekokemus siitä, että hänestä huolehditaan ja hän on turvassa. Kuunteleminen on myös tärkeä osa sopeutumista, se tuottaa lapselle tunnetta, että hän on tärkeä ja hänestä välitetään. (Känkänen 2013, 167). Opinnäytetyömme tuloksissa nousee esiin kokemus tulovaiheessa, jossa nuori kuvailee sijaiskodin tuntuneen heti kodilta, juuri turvallisuuden tunteen syntymisen vuoksi. Opinnäytetyömme tuloksissa tulee myös esiin seikka, missä nuoret kertovat juuri siitä, kuinka tärkeää on tuntee itsensä tärkeäksi ja saada tunne siitä, että heistä välitetään ja huolehditaan uudessa sijaisperheessä. Haastateltavat kertoivat siitä, kuinka merkityksellistä on, että heidän voinnistaan ja kuulumisistaan ollaan kiinnostuneita sekä sen, että keskusteluapua on aina tarjolla, jos he sitä tarvitsevat.

Känkänen (2013) mukaan sijoitusvaiheessa on tärkeää, että lapsi ymmärtää mitä tapahtuu ja miksi mitään tapahtuu. Lapselle tulee selittää ikätason mukaisesti sijoituksen käytännön asioista sekä hänen kanssaan tulee keskustella syistä, mitkä ovat johtaneet tämän hetkiseen tilanteeseen eli sijoitukseen. Lapsella tulee olla mahdollisuus käsitellä sijoitukseen liittyviä tunteita, sekä lasta tulee rohkaista kertomaan omia ajatuksiaan ja tunteitaan tilanteeseen liittyen. Lapselta tulee varmistaa, että tunteiden ja kokemusten käsittely ei vahingoita lasta vaan auttaa lasta eteenpäin. (Känkänen 2013, 167.)

Myös Laakson ja Enroosin (2016) esittelemänä aiempien tutkimusten valossa voidaan todeta, että sijoituksen syyt eivät useinkaan ole sijoitetulle lapselle selviä, jolloin lapset tekevät omia tulkintoja ja alkavat helposti syyttämään itseään huostaanotosta. Opinnäytetyössämme tulee

esiin, että osalle nuorista heidän sijoituksiensa syyt eivät näyttäneet selvinä. Suurimmalla osalla nuorista oli kuitenkin jonkinlainen aavistus siitä, mitkä syyt ovat heidän sijoitustensa takana, vaikkakin täyttä varmuutta heillä ei asiasta kuitenkaan ollut. Haastateltaviemme joukossa oli kuitenkin myös yksi nuori, joka olisi kaivannut selvempiä vastauksia sijoituksensa syihin liittyen ja hän oli myös yrittänyt niitä itse hakea. Kyseinen nuori epäili sijoituksensa syiksi muun muassa oman luokalle jäämisensä, joka oli johtanut äidin uupumiseen ja vaikeaan elämäntilanteeseen.

Opinnäytetyössämme tuli ilmi se, että nuoret, jotka olivat sijoitettuna sukulaissijoituksiin, kokivat sijoituksensa epäselvempänä verrattuna niihin nuoriin, jotka olivat sijoitettuina vierassijoituksiin. Epäselvyys sijoituksesta tuli tutkielmassamme esille nuorten kertoessa, että heillä oli kestänyt vuosia ymmärtää, että heidät oli virallisesti sijoitettu sukulaisilleen asumaan. Tähän syyksi näyttäytyi jokaisen kohdalla se, että nuoret olivat viettäneet paljon aikaa näiden sukulaistensa luona jo ennen varsinaista sijoitusta ja näin varsinainen tutustumisjakso ja käytännön asioiden läpikäynti oli jäänyt monilta puuttumaan. Kuitenkin haastattelemamme nuoret kokivat sukulaissijoituksen hyvänä, positiivisena ja helpottavana asiana. Hämäläinen (2012, 105-108) on todennut omassa teoksessaan, että yksi sukulaissijoituksen etu on se, että sijaisvanhemmat ovat lapselle jo entuudestaan tuttuja, mikä helpottaa siirtymistä sijaisperheeseen. Tällaisessa tilanteessa paikka on myös lapselle jo entuudestaan tuttu, joka taas osaltaan helpottaa sopeutumista uuteen ympäristöön ja tilanteeseen. Hämäläinen (2012) on myös todennut, että sukulaisille sijoitetut lapset kokevat myös vähemmän erilaisuuden tunteita. Tämä nousi esille myös meidän tutkielmassamme. Perheisiin sijoitetut nuoret eivät kokeneet asuvansa sijaisperheessä, vaan mielsivät sijaisperheensä ensisijaiseksi perheekseen. Haasteeksi sukulaissijoituksille Hämäläinen on nostanut ristiriitaisuuden, koska sukulaissijaisperheessä yhdistyvät menneisyyden läheisyys, tuttuuden, mutta samalla vierauden samanlaisuus. (Hämäläinen 2012, 105-108). Tällaiseen ristiriitaisuuden haasteeseen emme kuitenkaan törmänneet omassa tutkielmassamme.

Känkäsen (2013) mukaan siirtymävaiheessa tiivistyvät lapsen aiemmat kokemukset, prosessit niin kuin luopuminen ja taas uudelleen aloittaminen. Perhesijoitus tarkoittaa lapselle suuria muutoksia ja kokemukset siitä voivat merkitä lastensuojelun piirissä oleville lapsille hyvin erilaisia asioita. Ne suhteet ja olot, jossa lapsi on elänyt ennen sijoitusta, sen aikana ja myös jälkeen vaikuttavat pitkään lapsen omiin kokemuksiin hänen arvostaan ja hyvinvoinnistaan. Näillä teemoilla on myös vaikutusta koko sijoituksen onnistumiseen. (Känkänen 2013, 264-265.) Myös Laakson ja Enroosin tutkimuksessa (2013, 513) tulee ilmi, että lapsen ja sijaishuoltopaikan aikuisten välistä suhdetta tulee alkaa rakentaa jo hyvissä ajoin ennen lapsen varsinaista muuttoa perheeseen. Tutkielmamme tuloksissa tuli ilmi, että nuoret kokivat tulovaiheen pelottavana, epäselvänä ja stressaavana aikana. Näitä tunteita he selittivät sillä, että sijoitus toi mukanaan usein uudelle paikkakunnalle muuton, uuden koulun, vieraan asuin ympäristön ja myös epävarmuuden siitä mitä tapahtuu seuraavaksi. Sijoitettu nuori saapui usein

uuteen perheeseen täysin vieraiden, uusien ihmisten keskelle, jos sijoitus oli tapahtunut yllättäen, eikä mahdollisuutta tutustumisjaksoon ollut. Sijoitus synnytti myös ikävää omaa kotia ja biologisia vanhempia kohtaan. Heillä esiintyi tunteita siitä, että elämä tulisi taas aloittaa alusta. Näistä tunteista huolimatta tulovaiheessa tunnettiin myös helpotusta. He kokivat, että sijaisperheeseen muutto toi myös mukanaan positiivisia muutoksia elämään, heidän ei tarvitsisi enää olla vastuussa aikuisten asioista, vaan heillä olisi mahdollisuus normaaliin lapsen elämään.

Känkänen esittää näkemyksensä (2013, 266) siitä, kuinka jatkuvasti vaihtuvat sijoituspaikat tuottavat erilaisia ongelmia, kiintymisen ja kiinnittymisen ongelmia lapsesta huolehtiviin aikuisiin. Sijoituspaikan vaihtuessa eri laitosten ja kotien välillä lapselle ei synny pysyvyyden ja kuulumisen tunnetta. Sijoitetun lapsen on vaikea kiinnittyä, kun ei tunne kuuluvansa mihinkään. Tutkielmamme tuloksissa käy ilmi, että nuoret kokivat rikkautena sen, että he olivat saaneet asua jo pitkään samassa sijaisperheessä ja näin he olivat voineet myös kiinnittyä sijaisperheen sijaisvanhempiin sekä muihin sijaissisaruksiin. Nuoret kertoivat tuntevansa kuuluvansa osaksi omaa sijaisperhettään ja osa koki sijaisperheen myös täysin omaksi perheekseen.

Janhunen (2007, 19-20) on tutkinut sijoitukseen liittyvää tutustumisvaihetta. Tutustumisvaiheen kesto vaihtelee yleensä yksilöllisesti lapsen iästä ja tarpeiden mukaisesti, muutamasta kuukaudesta puoleen vuoteen. Tutustumisvaiheen aikana olisi tarkoitus luoda pohjaa yhteistyölle ja onnistuneelle sijoitukselle lapsen ja sijaisperheen tutustumisen kautta. Tässä vaiheessa lapsi vierailee sijaisperheessä, aluksi päivisin ja myöhemmin yön yli ja sitten viikonloppuisin. Tutustumisvaiheen aikana osapuolet saavat aikaa valmistautua muutokseen.

Laakson ja Enroosin (2016, 510-511) mukaan tutustumiskäyntejä ennen varsinaista muuttoa pidetäänkin yleisesti hyvänä käytäntönä. Tutustumisvaihe herättää lapsessa ja sijoitukseen liittyvissä osapuolissa paljon erilaisia tunteita ja ajatuksia. Aika näyttäytyy tärkeänä tekijänä sijaispaikkaan siirryttäessä. Lapset tarvitsevat aikaa uuteen elämäntilanteeseen sopeutumiseen. Ihanteellista olisi, että sijoitusprosessi tapahtuisi suunnitelmallisesti ja sijoitus tapahtuisi pienin askelin ajan kanssa. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista kriisitilanteiden ja sijoituksen kiireellisyyden vuoksi. Kiireellisissä tilanteissa, kun nuori on saanut tiedon uuteen sijaispaikkaan siirtymisestä vain hetkeä ennen, on tilanne näyttäytynyt lapselle kaoottisena ja traumaattisena kokemuksena. Nämä nuoret ovat kokeneet sijaisperheeseen siirtymisen erityisen raskaana. Opinnäytetyömme tuloksissa nousee esiin joitakin yhtäläisyyksiä verrattaessa Laakson ja Enroosin aiemmin esittäneeseen tietoon. Tuloksiamme perusteella nuoret olivat siirtyneet sijaisperheisiinsä nopealla aikataululla ja usein sijoitus on tullut heille yllätyksenä ja näyttäytynyt epäselvänä ja juuri kaoottisena asiana tulovaiheessa. Asteittain siirtymistä sijaisperheisiin tai sen suurempaa tutustumista ei juuri ollut. Yksi nuori oli päässyt tutustumaan sijaisperheeseensä ennen varsinaista sijoitusta. Hänen tutustumisjaksonsa sijaisperheen kanssa oli juuri edennyt päiväkäynneistä viikonloppulomiin ja sitä kautta perheen luokse

muuttoon. Nuori koki saaneensa mahdollisuuden vaikuttaa siihen, tuntuiko perhe omalta ja hänelle oli syntynyt tunne siitä, että hänen mielipiteitään kuunnellaan. Tämä edesauttoi sopeutumista uuteen sijaisperheeseen

Suhdetta lapseen rakennetaan erilaisin keinoin, Laakson ja Enroosin (2013, 513) tutkimuksen aineisto tuo esiin sen, ettei pelkkä keskustelu ja puhe riitä rakentamaan suhdetta. Sijaishuoltopaikan muut lapset tai esimerkiksi lemmikit voivat auttaa ensikontaktissa ja suhteen luomisessa. Konkreettiset teot lapsen hyväksi näyttäytyvät myös tärkeinä tekijöinä, esimerkiksi lapsen lempiruuan laittaminen ja häntä varten hankitut esineet tuovat lapselle kokemuksen, että hänestä välitetään. Tavallinen arki ja rutiinit ovat yhteydessä suhteiden luomiseen, tutustuminen tapahtuu juuri aivan tavallisen arjen keskellä. Sijoitettu lapsi tulee uuteen tilanteeseen, uusien ihmisten keskelle. Usein sijaisperheessä voi olla myös muita sijoitettuja lapsia tai sijaisvanhempien biologisia lapsia, tutkimuksen mukaan olisi tärkeää, että juuri sijoitetulle lapselle syntyisi tunne mukaan pääsemisestä. Opinnäytetyömme tuloksissa tulee ilmi, että vaikka nuoret pitivät tärkeänä tukena keskustelua, heille merkityksellisinä asioina näyttyi myös konkreettiset asiat ja teot. Tuloksissa tulee ilmi, että nuori tunsu itsensä tärkeäksi, kun sijaisäiti teki hänelle ensimmäisenä päivänä lettuja. Nuori kertoi tämän tuntuneen mukavalta ja synnyttäneen tunnetta hänen tärkeydestään ja siitä, että juuri häntä varten oli tehty asioita. Nuoret kuvailivat heidän sopeutumistaan perheeseen ja siellä ylipäättään asumiinseen. Näihin edellä mainittuihin asioihin he kertoivat positiivisesti vaikuttaneen perus arjen keskellä tapahtuneet asiat, kuten yhdessä syömisen, koulukyydit ja yhdessä ulkoilun. Tuloksissa sijaisperheen lemmikkien tärkeys tuli esille moneen otteeseen niin tulovaiheessa kuin arjessakin. Lemmikit miellettiin terapeuttisiksi, jotka tuovat nuorille lohtua, turvaa ja lemmikkien kerrottiin helpottavan esimerkiksi pahaa mieltä. Lisäksi nuoret kuvailivat yhteenkuuluvuuden tunteen syntyneen tärkeyttä ja sitä, että sijaisperheessä viihtyvyyteen vaikuttaa se, ettei tunne ulkopuolisuuden tunnetta tai yksinäisyyttä perheessä. Tuloksissa esiintyy myös tulos, jossa nuoret kertoivat vastaanoton sijaisperheeseen olleen hyvä.

Uuteen paikkaan saapuessa yksi keskeinen asia on muutos fyysisessä asuinympäristössä. Kati Hämäläisen (2012, 100-101) tutkimuksessa lapset kertoivat asuinympäristöjen välisistä fyysisistä eroista. Uuteen paikkaan muuttaessa he saattoivat hämmästellä erilaista kotirakennusta, pihaa sekä muuta ympäristöä. Uuden ympäristön erotessa merkittävästi aiemmista, kulttuurishokki saattaa aiheuttaa lapselle vierauden tunteen. Opinnäytetyömme tuloksissa puhutaan sijoituksen myötä syntyneestä ympäristön muutoksesta. Nuoret kokivat uuden ympäristön positiivisena asiana, vaikkakin se erosi heidän entisestä asuinpaikastaan. Tuloksissamme tulee esiin nuorten arvostaneen suurta pihaa ja tilaa heidän ympärillään. Aineistomme poikkeaa Kati Hämäläisen tutkimuksen tuloksista siinä määrin, että tutkielmamme haastateltavien keskuudessa ei esiintynyt uuden ympäristön tuomaa kulttuurishokkia tai vierauden tunnetta.

Päinvastoin, nuoret kokivat muutoksen ympäristössä hyvänä ja sen tuoneen mukanaan esimerkiksi uusia harrastusmahdollisuuksia. Yksi nuorista kuvailee uuden ympäristön tuoneen mukanaan rauhaa ja hiljaisuutta.

Hämäläisen (2012, 98-99) tekemän tutkimuksen mukaan esiin nousi sijoitettujen nuorten oman huoneen merkitys ja tärkeys sijaiskodissa. Hämäläisen haastateltavat kertoivat pitävänä tärkeänä oman huoneen mahdollistamaa rauhaa ja yksityisyyttä. Oma huone tuo mukanaan lapselle jotain omaa ja mahdollisesti myös jotain entiseen sidoksissa olevaa. Uuteen sijaiskotiin muuttaessa paikka voi tuntua vieraalta ja täysin erilaiselta, kuin mihin lapsi on aiemmin tottunut. Oma huone tarjoaa kokemuksen omasta, tutusta ja turvallisesta. Tutkimamme tulos on samankaltainen Hämäläisen tutkimuksen tuloksien kanssa huoneen tärkeydestä. Nuoret kuvailivat oman huoneen merkitystä moneen otteeseen. Heille oli jäänyt merkityksellisenä asiana mieleen ensimmäisten päivien aikana oman huoneen sisustaminen ja lisäksi he kertoivat oman huoneen edustaneen omaa tilaa, rauhaa ja yksityisyyttä. Erityisesti nuorelle, joka oli aiemmin ollut sijoitettuna lastenkotiin, oman huoneen merkitys oli suuri.

Pitkänen ym. (2016, 46-47) ovat todenneet, että lapsen identiteetin kannalta olisi lapsen tärkeää olla osana sitä mistä hän tulee ja mitä hän on, koska tällä katsotaan olevan merkitystä hänen loppuelämälleen. Suhteen säilyminen biologisiin vanhempiin sijoituksesta huolimatta nähdään merkityksellisenä nuoren kehityksen kannalta. Laurila (2019, 11) kirjoittaa myös havainnosta, että sijoitettu lapsi kokee useimmissa tapauksissa biologisen perheensä ensisijaiseksi perheekseen vielä senkin jälkeen, kun lapsi on asunut sijaisperheen luona kahden vuoden ajan. Tämänkin jälkeen lapsi pitää biologisia vanhempiaan tunnealueen valinnoissa ensimmäisellä sijalla, mutta sijaisvanhempaansa huolien kuuntelijana.

Opinnäytetyöemme tuloksissa tuli esiin, että nuorilla oli sijoituksesta huolimatta jonkunnäköinen suhde biologiseen sukuunsa. Suhteet saattoivat olla joko nuoren ja hänen vanhempiensa tai isovanhempiensa välisiä. Osa nuorista näki biologisia vanhempiaan silloin tällöin tai piti heihin yhteyttä puhelimen välityksellä. Osa toteutti biologisten suhteiden ylläpitoa isovanhempien kautta välillä heidän luonaan vierailen. Tuloksena voidaan todeta, että nuoret kokivat ensisijaiseksi perheekseen sijaisperheensä kuin myös perheeseensä kuuluvan biologiset vanhemmat tai sukulaiset. Sijoitus vaikuttaa aina perhesuhteisiin. Osa nuorista koki saaneensa sijoituksen myötä kahdet tärkeät vanhemmat ja näin käsitys omasta perheestä oli laajentunut. Osa taas koki perheeksensä ainoastaan sijaisperheensä, vaikka sijoitus olisikin kestänyt vain hetken aikaa. Yhteydenpito biologisiin vanhempiin saattoi olla vähäistä, kuitenkin suurimmasta osasta nuoria välittyi tunne siitä, että suhde omiin vanhempiin näyttäytyi edelleen vahvana ja heidät koettiin kuitenkin rakkaiksi ja tärkeiksi henkilöiksi elämässä. Tuloksissamme kävi ilmi, että monet nuoret kokivat biologiset vanhemmat edelleen sellaisiksi ihmisiksi kenelle voi kertoa huolistaan, mutta myös suurin osa haastateltavista mainitsi ensisijaiseksi huolien kuuntelijakseen sijaisäidin. Tuloksissamme ei tullut esiin tilannetta, jossa

nuori olisi kokenut kuulumattomuutta mihinkään. Haastatteluissa ainoastaan pari nuorta eivät kokeneet suhdettaan biologiseen sukuunsa merkitykselliseksi. Heidän kohdallaan vanhempia ei joko ollut ollenkaan tai suhde toiseen vanhempaan on vasta muotoutumassa. Heille oli kuitenkin muodostunut sijaisperheestä perhe, johon he tunsivat kuuluvansa.

Nurmi ym. (2015, 148) ovat todenneet, että kaverit ottavat nuoruusiässä suuren roolin nuorten elämässä ja tällöin viimeistään nuoren elämään tulee osaksi kaksi eri sosiaalista ympäristöä. Tässä kehitysvaiheessa nuoren elämään saattaa tulla mukaan myös seurustelukumppani. Perhe koetaan edelleen tärkeäksi osaksi nuoren elämää, vaikka ystävien merkitys on nuorille suuri. Perheen tärkeys ja sen merkitys nousi myös meidän tutkielmassamme esille. Suurin osa nuorista koki, että vaikka iloiset asiat kuin myös murheet kerrottiin kavereille, niin pystyvät he kertomaan ne asiat myös sijaisvanhemmilleen.

Jokainen haastattelemamme nuori koki, että hänellä on elämässään ystäviä. Ystävät ja seurustelukumppanit nähtiin tärkeinä ja heidät koettiin tuovan iloa kuin myös turvaa nuoren arkeen. Haastatteluissa tuli ilmi, että sijaisvanhemmat tukivat nuorten ystävyysuhteita muun muassa kyydittämällä nuoria tapaamaan ystäviään. Nurmi ym. (2015) ovat todenneet nuorilla olevan taipumusta hakeutua toisten saman henkisten nuorten pariin ja nuoria yhdistävänä tekijänä voi toimia esimerkiksi harrastukset tai muut yhteiset mielenkiinnonkohteet. (Nurmi ym. 2015, 167-168). Harrastukset nousivat meidän tutkielmassamme monella haastateltavalla merkittäväksi asiaksi ja moni kertoi löytäneensä harrastuksen uuteen sijaishuoltopaikkaan muuttamisen jälkeen. Meidän tutkielmassamme nuoret eivät kertoneet ystävyysuhteiden syntyneen harrastusten parissa, mutta sen sijaan kokivat sijaisperheen kanssa tapahtuvat harrastukset kuten esimerkiksi lemmikkien kanssa touhuamisen mieleiseksi tekemiseksi.

Saastamoinen (2010, 139-140) kirjoittaa siitä kuinka tärkeää sijoituksen kannalta on se, että lapsella on tieto siitä, että hänellä on lupa kiinnittyä sijaisperheeseensä. Lapsella tulee olla tieto, että hänellä on oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa, mutta myös lupa kiintyä sijaishuoltopaikan aikuisiin. Lapsen omilla vanhemmilla on suuri rooli siinä, miten lapsi kiinnittyy ja sopeutuu uuteen sijaishuoltopaikkaan. Lapsen tilannetta auttaa se, että vanhemmat hyväksyvät tilanteen ja tukevat lasta uuteen ympäristöön sopeutumisessa, jonka lisäksi myös lapsen katsotaan helpommin hyväksyvän sijaishuollossa asumisen ja esimerkiksi kiintyä sijaisperheen vanhempiin. Saastamoisen (2010) mukaan lapsen ei tulisi valita sijaisperheen tai biologisten vanhempien väliltä tai pelätä sitä, että biologiset vanhemmat loukkaantuvat, jos lapsi alkaa pitämään sijaisvanhemmistaan. Kaiken kaikkeaan erityisen tärkeänä lapsen sijaishuollossa nähtiin se, että lapsen sijoitettua sijaishuoltoon, tulee hänelle välittyä tunne siitä, ettei hänen vanhempansa ole hylänneet häntä ja vanhemmille taas tunne, ettei heidän vanhemmuutensa pääty lapsen sijaishuoltoon siirtymisen jälkeen. Omissa tuloksissamme tuli ilmi, että nuoret kokivat, että heillä on oikeus suhteeseen biologisiin vanhempiin, mutta myös oikeus kiinnittyä sijaisperheeseensä. Tämä näkyi heijastuvan sijaisperheessä viihtymiseen ja arjen

sujuvuuteen positiivisesti. Tutkielmamme ei kohdentunut biologisten vanhempien tilanteeseen tai suoraan siihen, miten he kokivat sijoituksen. Saimme tietoa näistä aiheista ainoastaan nuorten näkökulmasta ja siitä miten vanhempien tilanne ja suhtautuminen oli heille näyttäytynyt.

Valkonen (2018, 115-128) on todennut tärkeäksi sen, että sijaisvanhemmat hyväksyvät lapsen biologiset vanhemmat ja tulevat heidän kanssaan toimeen sekä pyrkivät hyvään yhteistyöhön ja näin edistävät sijoituksen onnistumista. Lapselle tulisi välittyä tunne siitä, että hänen omia biologisia vanhempiaan ja perhettään arvostetaan. Laurila (2019, 7) kuvailee sijaisvanhemmuuden haasteena olevan esimerkiksi se, että sijaisvanhemmilta odotetaan sijoitetun lapsen rakastamista ja kiintymistä, mutta samalla heidän tulee olla valmiita luopumaan lapsesta, jos lapsen kotiinpaluu mahdollistuu. Sijoitetun lapsen biologiset vanhemmat voivat tuntea mustasukkaisuutta sijaisvanhempia kohtaan, joka taas voi johtaa erimielisyyksiin ja kitkaan jaetussa vanhemmuudessa. Opinnäytetyössämme tuloksissa nuoret eivät tuoneet esiin, että olisivat kokeneet sijais- ja biologisten vanhempiensa välillä olevan suurempia erimielisyyksiä, vaan kaikilla oli se tunne, että heillä oli niin sanotusti biologisten vanhempiensa lupa olla sijaishuolto-paikassaan. Suurin osa nuorista ei osannut tarkalleen kuvailla omien biologisten- ja sijaisvanhempiensa välejä, vaan kuvaili niitä yleisesti ottaen hyviksi tai neutraaleiksi. Ainoana poikkeuksena oli yksi nuori, joka kertoi aistineensa sijaisäidin ja oman biologisen äitinsä välillä ajoittain kireyttä, mutta ajatteli kuitenkin pääasiassa heidän välinsä olevan hyvät. Haastattelussa tuli ilmi myös, että joissakin tapauksissa äiti on jopa kannustanut ja tukenut lasta kiinnittymään ja tuntemaan sijaisperheen omakseen.

Laurila (2019,15-17) toteaa, että sijoitetun lapsen kyky turvallisen kiintymyksen rakentumiseen on usein vaurioitunut, lapsen menneisyyden ja historian takia. Usein hoitosuhteen alussa sijaisvanhemmat kohtaavat kiintymyssuhteen ongelmia. Sijoitetut lapset ovat kokeneet tulleensa aiemmin oman kiintymyksen kohteena olevan henkilön hylkäämäksi ja tämän kokemuksen synnyttämä trauma saa heidät ajattelemaan ja myös yrittämään löytää sijaisvanhemmista hylkääjiä. Sijaisvanhempien ollessa kärsivällisiä ja heidän ymmärtäessä tätä lapsessa syntyneitä hylkäämisen odotusta tilanne usein helpottuu. Lapsen ollessa varma siitä, ettei hän joudu sijaisperheen hylkäämäksi, on hän valmis kiinnittymään. Myös Joensuu & Sutinen (2016, 50) esittävät näkemyksensä siitä, että positiiviset muutokset alkavat näkyä siinä vaiheessa, kun lapsi on saanut kokemuksen turvallisuudesta.

Aikuisten ja nuoren läheisten halu ymmärtää nuoren mahdollisia käytösongelmia ja niiden taustalla olevia tekijöitä ja sen osoittaminen rakentavat nuorelle välitetyksi tulemisen tunnetta ja kokemusta (Savisalo 2018, 37-38). Oman aineistomme tuloksissa tuli esiin seikka, jossa nuoret toivoivat sijaisvanhemmiltaan ymmärrystä ja kykyä nähdä heidän taustansa osana heitä. Nuoret toivoivat sijaisvanhemmiltaan myös ymmärrystä siitä, että heidän menneisyy-

tensä ei ole välttämättä ollut helppo ja se saattaa tuoda mukanaan myös vaikeuksia nykyhetkeen. Moni nuori kuvaili tuntevansa sijaisperheissään syntyneitä turvallisuuden tunteita. Aineistomme mukaan nuoret eivät kärsineet enää kiinnittymisen ongelmista vaan heillä oli tunne siitä, että he kuuluvat osaksi sijaisperhettään.

Haastateltavamme nuoret elivät keskinuoruuden elämänavaihetta. Nuoruus voidaan nähdä myös aikana, jolloin saadaan toinen mahdollisuus. Jos nuorella on esimerkiksi ollut aikaisemmin kehityksen kanssa vaikeuksia, nuoruus tuo mukaan mahdollisuuden kohdata samat ongelmat uudestaan ja saada ne hallintaan kehittyneempänä minänä. Keskinuoruudessa kehitystehtävinä ovat identiteettikysymykset ja pyrkimys oman minäkuvan selkiyttämiseen. Minuuteen liittyvän jatkuvuuden tunteen syntymisen edellytyksenä voidaan nähdä eheytymistä kokonaisuudeksi, jäsentymistä aikaan sekä jäsentymistä ympäristöön. Jäsentyminen aikaan tarkoittaa sitä, että nuori kokee ja ymmärtää menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumona. Ympäristön jäsentymisessä tärkeänä nähdään nuoren tärkeät ihmissuhteet, jotka tukevat historian, kulttuurin ja oman asuin ympäristön tuntemista. Nuori on samanlaisten minuuteen liittyvien prosessien äärellä, kuin lapsi ensimmäisten elinvuosien aikana. Käsitys itsestä voi muuttua siinä määrin, että nuorelle tarjoutuu mahdollisuus vapautua monista lapsuusajan ongelmista. Osa kehitystehtävistä ovat yhteydessä yhteiskunnan normien toteuttamiseen, kuten kodista irtautumiseen, koulutuksen löytämiseen, parisuhteen rakentamiseen ja itsenäisen elämän aloittamiseen. (Nurmiraanta, Leppämäki & Horppu 2009, 71-77.)

Opinnäytetyömme tuloksissa esiin tuli tuloksia, jossa nuoret viestivät ymmärtävänsä oman historiansa merkityksen nykypäivään ja he toivoivat myös sijaisperheen ymmärtävän heidän historiastaan ja taustastaan johtuvia mahdollisia haasteita ja ongelmia. He ymmärsivät myös nykypäivän merkityksen tulevaisuuteen. Suurin osa nuorista oli viettänyt biologisten vanhempiensa kanssa ensimmäiset elinvuotensa, näihin vuosiin oli voinut mahtua vaikeuksia ja kehityksellisiä haasteita. Nyt nuoruudessa he ovat saaneet sijaisperheensä kautta uuden mahdollisuuden muokata omaa käsitystä itsestään. Läheiset ihmissuhteet näyttävät tärkeinä nuorille ja ne auttoivat myös jäsentämään ympäristöä eli esimerkiksi säilynyt suhde biologisiin vanhempiin auttoi jäsentämään nuoren oman historian tuntemista. Tuloksissa tuli myös esiin se, että nuoret ajattelivat itseään erillisinä yksilöinä, joilla oli tulevaisuuden haaveita, joihin liittyi juuri kodista irtautuminen, parisuhde ja itsenäisen elämän aloittaminen sekä mieluisan työn löytäminen.

Laurilan (2019, 14) esittämän tiedon mukaan perhehoitoon sijoitetut lapset, jotka eivät ole kiinnittyneet turvallisesti ja ovat kärsineet vanhempien puutteellisesta hoivasta elämänsä varhaisimpien vuosien aikana, saattoivat kuitenkin kiinnittyä myöhemmin sijaisvanhempiinsa. Korjaava kokemus voi muuttaa aiempaa kiintymystyyliä. Tämä edellyttää sijaisvanhemmilta kykyä kestää lapsen torjuva käyttäytyminen, kykyä asettaa lapselle turvallisia rajoja sekä erottaa myös omat psykologiset tarpeet lapsen tarpeista. Aineistomme mukaan nuoret eivät

kärsineet enää kiinnittymisen ongelmista vaan heillä oli tunne siitä, että he kuuluvat osaksi sijaisperhettään, heille oli siis syntynyt korjaava kokemus. He olivat päässeet kiinnittymään sijaisvanhempiansa. Tärkeiksi asioiksi nuoret kuvailivatkin pysyvyyden tunteen ja omat sijaisvanhempansa. Tuloksissa tuli myös ilmi, että nuoret pitävät sijaisperheessä asetettuja rajoja hyvänä asiana ja rajojen tuovan heille turvallisuuden tunnetta. Se, että heiltä vaaditaan asioita ja esimerkiksi asetetaan kotiintuloaikoja, viestivät siitä, että heistä välitetään ja huolehditaan.

Joensuu & Sutinen (2016,87) esittävät näkemyksensä siitä, että kiintymisen ja sen luominen ei aina ole kovinkaan yksinkertaista. Sijaisvanhemmat ovat monien tärkeiden kysymysten äärellä kuten muun muassa miten luoda kiintymys nuoreen, joka vastustaa sitä. Kiintymisen vastustamisen syynä on usein lojaliteetti omia biologisia vanhempia kohtaan. Nuorten kohdalla hoivaamisen välineitä voivat olla muun muassa ruoanlaitto, ravintolassa syöminen, pelit tai muu yhdessä tekeminen, jonka kautta luodaan kontaktia. On tärkeää löytää jokaisen kohdalla se keino, jolla lapsi tai nuori pystyy vastaanottamaan hoivaa ja kiintymystä sijaisvanhemmiltaan. Opinnäytetyötämme varten haastattelemamme nuoret kuvailivat juuri näitä kiinnittymisen ja hoivaamisen välineitä sijaisperheissään. Nuoret kertoivat pitävänsä yhteisestä tekemisestä sijaisperheen kesken. He kertoivat pelailevansa viikonloppuisin lautapelejä, yhdessä syöminen ja ravintolassa käyminen nähtiin tärkeänä sekä sijaisvanhempien kanssa yhteiset, jaetut mielenkiinnonkohteet. Nämä tekijät olivat selvästi auttaneet nuoria luomaan yhteyttä sijaisperheeseen ja lisäämään kiinnittymistä, mutta myös samalla lisäämään arjen mukavuuden ja sujuvuuden tunnetta.

13.1 Johtopäätöksiä yhteenveto

Nuoret kokivat tulovaiheen sijaisperheeseen vaikeana, hieman epämääräisenä ja isoja muutoksia mukanaan tuoneena ajanjaksona. Samalla kuitenkin he tunsivat sen tuoneen helpotusta sen hetkiseen elämäntilanteeseen ja heillä oli toiveita siitä, että sijoituksen myötä he saisivat normaalin perhe-elämän, turvallisia aikuisia ympärilleen ja pysyvyyttä sekä tasapainoa elämään. Tulovaiheen vaikeuksia selittivät elämäntilanteen äkillinen muutos, sijoituksen mukana tullut paikkakunnan, koulun ja ympäristön vaihtuminen, uusien ihmisten tulo elämään ja myös vaikeus vanhasta luopumiseen sekä ikävä biologisia vanhempiaan kohtaan. Sijoituksien syiden näyttäytyessä nuorelle epäselvinä, koettiin sijaisperheeseen tulo myös vaikeana ja tämä synnytti epävarmuutta. Helpottavina tekijöinä tulovaiheessa nähtiin sijaisvanhempien hyvä vastaanotto, sijaispaikan hyvä ensivaikutelma, uuden ympäristön positiivisuus ja lemmikit sekä oma huone. Tulovaihetta helpottavana asiana koettiin myös se, jos sijaisperhe oli entuudestaan tuttu, sukulaisuuden, tukiperheenä toimimisen tai tutustumiskäyntien kautta. Sijoituksen alussa oli myös erittäin tärkeää, että nuoret kokivat, että heidän voinnistaan ja kuulumisistaan oltiin kiinnostuneita, mutta samalla heille annettiin aikaa ja tilaa käsitellä tunteita ja ajatuksia omassa rytmissään.

Nuoret kokivat läheiset ihmissuhteensa pääsääntöisesti hyvinä. He olivat päässeet kiinnittymään sijaisperheeseensä ja kokivat sijaisvanhempansa ja mahdolliset sijaissisarukset tärkeinä. Yhteys biologisiin sukulaisiin oli säilynyt jokaisen nuoren kohdalla vaihdellen. Vanhemmat koettiin edelleen tärkeiksi, vaikka tapaaminen oli vähäistä. Nuorilla oli tunne siitä, että heitä tuettiin ylläpitämään suhdetta biologiseen sukuun lastensuojelun sekä sijaisperheen tahtoilta, tämän he kokivat tärkeänä. Suhteisiin ja yhteydenpitoon liittyviä rajoitustoimenpiteitä oli esiintynyt jossain kohtaa sijoitusta, nuoren edun näin vaatiessa. Suhde sosiaalityöntekijään koettiin etäisenä, mutta kuitenkin heillä oli tunne siitä, että apua ja tukea on tarjolla, jos he sitä tarvitsevat. Nuoret kertoivat, että huolista ja vaikeista asioista ei ollut helppo puhua, mutta huolien kuuntelijoiksi valikoitui usein biologinen tai sijaisäiti. Suhde kavereihin nähtiin tärkeänä ja he kokivat, että heidän sijoituksensa ei ollut vaikuttanut heidän kaverisuhteisiinsa.

Arki sijaisperheessä näyttäytyi sujuvana ja hyvin normaalina perhe-elämänä. Arjen sujuvuuteen vaikuttivat turvallisuuden tunteen syntyminen, kuulluksi tuleminen, tunne siitä, että heidän mielipiteitään arvostetaan ja, että he ovat tärkeitä. Yhteenkuuluvuus nousi esiin tärkeänä elämää parantavana tekijänä. Yhdessä syöminen, arjen rutiinit, yhdessä tekeminen, harrastaminen ja mukava ympäristö sekä rajat arjessa ja tunne siitä, että nuoresta huolehditaan, nähtiin arjen onnistumisen kannalta tärkeänä. Sijaisperheen lemmikit nostettiin tärkeäksi asiaksi. Lemmikeiltä koettiin saavan lohtua ja iloa. Heiltä välittyi ajatus siitä, että lapsella on oikeus olla lapsi, eikä hänen tarvitse ottaa aikuisen roolia perheessä, tekee elämästä sijaisperheessä turvallista. Nuoret toivoivat arkeen vielä lisää vastuuta ja kotitöiden jakautumista tasapuolisesti kaikkien perheenjäsenten välillä, tämä puolestaan lisäisi nuorten osallisuutta ja tunnetta siitä, että he täysvaltaisia perheenjäseniä.

Tutkielmamme lopputulema on se, että kaikilla näillä edellä mainituilla teemoilla on vaikutusta siihen, miten nuoret kokevat sijaisperheensä ja kokemukset siellä. Tulovaihe, läheiset ihmissuhteet ja niiden luonne sekä koettu arki ovat kaikki kytköksissä toisiinsa. Onnistunut tulovaihe luo pohjaa koko sijoituksen onnistumiselle, kun taas tärkeät ihmissuhteet vaikuttavat siihen, millaisena he kokevat arjen sijaisperheessä. Voidaan todeta, että kaikilla näillä teemoilla ja se miten sijoitetut nuoret ne kokevat on vaikutusta toisiinsa ja sitä kautta sijoituksen onnistumiseen. Onnistuneella sijoituksella ja perhehoidon korjaavilla kokemuksilla voidaan antaa näille nuorille mahdollisuus tasapainoiseen elämään, tärkeiden ja läheisten ihmisten ympäröimänä.

13.2 Jatkotutkielma ehdotus

Lapsen huostaanoton myötä perheeseen heijastuu vahvoja lastensuojeluinstituution vaikutuksia. Lapsen sijoittaminen pois biologisten vanhempien luota ja kodista tuo mukanaan perhe-suhteiden uudelleen rakentumisen. On todettu, että lapsen vanhempien olisi hyvin tärkeää

saada tukea ja keskusteluapua huostaanoton alettua, mutta myös lapsen ollessa sijoitettuna. Vanhemmille tarjottu keskusteluapu on tärkeää, jotta vanhemmat pääsevät käsittelemään tunteitaan, eikä mahdolliset lapsen ja vanhemman tapaamiset kuormitu vanhempien negatiivisella reaktiolla. On tärkeää, ettei biologisia vanhempia suljeta pois lapsen elämästä, vaan sijaisperheen ja biologisten vanhempien välille tulisi löytää yhteinen toimintalinja jaetussa vanhemmuudessa. (Sijaishuoltoon siirtyminen ja yhteistyö vanhempien kanssa 2019.)

Tutkielmamme tuloksien perusteella voidaan edelleen todeta, että sijoituksen onnistumisen kannalta olisi tärkeää, että lapsen biologiset vanhemmat pystyisivät hyväksymään sijoituksen ja olemaan lapsen tukena sijaishuoltoon siirtymisvaiheessa sekä koko sijoituksen ajan. Lapsen huostaanotto ja sijoitus on suuri kriisi myös vanhemmille. Nykypäivänä tunnustetaan sijoitetun lapsen biologisten vanhempien kanssa työskentelyn ja tukemisen tärkeys ja sen vaikutukset lapseen. Olisi mielenkiintoista tutkia, millaista tukea vanhemmat saavat ja miten työskentely heidän kanssaan jatkuu lapsen ollessa sijoitettuna? Lastensuojelun työskentelyn keskiössä on tietysti lapsi, mutta lapsen vanhempia ei tule unohtaa työskentelyn ulkopuolelle. Perhehoitossa tavoitteena on lapsen palautuminen biologisten vanhempien luo ja jotta tämä olisi mahdollista, tulisi vanhempien omat asiat ensin saada kuntoon, ennen kuin lapsen palauttamista kotiin voidaan edes harkita. Tästä syystä vanhemmille tarjottavaan tukeen tulisi kiinnittää jatkossa myös entistä enemmän huomiota, koska loppujen lopuksi biologisten vanhempien hyvinvointi on erittäin tärkeää ja kaikkien edun mukaista.

14 Pohdinta

Tutkielmamme tulokset näyttävät mielestämme melko hyviltä perhehoidon onnistumisen näkökulmasta. Tutkielmassamme tuli esille paljon positiivisia kokemuksia perhehoidosta. Eri vaiheiden kautta, tulovaiheesta tähän hetkeen, aineistomme nuoret vaikuttivat tyytyväisiltä tämän hetkiseen sijaisperheeseensä. Nuorten sijaisperheeseen tutustuminen ennen varsinaista muuttoa oli vähäisempää, kuin olimme ajatelleet. Äkilliset siirtymät sijaisperheisiin näyttävätkin nuorille kaoottisina kokemuksina. Tässä kohtaa herää kysymys, että miten asiaa voitaisiin kehittää. Äkillisenä tulevat tilanteet ja kriisitilanteet ovat kuitenkin valitettavasti väistämättömiä tilanteita, jolloin lastensuojelun tulee toimia nopeasti, eikä aikaa tutustumiselle ja asteittain sijaisperheeseen siirtymiselle ole. Kaikissa päätöksissä ratkaisut tulee tehdä nuoren etua ajatellen, mutta joskus eteen voi tulla tilanteita, jossa nuoren etu voi olla ristiriidassa tai vaikeaa saavuttaa, eikä mikään ratkaisu ole välttämättä täysin sopiva ja onnistunut. Lisäksi tulee huomioida, että nuoren mukana tulevat myös hänen biologiset vanhempansa, joiden tunteet tulee ottaa myös huomioon.

Biologisten vanhempien suhtautuminen ja nuoren sijaishuollossa olemisen hyväksyminen on erityisen tärkeää koko sijoituksen onnistumisen näkökulmasta. Tässä kohtaa pohdimme vanhempien kanssa työskentelyn tärkeyttä ja sitä, ettei biologisia vanhempia jätetä yksin. Perhehoidon tavoitteena on kuitenkin nuoren mahdollinen kotiinpaluu. Ymmärrämme sen, että on vaikeaa löytää ratkaisuja, joihin kaikki osapuolet ovat tyytyväisiä. Tuloksissamme kuitenkin tuli ilmi, että sijaisperheissään nuoret ovat saaneet korjaavia kokemuksia ja voidaan kuitenkin todeta, että sijoitukset ovat olleet onnistuneita ja tulokset lastensuojelun kannalta sekä sijoitettujen nuorten kannalta olivat positiivisia. Nuoren onnistunut sijoitus luo pohjaa koko hänen loppuelämälleen, joten nuorten tyytyväisyys sijaisperheisiinsä ilahdutti.

Jokainen haastattelemistamme nuorista koki oman sijoituksensa onnistuneeksi ja he olivat tyytyväisiä sijoitukseensa. Lastensuojelusta on monesti se mielikuva, että lapsia heitellään eri sijaispaikkoihin tai laitoksiin ja tästä syystä heidän on vaikea juurtua mihinkään. Pohdimme meidän haastattelemiemme nuorten tyytyväisyyden osa syyksi sitä, että monet nuorista olivat saaneet elää nykyisessä perheessään jo monia vuosia tai heidän nykyiset sijaisperheensä olivat todennäköisesti nyt pysyviä. Tämä oli auttanut nuoria kiinnittymään ja tuntemaan olonsa täysivaltaisiksi perheenjäseniksi. Haastatteluita tehdessämme meille välittyi tunne siitä, että näiden nuorten kohdalla todella voi olla niin, että heidän elämänsä suunta on mahdollisesti saatu kääntymään.

Mielestämme opinnäytetyöllämme tuottamamme tulokset ovat tärkeitä työn kehittämisen näkökulmia sosiaalityöntekijöille. Onnistunut sijoitus, jossa on kiinnitetty huomioita jokaiseen sijoitusprosessin vaiheeseen vähentää sijoitusten katkeamista. Pitkäaikainen tai jopa koko elämän mittainen sijoituspaikka on nuoren etu, tällöin välttyään monilta ongelmilta ja haasteilta nuoruudessa, mutta myös tulevaisuudessa. Tuloksiemme perusteella sosiaalityöntekijät voivat vaikuttaa kehitettäviin asioihin, joka taas varmasti edistää sijoitusten pysyvyyttä.

Tätä opinnäytetyötämme tehdessämme olemme oppineet laajasti lastensuojelusta. Olemme perehtyneet laajasti perhehoitoon sekä sijaishuoltoon liittyvään lähdekirjallisuuteen. Tärkein ja rikastuttavin tieto tuli kuitenkin opinnäytetyöhömme osallistuneilta nuorilta. Mielestämme arvokkainta oli saada nuorten ääni kuulumaan. Tutkielmassamme tekemämme haastattelut syvensivät ymmärrystämme aiheeseen sekä lisäsi ymmärrystämme perhehoitoa kohtaan juuri nuorten näkökulmasta.

Tämän opinnäytetyömme kautta olemme saaneet oppia paljon tutkielman teosta. Olemme oppineet tutkimuksen eri vaiheista, vaiheiden moninaisuudesta ja yksityiskohtaisuudesta. Analyysin tekeminen oli meille molemmille täysin uusi asia ja sen tekemiseen meni enemmän aikaa, kuin mitä olimme ensin ajatelleet. Tästä huolimatta analyysin teko oli ehdottomasti mielenkiintoisin ja eniten tietoa ammentavin vaihe koko opinnäytetyömme teon aikana. Tie-

donkeruumenetelmämme oli haastattelu. Haastatteluiden tekeminen ja se, mitä kaikkea ihmisiä haastateltaessa tuleekaan ottaa huomioon, yllätti meidät. Ennen haastattelurungon tekoa perehdyimme aiheen kirjallisuuteen. Luimme paljon siitä, kuinka haastateltaessa ihmisiä tulee ottaa huomioon esimerkiksi myös oma kehonkieli ja se, miten muotoilee kysymyksen, jotta emme vaikuttaisi mahdolliseen vastaukseen ja siten vaikuttaisi myös tutkimuksen luotettavuuteen.

Opinnäytetyömme haastattelujen teemat olivat melko laajoja ja niistä syntyneet aineistot olivat suurempia, mitä olimme osanneet odottaa. Saimme siis vastaukset tutkimuskysymyksiimme, mutta saimme myös paljon tietoa, joka ei välttämättä ollut oleellista tutkimuskysymyksemme kannalta. Mielestämme kuitenkin tämä täydensi ymmärrystämme heidän kokemuksistaan ja saimme myös laajemman ja selkeämmän kuvan heidän asumisestaan sijaisperheessä.

Lähteet

Painetut

Aer, J. 2012. Lastensuojeluoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Araneva, M. 2018. Lastensuojelun perhehoito. Helsinki: Alma Talent Oy.

Hakalehto, S. & Toivonen, V. 2016. Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Helsinki: Helsingin Kamari Oy.

Hallintolaki 2003/434.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu- Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hoikkala, S., Holopainen O., Hyvärinen, S., Höykinpuro, M., Inkinen, H., Juusola, A., Korkman, J., Lyytikäinen T., Muukkonen, T., Niskanen, H., Peltonen, K., Pollari, K., Pösö, T., Saunumäki, S., Toivonen, V., Tuulensalo, H., Vehkoja, S. & Välimaa M. 2018. Lasten haastattelu lastensuojelussa. Otavan Kirjapaino Oy: Keuruu.

Hämäläinen K. 2012. Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 55/2012. Väestötutkimuslaitos. Väestöliitto: Helsinki.

Joensuu, A. & Sutinen, J. 2016. Perheen suojassa- Miten onnistua sijaisperheenä? Helsinki: Books on Demand.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä- Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy- Juvenes print.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka- Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Toinen uudistettu painos. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Känkänen, P. 2013. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Siirtymät sijaishuollossa- hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Brandy, M. Lastensuojelun ytimessä. Neljäs uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print- Suomen yliopiston paino.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812.

Laurila, A. 2019. Perhehoidon kipuja. Urjala: Kirjapaino Arkkiset Ay.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityspsykologia lapsuudesta vanhuuteen. Vantaa: Hansaprint Oy.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2015. Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: Bookwell Oy.

Perhehoitolaki 263/2015.

Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. 2005. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Saastamoinen, K. 2018. Lapsi sijaishuollossa - Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sinkkonen, J. 2015. Lapsi uusissa oloissa - Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Suomen perustuslaki 1999/731.

Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2009. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Sähköiset

12-15 -vuotiaan persoonallisuuden kehitys 2019. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 12.11.2019. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>

12-15 -vuotiaan kaverisuhteet 2019. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 12.11.2019. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-kaverisuhteet/>

Hentonen, P. & Puranen, T. 2015. Lapsen sijaishuolto. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Tampere. Viitattu 1.11.2019.

https://thl.fi/documents/470564/817072/lapsen_sijaishuolto+p%2Bp.pdf/044c65fb-b5e1-44a3-88ba-708e3e272f44

Inhimillistä ammatillisuutta 2019. Hyvää lastensuojelua, kiitos! Koonti lastensuojelun kehittämisalueista. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 1.11.2019. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/hyvaa-lastensuojelua-kiitos.pdf>

Johdanto nuoruusikään 2019. Nuorten mielenterveystalo.fi. Viitattu 12.11.2019. https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/Johdanto-nuoruusikään.aspx

Laakso, R. & Enroos, R. 2016. Vierailta ovilla. Lapsen sijaishuoltopaikkaan tulo huostaanotettujen lasten ja sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Viitattu 29.8.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131933/YP1605_Laakso%26Enroos.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelun perhehoidon eri muodot 2019. Perhehoitokumppanit Suomessa Oy. Viitattu 2.9.2019. <https://www.perhehoitokumppanit.fi/perhehoito/lastensuojelun-perhehoidon-eri-muodot/>

Lastensuojelun perhehoidon vahvuudet 2019. Mahdollisuus kasvaa ja elää perheessä- Perhehoitoliitto. Viitattu 28.10.2019. https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/lapset_nuoret/perhehoidon_vahvuudet

Nuori tarvitsee aitoa kohtaamista, aikaa ja luottamusta 2017. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 1.11.2019. <https://www.lskl.fi/teemat/lastensuojelu/nuori-tarvitsee-aitoa-kohtaamista-aikaa-ja-luottamusta/>

Pitkänen, M., Hoikkala, S., Pollari, K. & Martiskainen, T. 2016. Rajapinnoilla- Lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa. Lastensuojelun keskusliitto: Helsinki. Viitattu 10.9.2019. Viitattu 3.9.2019. https://moodle.xamk.fi/pluginfile.php/1371419/mod_resource/content/2/Rajapinnoilla.pdf

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV- tietovaranto. Viitattu 27.10.2019. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 11.11.2019.

https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html

Savisalo, O. 2018. Osa 3- Sijoitusta edeltävä aika. Teoksessa: Pursi, K. & Savisalo, O. Näkökulmia lastensuojelun ylisukupolvisten asiakkuuksien ehkäisyyn, kokemustietoa ammattilaisten työn tueksi. Viitattu 1.11.2019. https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/SOS-Lapsikyla-Ylitse-raportti-2018.pdf

Savisalo, O. 2018. Osa 3- Huostaanotto ja sijaishuolto-aika. Teoksessa: Pursi, K. & Savisalo, O. Näkökulmia lastensuojelun ylisukupolvisten asiakkuuksien ehkäisyyn, kokemustietoa ammattilaisten työn tueksi. Viitattu 1.11.2019. https://www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/SOS-Lapsikyla-Ylitse-raportti-2018.pdf

Sijaishuoltoon siirtyminen ja yhteistyö vanhempien kanssa 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 5.11.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuoltoon-siirtyminen-ja-yhteisty-vanhempien-kanssa>

Sijoitus avohuollon tukitoimena 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 2.9.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>

Sijoitus ja huostaanotto 2019. Sos lapsikylä. Viitattu 1.11.2019. <https://www.sos-lapsikyla.fi/tyomme-suomessa/kehittamishankkeet/ylitse/sijaishuolto-elamanpolulla/sijoitus-ja-huostaanotto/>

Tutkimuskysymyksen muodostaminen 2019. Spoken. Viitattu 3.9.2019 <https://www.spoken.fi/tutkimuskysymyksen-muodostaminen/>

Työskentely vanhempien ja läheisten kanssa 2019. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 20.8.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa#Vanhempien%20kanssa>

Valkonen, L. & Janhunen, T. 2016. Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi. Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010-2016. Työpaperi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 4.5.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131580/URN_ISBN_978-952-302-789-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vario, P., Barkman, Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. ”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suosituksen lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6. Viitattu 1.11.2019. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/suojele-unelmia-vaali-toivoa.pdf>

Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset.....	76
Liite 2: Tutkimustiedote.....	78

Liite 1: Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset

Lasten kokemukset sijaisperheeseen tulosta:

Kauanko olet ollut sijoitettuna/kauanko olet asunut nykyisessä sijaisperheessäsi?

Mitä tiedät sijoituksesi syistä?

Millaisia asioita pohdit, kun kuulit sijoituksestasi?

Millaista tukea sait sijoituksesi alussa?

Miten tutustuminen alkoi sijaisperheesi kanssa?

Millainen oli ensivaikutelma uudesta ympäristöstä?

Kenen kanssa saavuit sijaispaikkaan/sijaisperheeseen ja mitä muistat saapumisestasi?

Miten koet, kuinka sinut on otettu osaksi sijaisperhettä?

Mitä teitte sinä päivänä, kun saavuit sijaisperheeseen?

Millaisia asioita elämääsi on tullut sijoituksen myötä?

Miten itse toimit työtekijänä, kun lapsi tulee sijoituspaikkaan/sijaisperheeseen?

Lasten kokemukset arjen sujuvuudesta sijaisperheessä:

Millaisena koet asumisen sijaisperheessä?

Millainen ilmapiiri kodissasi on?

Miten koet, että sinut ja mielipiteesi otetaan huomioon sinua koskevissa päätöksissä?

Millaisia asioita teette yhdessä sijaisperheesi kanssa?

Millainen on tyypillinen päiväsi?

Miten vietät aikaasi koulun jälkeen? Entäpä viikonloppuisin?

Mitä harrastat?

Miten vietät juhlapyhiä?

Millaisena koet rajat ja säännöt?

Millaisiin asioihin kiinnittäisit huomiota, jos itse toimisit sijaisvanhempana jollekin lapselle?

Millaiset tekijät vaikuttavat kokemuksiisi sijaisperheessä asumisessa/siellä olosta?

Kerro kaksi hyvää ja kaksi kehitettävää asiaa sijaisperheessä asumisesta?

Lasten läheisten ihmissuhteiden toteutuminen ja niiden luonne:

Keitä perheeseesi kuuluu?

Miten kuvailisit suhteitasi perheenjäseniin?

Millainen on biologisten vanhempiesi suhtautuminen sinun oloosi sijaishuollossa?

Millaisena koet sinun ja biologisten vanhempiesi suhteen?

Millaisena koet biologisten vanhempiesi ja sijaisvanhempiesi suhteen?

Millainen suhde sinulla on muihin sijaisperheen (biologisiin sekä muihin sijoitettuihin) lapsiin?

Keitä ovat sinulle läheisiä ja tärkeitä ihmisiä ja asioita?

Kenelle kerrot kivat asiat? Entä huolet?

Miten koet, että sinua on tuettu ylläpitämään sinulle jo ennen sijoitusta tärkeiksi muodostuneita ihmissuhteita?

Millainen suhde sinulla on omaan sosiaalityöntekijääsi?

Miten koet, että muut nuoret/ystäväsi suhtautuivat sijoitukseesi ja sijaishuollossa olemiseesi?

Miten koet opettajien tai muiden viranomaisten suhtautumisen sinuun muuttuneen sijoituksesi myötä?

Bonus kysymys:

Kerro kolme asiaa, joita toivot tulevaisuudeltasi?

Liite 2: Tutkimustiedote

TUTKIMUSTIEDOTE

Tiedote tutkimuksesta,

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Laurea ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää lasten ja nuorten kokemuksia sijaisperheissä asumisesta. Tutkimuksemme tarkoituksena on tuoda esiin lasten ja nuorten kokemuksia sijaisperheessä asumisesta, sinne tulovaiheesta, läheisistä ihmissuhteista ja niihin vaikuttavista tekijöistä sijoitetun lapsen ja nuoren näkökulmasta.

Opinnäytetyötämme varten haastattelemme sijaisperheissä asuvia lapsia ja nuoria. Tulemme tapaamaan kutakin haastateltavaa noin 1-2 kertaa, riippuen haastateltavan iästä. Haastattelu toteutetaan teemahaastattelulla. Haastattelu nauhoitetaan ja sen jälkeen litteroidaan opinnäytetyötä varten. Nauhoitukset hävitetään litteroinnin jälkeen. Tulokset kirjataan opinnäytetyöhömmö, joka valmistuu vuonna 2019.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa, näin halutessanne. Meitä sitoo ehdoton vaitiolovelvollisuus ja käsittelemme asioita täysin luottamuksellisesti. Haastatteluun osallistujat pysyvät täysin anonyymeinä, eikä tutkittavien henkilöllisyys tule ilmi missään vaiheessa.

Heidi-Maria Ripattila

Laurea ammattikorkeakoulu

heidi.ripattila@student.laurea.fi

Lotta Putkonen

Laurea ammattikorkeakoulu

lotta.putkonen@student.laurea.fi

Ohjaava opettaja

Maire Antikainen

maire.antikainen@laurea.fi